

Halkevleri - Halkodaları ve CUMHURİYET HALK PARTİSİ

Kemal TURAN

Türkiye'nin hemen her şehrinde ve kasabasında bir Halkevi birkaç bini aşan köyünde de Halkodası vardır. Evler ve odalar, birbirinden ancak yapılarının büyüklüğüyle ayrılır. Fakat amaçları biridir: Yurt kültürünü yükseltmek. Bunun için Halkevlerinde içinde bulunan şehir ve kasabanın kalabalığına göre kollar kurulur. Bu kollara yazılı her yurttaş; ya güzel sanat şubelerinden biriyle uğraşır ve yakınlarını uğraştırır, yahut spor hareketlerine, köycülük çalışmalarına katılır. Böylece Halkevleri ve odaları öğrenme çabını aşmış her yurttaş için bir çalışma, bir yetiştirme yuvasıdır. Onların kitaplıkları açık durur. Salonları toplu kültür hareketlerine hazır bulundurulur.

Halkevleriyle Odaları bu her şeye yaranan halleriyle memlekette karşı partiler kurulunca siyasi faaliyetler için, en müsait yer sayılmıştır. Halkevleri ile Odalarının kurucusu C. H. Partisidir. Bunda kimsenin şüphesi yoktur. Onları yıllardır kurup işleten C. H. Partisinin siyasi bir hüviyet olarak halkevleriyle odalarından faydalanması kadar tabii bir şey olamaz. Ancak 1946 yılının ilk aylarında bu tabii sayılan hak üzerinde bazı tartışmalar olmuştur. İsparta Halkevi Dergisi Ü'nün

sayfalarında bu tartışmaları tesbit edip söylenenleri cevaplamak bir borç sayılır.

Memlekette karşı partiler kurulunca, bunlara mensup olanlardan bazıları, demeçlerinde halkevlerine devlet bütçesinden ve mahalli idarelerden yardımlar yapıldığına göre bunların salonlarında her partinin siyasi toplantılar yapabileceğini söylediler. Devletin, il idarelerinin ve belediyelerin halkevlerine para yardımı yaptığı doğrudur. Halkevlerinin kültür çalışmalarının mali ağırlığında bu yardımların hissesi oldukça büyüktür. Ancak bu hisse ne kadar çok olsa yine bütün külfeti karşılayamaz ve yer yer bunun nispeti değişir. Böylece halkevleriyle odalarının kültür faaliyeti yalnız amme bütçelerinin yardımıyla başarıldığı asla varit olamaz.

Devletin ve onun küçük birer kolu olan il idareleriyle, belediyelerin her çeşit kültür hareketlerini teşvik ederken halkevleri gibi iyi işleyen müesseselere yardım etmeleri kadar yerinde bir şey olamaz. Partiler adına demeçlerde bulunanların için bir şey demiyorlar, onların dedikleri şudur: Mademki her vatandaşın ödediği vergilerden bir miktar ayrılarak yardım yapılıyor. Bu vatandaşlar arasında C. H. P. den ayrı olanlar da halkevlerinin

Yapılan okullar, evler

Şadi ARA

1945 yılı, Isparta'nın İlköğretim seferberliğinde başardığı işler, sağladığı sonuçlar bakımından verimli bir yıl olmuştur. Yapı mevsiminin devamı sırasında il köylerine uğriyanlar, hemen her yerde ısrarlı ve hummalı bir çalışmanın izleriyle; yorulmak bilmiyen, Türk Köylüsünün iradehî hamlesiyle karşılaşmışlardır. Yavrularına okul kurağı yapan ve hazırlayan bu vatandaşlar, ilk işareti, seferberlik parulasını en büyüğümüzden almışlar, onun candan direktif ve isteklerine inanla ve bütün bir kalple bağlanmışlardır.

Duvarları yükselen, çatıya alınan her okul binası, dökülen alın terinin, benimseyerek harcanılan enerjinin canlı bir sembolü halini aldığıça, köylü yorgunluğunu unutmakta; çekilen emeklerin ülkeye ulaşmak için harcanıldığını kavramakta ve çocuklarının geleceğini yaratacak bu bilgi yuvalarının çekici görünüşü karşı-

çatıları altında toplamı kendi siyasî hüviyetleri içinde çalışsınlar.

Bir bakıma doğru gibi görünen bu sözdeki yanlışlık şuradadır: C. H. P; kendi malı olarak halkevleri ve odalarını kurmuştur. Burada, partili olsun olmasın her vatandaşın bir kültür hizmetinde bulunabilmesini sağlamıştır. Bütçelerin yardımı bu kültür hizmetini artırmak yolunda oluyor. Yoksa her yerde halkevlerini kurmak emeğini C. H. P. yüklendiği gibi hiç bir bedelle ödenemeyecek idare hizmetini de C. H. P. başarır. Böylece halkevleri bu partinin bir yapısı olarak onun siyasî çalışmalarının en tabii yeridir. Fakat bir partinin siyasî faaliyeti sürekli olmaz, böylece halk evlerinde çeşitli kültür hizmetlerine zaman ve yer ayırmak çok kolaydır. Yıllardır yurdun her yerinde halkevleri çalışmaları da bu gerçek içindedir.

sında içten bir sevinç, heyecan duymaktadır.

Memleket işlerinde daima en büyük payı bulunan köylü vatandaşların bu seneye meydana getirdikleri eserleri rakama bağlamak suretiyle açıklamak, onların da başarı sonuçlarını görerek sevinçlerini artırmak, pek haklı olarak yaptıkları işçektikleri zahmet karşısında öğrenimlerine imkân vermek çok yerinde bir harekettir.

Bu düşünceyi tespit bakımından başarılan işleri aşağıda birer birer sıralayalım:

a) İlimizde 1945 yılı içinde İlköğretim seferberliğinin tahakkuku maksadıyla hazırlanan iş plânının tatbikatından olmak üzere, köylerde (17) öğretmenevli okul binası tamamen bitirilmiş, öğrenci faaliyetlerine tahsis edilmiştir.

Gelecek yıllarda öğretime açılacak binalardan (52) sinin çok az denilecek bazı eksiklikleri kalmıştır. Bir dersane, işlik, ev kısmında iki oda, salon mutfak banyo, depodan ibaret bu okullar (50) öğrenciye görürdür.

b) 1-5 dersaneli (5) okul yapısı tamamlanmış, bu tipten (3) bina çatı altına alınmıştır. Doğrama aksanı ve sıva gibi noksanları kalmıştır.

c) Geçmiş yıllarda başlanılan, bir kısmın da dersane ve iki odayı ihtiva eden, bir kısmında da Öğretmenin barınacağı evi de çatısı içine alan Öğretmenli okullardan (43) ü bitirilmiştir. Üç binanın da pek az noksanı kalmıştır.

ç) (17) si, tamamlanan öğretmenevli okullar dahilinde, üçü tadilen yapılmak suretiyle (20) okul işliğı hazırlanmıştır. Bu işlikler öğretmen ve öğrencilerin sanat alanında yetişme ve gelişmelerini, pratikte yetkili olmalarını; öğretimi işe tatbik

etmelerini temin edecektir. Her işliğe öğretmen ve öğrencilerin çalışmalarını kolaylaştıracak sanat araçları verilmiştir. Yapılışında işliği ihtiva etmiyen bir kısım okulların bu maksada en elverişli odaları işlik (Atölye) haline getirilmek suretiyle ihtiyaç karşılanmıştır.

d) Bugüne kadar tamamlanmış öğretmen ve ailesinin ikametine tahsis edilmiş ayrı öğretmen evlerinin sayısı (56) dir. Bitmesine çok az iş kalmış ev adedi de (27) dir. Beş nüfuslu bir ailenin iki oda, salon mutfak, kiler ve banyo kısımlarından ibarettir.

e) Köy enstitülerinin sağlık bölümlerinden çıkan, biri merkez olmak üzere birkaç köyün sağlık işleriyle ilgilenecek Köy Sağlık Memurları için, ilimizin (5) köyünde başlanmış Sağlık Memuru evleri tamamlanmıştır. Ayrıca (13) ev de çatı altına alınmıştır.

f) Toprakla uğraşmak ta esas görevleri arasında bulunan köy öğretmenlerinin geçimini sağlamak için (4779) dekarı tapulu, (2472) dekarı da henüz tescil edilmiş olmak üzere (7251) dekar arazi, iş tımlak, köy ve devlet topraklarından ayrılmak suretiyle tahsis edilmiştir.

h) Köy Sağlık Memurları için (699) dekar arazi temin edilmiş, bunun (53) dekarı henüz tapuya bağlanmamıştır. Bu memurlar da bir taraftan köylünün sağlığı ile ilgilenirken, diğer taraftan kendi ve ailelerinin geçimini toprağı işlemek yoluyla gidereceklerdir.

Yukardanberi sayılan ve sıralanan rakamlara göre yıl içinde yapılmasına girişilen (227) parça çeşitli binadan bugün (129) zu eksiksiz betirilmiştir. Yapı kısmının % 80 ni tamamlanmış, (98) okul ve evin geriye kalan eksikleri, yapı mevsiminin kifayetsizliğinden önümüzdeki ilkbahara bırakılmıştır.

İçinde yaşanan hayat şartlarının gösterdiği özellik, ortaya koyduğu zorluklar karşısında köylü emeği, köylü parası, maddî ve manevî köylülerimizin fedakâr-

Ispartalı Sadrazam Halil Hamid Paşa

Enver ÖZGEN

Kethüdâlıktan - İçişleri Bakanlığın-
dan - Sadrazam olan Halil Hamid Paşa ;
Babiâli kaleminden yetişmiş, gayet zeki,
malûmâtî, mümtaz ve müstesna bir
adamdı. Birinci Sultan Abdülhamit dev-
rinde büyük nüfuz sahibi olmuştu.

Esefle kaydolunmak lâzımdır ki hak-
sız yere azl ve idam edilmiştir. Halil Ha-
mid Paşa ; devrin meşhur siması Donan-
ma Baş Kumandanı Cezayirli Gazi Ha-
san Paşa ile geçinememiş, günün birinde
Birinci Abdülhamid'in adamlarından Ah-
met Nazif Efendi'nin karısı vasıtasıyla
Padîşahın kız kardeşi Esmâ Sultan'a ver-
diği bir jurnal üzerine öldürülmüştür.

Halil Hamid Paşa; yenîçerilerin is-
lâhî ve bütün asker ocaklarında tensikat
yapılmasını düşünen kıymetli bir memle-
ket adamı idi. Devletin giriştiği harpleri
kaybetmesi sebeplerini içte idarenin bo-
zukluğu ile beraber ordunun Avrupa usu-
lü ile talim ve terbiye edilmemesinde gör-
müş, Fransa'dan askerî öğretmenler ge-
tirmiş, sürat topçularını tanzim etmiş,
top, tüfek, humbara kullanılmasını, lâ-
ğım yapılmasını ve atılmasını askere öğ-
retmek için geceli gündüzlü çalışmış, harp-
te istifade edilmek üzere müteaddit am-

hıkları ile elde edilen sonucu müspet bir
başarı olarak takdirle anmak bu kıymet
bilir vatandaşları candan kutlamak hepî-
miz için bir borçtur.

Yüksek ve asil ruhlu köylülerimizi
tebrik ederken; onlarla iş beraberliği yap-
mış, bu kutsal amacın olgunlaşmasında
emeği geçmiş ilgili bütün devlet memur-
larının da iştirak hisselerini kaydetmek,
hizmetlerini memnunlukla anmak ta bir
vazifedir.

barlar yaptırarak zahire ile doldurmuş, hudutdaki istihkâmları tamir ettirmişti.

Halil Hamid Paşa'yı en çok düşündüren ve uğraştıran Yeniçeri Ocağı idi. Hatâ Paşa; yeniçerileri kaldırmayı bile düşünmüştü. Fakat o mutaassıp devirde böyle esash bir tedbiri tatbik etmek hakikaten güçtü, hayal kabilindendi.

Halil Hamid Paşa; yeniçerilerin Avrupa usulünde talim ve terbiyeleri halinde kendilerinden istifade olunacağına kaani olmakla beraber bunu kabul etmeyeceklerini anlamıştı. Çünkü Maliye Hazinesinin maaş olarak verdiği binlerce kese parayı yeniçeri namı altında gezen bir takım hammal, manav veya şunun bunun hususi hizmetinde bulunan insanlar; hiç bir mükellefiyet karşılığı olmadan rahat rahat alıyorlar, yiyorlardı. Asker maaş senetleri; kayıkçılar tarafından satın alınır, büyük kazançlar temin edilirdi. İşte kuru bir «yeniçeri» lik damgasıyla zahmetsiz para almak varken niçin talim gibi sıkı ve yorucu bir iş altına girsinler?..

Zavallı Halil Hamid Paşa; Yeniçeri kışlalarından defterleri getirterek mevcut hakiki asker miktarıyla defterlerde yazılı olanları karşılaştırmış, tashihler yapmağa kalkmış, fakat yeniçeri zabitlerinin itirazına uğramıştı; bunlar :

— Efendim; Halil Hamid Paşa Hazretleri ocağımızın namusunu ihlâl etmek tedir.

Diyerek hakarete maruz kalmışlar gibi yaygara koparmışlardı. Maliyeden bedeva para almağa alışmış yeniçeri zabitlerinin bu yaygara ve dedikoduları Paşa aleyhine elbet bir hava yaratacaktı. Aşıkardı ki, Halil Hamid Paşa bu hareketi ile yeniçerileri hem gücendirmiş hem de İstanbul'da aleyhine türlü türlü şayialar çıkarılmasına vesile vermişti.

Güya bir gün Paşa'ya demişler ki ;

— Bu devletin düzeltilmesi icabediyorsa evvelâ padişahın İstanbul'dan bir müddet uzaklaşması lâzımdır.

Halil Hamid Paşa bu düşünceye karşı sözde demiş ki :

— Ne yapalım ; Şevketlû Efendimiz Sultan Abdülhamit Han Hazretleri - Birinci Abdülhamit - Pek ihtiyardırlar. İstanbul'dan başka bir tarafa gitmek istemezler.

Bu sözler; padişaha duyurulmuş ve Halil Hamid Paşa'nın Şehzade Selimi - Üçüncü Sultan Selimi - padişahlığa geçirmeye istediği söylenilmiştir.

İşte bu şayia; bazı ilâvelerle tellenip pullanarak padişaha bildirildiğinden Paşa, azl ve nefyedilmiştir.

Padişahın yakın adamlarından Ahmet Nazif Efendi tarafından karısı Dürrü Şehvar Hanım vasıtasıyla ve bazı rivayetlere bakılırsa eski Şeyhülislâmlardan İbrahim Bey tarafından Esma Sultan'a verilen bir jurnalda Halil Hamid Paşa; osralarda yeniçerilere verilecek maaş gününde yapılacak mutat merasimde güya bir karışıklık çıkaracak ve Birinci Abdülhamid'i yerinden atarak Şehzade Selim Osmanlı tahtına çıkaracaktır.

Jurnalın verildiği günde Sultan Hamid; kızkardeşi Esma Sultan'ın konağına gitmiş, Esma Sultan ağhya ağhya maruz bulunduğu tehlikeyi kardeşi padişaha anlatmıştır.

Bunun üzerine Halil Hamid Paşa derhal azledilmiş, (Bozcaada) sına sürgüne gönderilmiş ondan sonra da idam olunmuştu.

Halil Hamid Paşa ; iki sene dört ay sadrazamlık etmiş ve memlekete hizmet etmeğe çalışmış bir adamdır.

Muvaffak olamaması; devlet ve millet için müteakip bir çok zararları mucip olmuştur.

Paşa'nın aleyhine jurnal veren Ahmet Nazif Efendi; Birinci Sultan Hamid'in ölününden sonra tahta çıkan Üçüncü Sultan Selim tarafından idam edilmişti.

Seccade

E. HAZIM TEPEYRAN

İzmir'de bulunduğum senelerde şimendiferle bir Dinar seyahati yapmıştım. O zaman Denizli, İzmir Vilâyetine bağlı bir liva merkezi idi. Mutasarrıfı Muharrem Efendi ile Kastamonu'da altı sene ve bir sene kadar da İzmir'de arkadaşlık ettiğimiz yani o mektupçu ben mektupçu kalemî mümeyyizi olduğumuz için hem onu, hem de meşhur Hırapolis harabelerini ziyaret etmek üzere Dinar'dan dönüşte Denizli'ye indim ve bir gün, gece orada kaldım. Denizli'den hareketinde Muharrem Efendi beni uğurlamak için istasyona geldi. Orada şimendifer idaresinin büyük memurlarından üç zatla bizi tanıştırdı. Bunlar da aynı trene takılmış bir salon ile İzmir'e gidiyorlardı. Beni de salona davet ettiler tabii kabul ettim.

Nazilli istasyonunda vagon penceresinden kalabalığı seyrederken trenden inen iki zatın portakal satıcılarıyla konuştuklarını gördüm. Ve sözlerinin şivesinden İsparta'lı olduklarını anlıyarak vagonun inip yanlarına giderek nereye gitmekte olduklarını sordum. İstanbul'a gideceklerini söylediler. İspartalısınız galiba dedim. Evet, cevabını verdiler. İspartalı olduklarını anladığımı ve niçin konuşmak istediğimi tabii merak ettiler. Fakat tren hemen hareket ettiği için söze vakit bulamadılar. Katar kalktıktan sonra kendileriyle görüşmek istedim. Fakat trenin hareketinden sonra o zamanki vagonlarda birinden diğerine geçmek mümkün olmadığından varacağımız ilk istasyonda İspartalılarla konuşmak üzere bulduğumuz vagona gideceğimi şimendifer memurlarına söyledim. Bir mani yoksa onları buraya çağırarak dediklerinden tesekkürü mucip bir lûtufta bulunmuş olursunuz, dedim. Öyle oldu. Kendilerine bildirdiğim bu daveti memnuniyetle kabul ettiler. 20 sene kadar sonra bu satırları yazarken İspartalıların adlarını hatırlıyamadım. Zaten isimleri ben pek çok unuttur, simaları tanıdığım halde isimlerini bir türlü hatırlıyamadığımdan dolayı daima pek sıkılır ve utanırım.

Biraz konuştuktan sonra İsparta'yı pek iyi tanıdığımı, ikinci bir Niğde gibi sevdiğimi anladılar. Biz İsparta'da bulunduğumuz senelerde ziraat bütün Anadolu'nun ezeli, ebedî mahsulleri olan arpa, buğday, çavdardan başka en mühim ziraati olan Haşhaş (Afyon), patates ziraati iltihak ederek halk hayli faydalanmış idi. Son 20 - 30 sene zarfında Gül ziraati ve gülyağı imali ve güzel halı, ve seccade dokumak sanatı İspartalılar için takdir ve gıptaya lâyık servet vasıtaları vücutte getirildiğinden bahsedilince İspartalı zatlardan biri (İstanbul'a gidişimizde halıcılığımızın da alâkası vardır. Bu sene dokuttuğumuz nümunelik bir seccadeyi de oraya gönderiyoruz, görürseniz beğeneceğinizi umarız.) dediler. Ben de şimendifer memurları da görmek istedik. Aydın istasyonunda seccade bizim vagona getirildi. Beyaz zemin üzerinde güzel bir Osmanlı arması tasvir eden bu seccade yün seccadelerde pek az görülen bir incelikle beraber armanın çizgileri son derecede düzgün ve renkleri cidden pek güzel olduğundan salonun arka tarafına lâtif bir tablo gibi astık.

İzmir'e ait hatıra makalelerimin birinde hikâye edildiği veçhile o sene büyük devletlerin en modern yüzden ziyade büyük harp gemileri İzmir, Urla limanlarını doldurmak suretiyle bir yaz mevsimini oralarda geçirdiklerinden bu yedi donanmanın amiral ve zabıtlarına vilâyet konağında verilmesi padişah tarafından emredilmiş olan ziyafetler üçer gün fasılla ile verilecekti. Dokuma sanatının nefis bir

Pednelissus "Karabavlu Harabeleri"

Derleyen: Cevdet YALVAÇ

Charles Texier»nin (küçük Asya) isimli kitabından alarak :

Eski coğrafyacılar tarafından (Pednelissus) un yeri Toros'un Pamfilya'ya bakan sathı mailleri üzerinde müphem olarak gösterilmişti. Burası Çiçeron'un (Eleuterokilikien) dediği ve emri altına almak için iki firkasile gittiği yerdir.

(Karabavlu) harabesi Isparta'nın güneyinde (Bavlu) köyünün onbeş kilometre kuzeyindedir. Güneyi ormanlık ve kayalık bir tepe ile kapanmış bir yaylanın yamaçlarına kurulmuştur. Kismen düz, kısmen dere içinde, batısında kesme taşlardan yapılmış müstahkem bir bina harabesi vardır. Karşısında ikinci bir kale harabesi vardır. Bunları ayıran mesafede sütunlar, lâhitler ve kaleden kopmuş büyük taşlardan hasıl olma harabe ve enkaz yığınları vardır.

Ovaya açılan bir boğazın methalinde «Jüpiter» e mahsus büyük bir mabedin harabesi vardır. Boyu uzundur, eni on yedi adımdır. Büyük kesme taşlardan yapılmıştır. Etrafı bina enkazı ve sütun parçalarıyla doludur.

Bir taşın üzerine oyulmuş, Likya ve Pisidya'da çok görülen (Trigetrum) denilen alâmeti mahsusa yahut armaya banziyen işaret burada da vardır. Buranın alâ-

meti müşterek bir noktadan, yâni bir merkezden muhite doğru yürür halde üç insan bacağıdır. Bu alâmeti mahsusa Kilikya madalyalarının çoğunda da vardır.

Boğazın yakınında mâbed civarında birçok binalar ve on dokuz basamaklı bir merdiven vardır.

Daha geride, yukarıda bahsettiğimizin Jüpiter mâbedi genişliğinde ikinci bir mâbed vardır. Duvarları tam ve sağlamdır. Buranın ahali meydanına ait olduğu zânnolunuyor. Kuzeydeki harabeler güneye nisbetle daha az ve fazla harap olmuştur. Kuzeydeki mâbet, duvarındaki kitabeye nazaran (Jüpiter Serapis) etasis edilmiştir. Etrafında çok sütun ve az lâhit vardır. Mezaristanın daha uzakta olması lâzımdır.

Pednelissus şehri, coğrafyacı Yunanlı Strabon'a göre, Aspendus'un (Serik İlcesinin kuzeyindeki Balkız harabesi) üstünde ve Örimedon çayı vadisinde gösterilmiş ve Pisidya beldeleri meyanında sayılmıştır. Fakat Hierokles (Hierocles) Pamfilya'dan sayar

Romalı hatip ve konsül Çiçeron bu şehrin ismini tahrif ile (Pendenissus) ya-

eseri olan bu seccadenin yemek salonuna asılarak bütün dünya denizcilerinin ileri gelenlerine temaşa ettirilmesi gibi nâdir bir fırsattan istifade edilmesi hatırıma geldi. Sahiplerine söyledim memnuniyetle kabul ettiler. İzmir'e varır varmaz ilk isim seccadeyi kelimenin tam manasiyle milliyetperver bir Türk olan Vali Merhum Abdurrahman Paşa'ya göstererek bir gün sonra başlayacak ziyafetlerde yemek salonunda teşhiri fikrini söyledim. «Çok iyi olur salonun en münasip bir yerine asınız» dedi. Öyle oldu.

Bu seccade sevdiğim Ispartalıların irfan ve zekâleri mahsulü olduğu için yalnız bana güzel görünmüş değildir. Yedi büyük devletin bütün büyük denizcileri tarafından da takdirle temaşa edilmişti.

[Behçet Kemal Çağlar bunı, Antalya - Isparta arasındaki yirmi yedi dakikalık yolculuğunda yazmıştır.]

Vatanı sarıyoruz uçup güle güle, biz
İncirden portakala portakaldan güle biz
Nehirlerde kemeri, ormanlarda saçları
Ana yurt beliriyor; dağlar, omuz başları
Kıyılar diz kapağı, ayakları denizde;
Anladık, sevdiğimiz bütün bir ülkemizde
Haykurdık; tam görelim, yüce dağlar eğil de
Çıkmışız demir asa, demir çarık değil de
Cananı bulmak için çelik kanat takıp
Eğilirken toprağa, dört bir yana bakıp
Köpük köpük saçlar sarılmış gördük denize
Seyrettik sevgiliyi (Bey dağı) yle diz dize
Antalya'da cananı yoklamak vakti geçmiş:
Limonada, portakalda koklama vakti geçmiş.
Geldik burda gül'deki kokusuna ermeğe
Bir (Halk) ya bütün yurt baharını sermeğe
Burada da bulurak kaybettik eşimizi
(Sidre suyu) giderir bizim ateşimiz
Yukardan ilk bakışta (Hamit oğlu ili) ne
(Davraz) ın beyazından (Hırsar) ın yeşiline.
Serilmiş nakış nakış, yeşil yeşil oyalı,
Tabiatın ve halkın dokuduğu bir halı.
Çatı çatı ve kubbe kubbe İmbik, üstünde
Bütün bir ilbaharı çekip süzmek kastinde
Gözümüzde bahçeye döndü bütün bir harta
Ey, baharın halısı ve imbiği Isparta!

Behçet Kemal Çağlar

zar. Eskiden isim hataları çok olurdu. Bir zaman ise (Pastorelissus) olmuştu.

(Realansiklopädie) nin (Pednelissus) kelimesinden öz :

Pednelissus, Pisitya'da bir şehirdir. Coğrafiyacı Strabon (d) harfini (t) ile yazar. Bu isim kilise menbalarında görülür. Strabon'dan (Artemidoros) a kadar olan eserlerde, Pisidya şehri olarak söylenir: (Batlamyus) ve (Bizanslı Stefan) ın yazılarında kısa olarak bu isim geçer. (Trayanos) dan (Aryanos) a kadar olan zamanda da bu isim sık sık görülür.

Head, Imhoof-Blumer, Ch. Waddington... vesaire gibi sikkeçilerin eserlerinde rastlanır.

Buradaki ilâhlar: Zeüs, Apollo, Nemesis, Tychre (Tühe) , Diyoskürler, (Armiş Pergaia). Kilise listelerinde Pednelissus, (Perge) şehri ile (bugünkü Aksu Köy Enstitüsü yakınındaki harabe), Pamfilya arasında bulunur. (Miladın 381) yılında Bazans'ta Peskopos bulunan (Mydus), şarka ait hıristiyanlık eserinde bu şehirden bahseder. (Heracrides Ptsensis) den (Titiassus) a kadar çıkan eserlerde daha iyi malûmat vardır. (458) yılında (Martinus) un Pamfilya rahibine gönderdiği mektuplarda bu şehirden bahsedilir. Muhtelif zamanlarda muhtelif âlimler tarafından Pednelissus'un yeri çeşitli olarak gösterilmiştir. Bunlar arasında İtalyan (Paribeni), (Kızıllık) ın on kilometre doğusunda (Kozan, civarında) der. Bu şehir hakkında da bir harita yapmıştır. Eski Pednelissus'un İsadan önce 3 - 4 üncü asırlarda kuruluğunu söyler. (Annuario mecmuasında.)

Comparetti ise eski Pednelissus hakkında birçok hatalı görüşlerin ve işaretlerin husule geldiğini söyler. Vilyam Ramzey Kilise listesinde (Kozan) ın epyce uzağında ve doğusunda olduğunu izah eder. Şu halde bu şehrin Örimedon vadisiyle Pamfilya hududu arasında olduğunu görüyoruz. Diğer taraftan Strabon bir eserinde aynı şehrin kurulması hakkında da uzun izahlarda bulunmuştur. Şimdiki

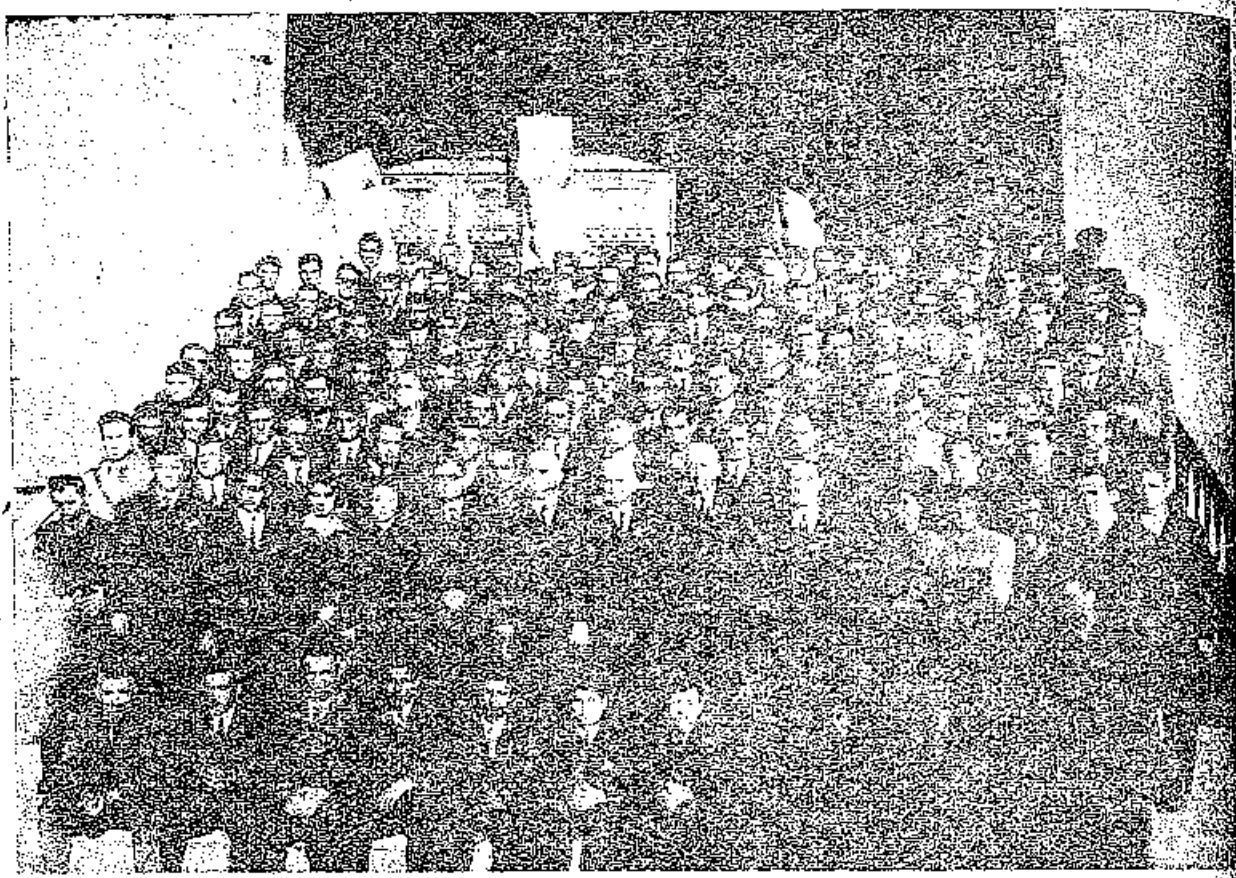
bilgimizle yeniden keşfedilmiş bir şehir olarak tanımamız icabediyor.

(Jones) ın eserinden :

Pednelissuslular komşuları Selgeliler tarafından muhasara edilince, üçüncü Antiyohos'un kumandanı (Achaeos) dan yardım istediler (220) Achaeos onlara generallerinden (Garsyeris) i şehri kurtarmağa gönderdi. Achaeos'un vazifesi o bölgede nüfuzunu artırmaktı.

Daha aşağıda :

Birinci asrın başında Pisidya'ya dair eser yazan Artemidoros, kendi devrinde mühim sayılan şehirlerin bir listesini vermiştir. Bunların içinde (Pednelissus) kelimesi geçer. Bu şehir ötedenberi (Selge) lilerle düşmandır.

Toplantıdan bir görünüş

Ankaradaki İspartalı Öğrencilerin Toplantısı

Hemşeriler birbirlerine soruyorlardı :

— İspartalılar 14 nisan pazar günü, Ankara Halkevinde toplanacaklarmış, öylemi?

— Evet. Ve herhalde iyi bir şey olacak.

Saat 1 den itibaren gelmeğe başlıyan öğrenci hemşerilerimiz, toplanma salonuna girmeden önce, koridorda küme küme olarak hâl hatır soruyorlar ve bazılarını birbirine sitem ediyorlardı :

— Hani, şu toplantı da olmasaydı, kaç senede bir kere olsun konuşmak mümkün olmayacaktı.

Saat ikide, Milletvekillerimizden BB Kemal Turan, Kâzım Aydar, Mükerrrem Karaağaç, Cemil Tüzemen ve diğer büyüklerimizden B. Remzi Ünlü, Çalışma Bakanlığı Neşriyat Müdürü Dr. Suat Seren, Hakkı Akça, Çalışma Bakanlığı İş ve İş Bulma Genel Müdür Yardımcısı Doçent Fehmi Yavuz, Siyasal Bilgiler Okulu Sosyoloji Doçenti Aydın Yalçın, Yüksek Ziraat Enstitüsü Asistanlarından Necmi Sönmez, Dördüncü Ortaokul Müdür Yardımcısı Rıza Onaran, Maliye Bakanlığı memurlarından İbrahim Akman, Danıştay Mülâzimlerinden En. Pakize Akçakal

nat, Maliye Bakanlığı memurlarından Bn. Sevkiye Yavru, yerlerini almış bulunuyorlardı. Bu arada Karaağaçlı, Yalvaçlı ve Atabeyli esnaf hemşerilerimizi de saymak icap eder.

Toplantıyı, bu satırların sahibi hazır bulunanlara, tertip heyeti adına, «hoş geldiniz» demek suretiyle açtıktan sonra, daha önce İstanbul'da ve Ankara'da yapılmış olan toplantılar ve bu toplantıların maksat ve mahiyetleri hakkında izahat verdi.

Bundan sonra, sıra öğrencilerin tanışmasına geldi. Bu iş için her okul veya fakülteden bir kişi ortaya geliyor, kendi okul veya fakültesindeki İspartalıların ad, soyad, ve doğum yerlerini okuyor ve karakteristik vasıfları olanların, bu vasıflarını tebarüz ettiriyordu. Bu hususta Yüksek Ziraat Enstitüsü tanıtıcısı Ali Örnecci hayli muvaffak oldu ve alkışlandı. Adları okunan arkadaşlar ayağa kalkarak bir reverans yapıyorlar ve tekrar yerlerine oturuyorlardı.

Tanışmayı müteakip Milletvekilimiz B. Kemal Turan genç hemşerilerini tanıtmaktan doğan memnuluklarını ve böyle toplantıları çok iyi karşıladıklarını belirttikten sonra, özlü bir konuşma yaptı.

Bu konuşmayı çocukluğunun bir kısmını İsparta'da geçirmiş olan sayın Niğde Milletvekili Hâzım Tapeyran'ın, İsparta'ya ait «Ün» de çıkmış bir hatırasının okunması takip etti. Böylece sözü İsparta hakkında yazılmış güzel yazıların okunmasına intikal ettirmiş bulunuyorduk. Arkadaşlarımızdan bir çoğu, İsparta'mızın güzelliklerini terennüm eden, gülünden,

bülbülünden dem vuran bir çok içli şifirler okudular ve alkışlandılar.

Bu alkışlar, Atatürk Lisesi idare memurlarından B. Rahmi'nin kendine has ifadesiyle monoloğ anlatmağa başlaması ile bilhassa arttı. Salonunda bir canlılık, bir neş'e havası esmeğe başladı. Yüksek Ziraat Enstitüsünden Orhan Akman'da çok alkışlanan bir monoloğ söyledi.

Bu canlılığın devam etmesini sağlamak için, İsparta'ya ait enteresan hatıraş olanlardan, onları anlatmalarını ve becerebilenlerden taklit yapmalarını rica ettik. Yüksek Ziraat Enstitüsünden Rüştü Büyükkaylı taklitlerinde çok muvaffak oldu ve çok alkışlandı. Bu arada yazı sahibi de İsparta yaşlı kadınlarının konuşmalarının tipik taraflarını tebarüz ettirerek neş'eyi devam ettirmeğe gayret etti. Artık gözler «Geldiğimize ne iyi etmişiz» der gibi bir ifade ile parıldıyordu. Alkıştan ve neş'eden yorulanlar limonata içerek ve pasta yiyerek dinlenmeğe gayret ettiler.

Sıra İsparta hakkındaki temennilere gelmişti. İlk olarak yazı sahibi; İsparta halıcıları ağzından kaleme aldığı bir mektup okudu. Onda halı düğümlerinin indirilmesi temenni olunuyordu. Sonra bunu, muhtaç İspartalı öğrencilere yardımı kendine gaye edinen bir öğrenci derneği veya tüzel kişiliği olmayan bir birlik kurma temennileri takip etti.

Bütün bu temenniler, B. Kemal Turan tarafından tatminkâr cevaplarla karşılandıktan sonra, Halkevi merdivenlerinde resim çektirmek üzere salonu terk ettiler.

Resim çektirirken saat 5,30 u göstermekteydi.

Mehmet Aldan

Dedemden Hatıralar...

LALE DEVRİ GİBİ

Hazırlayan : Dr. Suat SEREN

(1879) 1295 de Mutasarrıf olarak Isparta'ya gelen Bozdağanlı Âlim Paşa keyf etli, içkiye ve saza düşkün bir zattı. Devrin birçok mutasarrıfları gibi sadece okuması vardı. Yazması yoktu. Fakat o bu eksikliğini, Bahâîli kâlemlerinde yazı yazmayı ve zamanın yazma üslubunu iyi öğrenmiş olan oğlu Rifat Bey sayesinde tamamlardı.

Kendini Karaosman oğlu Yakup Paşa dairesinde yetiştirmiş, kırk elmi sene memurluklarda tecrübe geçirmiş olduğundan pratik bilgilere sahipti. Her işini idare mecburiyetiyle müzakere eder, onların fikrini almadan karar vermezdi.

Zamanında Isparta'da iki grup peyda olmuştu. Bir grup mutasarrıfın ve oğlunun gödişine ayak uydurmuş, her gece saz âlemleri, içki ziyafetleri yapıyordu.

Diğer grup hocalar, hafızlar ve ülema sınıfı idi ki, onlar da mevlülere, düğünlere ve dermelere taşınıyordu. Mutasarrıfın oğlu Rifat Bey, usul ve makam bilir ve birkaç çeşit saz çalardı. Onun teşvik ve gayretleriyle memlekette çalgı çalanlar çoğaldı. Birkaç saz takımı teşekkül etti. Haftanın bir iki gününde saz âlemleri yapılıyor ve memurların çoğu bu saz âlemlerine katılıyordu. Böylece içki ve eğlence oldukça yayıldı.

Zamanın kararsızlığı ve 93 harbinin verdiği sıkıntılar, kaimenin lâğvı gibi sebepler halkı derin bir ümitsizliğe düşürmüştü, herkes zerk ve sefaya dalmıştı.

1295 senesi martında kaimenin lâğvı için emir gelmişti. Memlekette bir (İlgaı Kavaim Komisyonu) kuruldu. Halk ellerindeki banknotları bu komisyona lane gibi veriyor, komisyon bunları zambalayarak iptal ediyordu.

Bu kaimeler yüzünden birçok tüccar, esnaf iflâs etmiş, çocukları da zor geçinir bir duruma düşmüşlerdi.

Memurların aldıkları maaş evlerinin tuz, et parasına bile yetmiyordu. Yüz kuruşluk kaimenin geger fiyatı 15 kuruştı. Bir okka et 45 kuruşa, bir top amelikan bezi 800 kuruşa, bir kile buğday 200 kuruşa satılıyordu. En yüksek memurların maaşı 3 - 4 lira arasında idi. Bu gelirle bir aile geçindirmek pek zorlaşmıştı.

Onun içindir ki, herkes, kaimenin iptali için elimdeki beş on kuruşu bile lane olarak vermekten çekinmi-

yordu. (Bu suretle sancağta birkaç gün içinde 15 bin lira kaymetinde kaimne toplanıp, iptal edildi.

Âlim Paşa devri, 2 yıl sürdü. Bu iki yıl içinde Isparta'da ne inaat, ne de yapı ve inar alanında mühim bir şey yapılmadı. Yalnız, Atabey Bucacı lağvedilerek, Isparta'ya bağlandı, oradaki teşkilât Senirkent'e nakledilerek, Senirkent Isparta'ya bağlı bucak haline getirildi.

Senirkent'in bu ilk bucak oluşu 1296 yılına rastlar.

Dini Kavi Bir Mühtedi

Âlim Paşa devrinde, hükümet konağında saz çalınır, eğlentiler tertiplenirdi. Onun yerine gelen Bergama Kaymakamı Cevdet Bey, hükümet konağını bir ibadethane haline getirdi.

Yeni mutasarrıf aslen ermeni olup, Mabeyne intisap ettiği zaman müslüman olmuştu. Tahsilî pek yerinde değilse de, terbiyesi, zekası sayesinde etrafında kileri kendisine çekmenin yollarını biliyordu. Âlim Paşa'nın bıraktığı kötü tesirleri derhal kavramış, hallef tevaccüh ve itimadını kazanmak için, hoca ve ülema sınıfını ele alarak işe başlamıştı.

Hükümet konağının dört köşesinde dört oda boyu şaltırarade ulemadan dört zaftı buralara oturtmuş kâh dilerine ikişer üçer yüz kuruş maaş bağlayarak Buhanî-i Şerif, Şifa-i Şerif yardınağa başlamıştı. Yazanları da bir taraftan Darüsuada ağası Behram Ağa eliyle, bir taraftan da Isparta'dan giden hacılarla (Haremî Şerif) e gönderiyordu.

Hükümet konağı kocaman bir mescit halini almış, beş vakit cemaatle namaz kılınır olmuştu.

Eskiden saz ve üfret âlemlerinde bulunan memurlardan pek çoğu beş vakit namazı kaçırmaz olmuşlardı.

Her cuma, hocalar, hacılar, esnaf ve memurlar mutasarrıfın ziyaretine giderler ve onun sözlerini aydın hikmet sayarlardı.

Carip Bir Çekirge Mücdelesi

(1881) 1297 yılının baharında çekirge çıkması muhakkaktı. Bir yıl ewet gelen ve ortabığı harap eden

çekişmeler yumurtalarını geçtikleri yerlere bırakmış-
lardı.

Mutasarrıf, yazdan çekirge hasarı yerleri tesbit
ettirmiş, habarda mücadele etmek üzere tahsisat iste-
miş. İstecen tahsisat Memnâf sandıklarından ödemenek
üzere, Konya'da İngiliz Ali Bey isminde ayıncıdan bir
zât mücadele için gönderildi.

Memleketin ileri gelenleri, asker ve memurlardan.
kurulmuş bir komisyonda mücadele şekilleri konuşuldu,
her köy ve ilçe, bölgelere ayrılarak mücadele memur-
ları tayin edildi. Bu konuşmalar sırasında İngiliz Ali
Bey, tohumları budunarıyan bu sebeple tahrip edile-
meyen çekirgelerin, kocatları kanatlanmaz uymaya
mayan buğınadan barutla ve ateşle yakılmalarını ve bu
iş için harut sipariş edilmesini ileri sürmüştü.

Onun bu mütalâası, hocalar arasında büyük bir
münakaşanın açılmasına sebep oldu. Hocalardan bazı-
ları çekirgenin, Allah tarafından, fesadı ahlakta uğra-
şınları müsallat edildiğini ve bu vazifelerinin çekirge-
lerin kocatlarına Süryani harflerile yazılı bulunduğunu
(!) iddia ediyorlardı. Kulları zarar veren mahlü-
kâtın öldürülmesi caiz ise de yakılması doğru olmayaca-
ğını söyleyen hocalar, Araf suresinin 132 ve 133 üncü
ayetlerinden bahsediyorlardı.

Binaenaleyh, çekirge mücadelesi için okumak,
dua etmek, tövbe istiğfar etmek lâzım geldiğini, hemen
camilere, tekelere toplanıp dualar etmek gerektiğini
ileri sürüyorlardı.

Ali Bey, bunların İsrâil keşmi hurafelerinden ol-
duğunu, dua ile çekirge öldürmenin mümkün olmayaca-
ğını, maddî tedbirlerin bir an evvel alınması lâzım gel-
diğini anlatmak isteyince, hocalar hep birden öfkele-
nerde kendisini küfürle itham etmişler ve (Bütün bu
yalbâbeller, musibetler sizin gibi fasat ve fâsik memur-
ların yüzünden başımıza geliyor. Bunu Hakfel Resulât-
lah'a bildirmek !) diye haykırıyorlardı.

Mutasarrıf Bey de, hocalar tarafını tuttuğundan
Ali Bey, gâresiz af dilemek zorunda kalmış ve şehlerin,
hocaların ellerini öperek meseleyi kapatmıştı.

Ali Bey'in tedbirleri, hocaların dualarıyla o yıl
çekirgenin önüne geçildi. Fakat, mutasarrıf camilerden
daha çok, çekirge savaşı yapılan yerlere gidiyor; sa-
bahâkım akşamı kadar at üstünde, onların çalışmalarını
fuzlandırmaya gayret ediyordu.

Naibin Çekişmelere Yazdığı Emri Şer'i

Bu sırada Minkari Zade Şeyh Mehmet Tevfik Efen-
di İsparta naibi bulunuyordu. Kendisi dolısan beşlik
bir pirî fani idi. Bir gün kendisine Kuleönü köyünden
Deli Hadiz adında birisi müracaat ederek:

«Kendi alın terimle ve el emeğimle yetiştirdiğim
mahsulâtımı, çocuk çocuğumun nafakasını, Allah'ın
gönderdiği çekirgelerin yemesi şerî şerife anugayyirdir.
Çekişmelere söyleyin benim tarlâma tecavüz etmesinler
!» diye şikâyetle bulunmuştu.

Minkari Zade, çekirgelere hitaben bir emri şer'i
yazdırıp, eline vermiş ve bunu bir sırığa bağlayarak
tarlâma otasına dikmesini tenbih etmişti.

(Köylü bu emri alarak gitti, rivayet ettiklerine
göre etrafına çekirgeler geldiği halde, onun tarlâmasını
yememişler!)

İngiliz Sait Paşa'ya Dair

(1881) 1297 de Konya Valiliğine eski mabeyn
müşîi İngiliz Sait Paşa tayin edilmişti. Paşa ilk iş ola-
rak vilâyeti dahilinde bir tetkik gezisini çıkmayı düşün-
müştü ve bu arada Isparta'ya da gelmişti.

Kendisi Abdülkâh beyin konağına misafir edildi.
Paşa geldiğinin ertesi günü memleketin ileri gelenlerini
toplayarak, senceğin o günkü ve gelecekteki ihtiyaçla-
rının nelerden ibaret olduğunu öğrenmek istemişti. Pa-
şa'ya mufassal bir lâhiya verildi. Bunda başlıca şunlar
tebîh edilmişti:

1 — Maarif Komisyonunun istâhiyle, beş sınıflı
ilk okulların yaptırılması,

2 — Memleketin hiç bir yerinde şose olmadığı-
ndan, her şeyden evvel, Isparta'yı Antalya veya İzmir'e
bağlayacak yolların yapılması,

3 — Memlekette bulunan dokumaçılık, ve sair el
sanatlarının makineleştirilerek ileri götürülmesi.

4 — Yeni usul makinelerle ziraat yapılması için
gerekli aletlerin getirilmesi ve bunların tarâr edilebil-
mesi inkântarına sağlanması,

5 — Yeni yapıları Adliye teşkilâtında çalışanların
hukuk bilgileri kat olduğundan, Konya'da bir hukuk
mektebi açılarak orada memur yetiştirilmeleri,

6 — Anadolu'nun her tarafında yayılmakta olan
frangi ile mücadele edilmesi için, Isparta da bir mücade-
le merkezi açılması,

7 — Memnâf sandıkları senmayesinin artırılarak
köylüye daha faydalı bir hale getirilmesi ve Osmanlı
Bankasının bir şubhesinin açılmasına çalışmak

İngiliz Sait Paşa, bu esaslı isteklerin kendi emriyle
yapılabilecek olanlarını derhal yaptırıyor, yetkisi dahi-
linde olmayanları da Babîlî'den soruyordu.

Bu cümleden olacak evvelâ (Maarif Komisyonu)
değiştirilerek daha faal bir hale getirildi.

Yollar meselesinde, Vali Paşa, Isparta, Bunder,
Antalya temsilcilerinden mürekkep bir komisyon top-
layarak, muhtelif geçitler üzerinde münakaşaya yapıldı-
ktan sonra (Antalya - Burdur - Isparta - Eğirdir - Yal-
vağ - Karazâğaç - Beyşehir) üzerinden geçerek Konya'nın
Bağrışak deresinden Konya'ya varacak bir yol üzerinde
karar kıldı.

Paşa, bu geçit üzerine yerli bir şirket tarafından
yapılacak bir demiryolu şebekesinin, hem memleket
müdafaasını, hem de Antalya'ya güzel bir liman yapı-
lması için, Anadolu'nun bir ihraç merkezi haline geti-
rilmesi bakımından çok faydalı olacağını da ileri sürer-
ek bu yolda keşifler ve hesaplar yapılmasına da emret-
ti.

Yapılan hesaplara ve plânlara göre toprak işleri
her bölgedeki mükellef işçilere yaptırılmak ve yalnız
malzemeye para vermek, Antalya ya da bir liman ya-

YAYLA ANADOLU'NUN GÜCÜ

Isparta İli Anadolu yaylasının bir parçasıdır. Bu satırlarda onun da alın yazısı okunur. — ÜN

Kemal TURAN

Osmanlı tarihinden bir sayfa açalım: 1714 yılında başlayan Venedik harbinde Anadolu kıtaları, Rumeli'de toplanmak emrini almıştı. Her ilin beylerbeyisi, orduya katıldıkça başkomutan olan sadrâzamın önünde bir geçit töreni yapıyordu. Bu geçitte o devrin başbakan her beylerbeyinin getirdiği askerlerin sayısını, bunların giyim ve kuşanını, taşıtların halini görüyordu.

Adana Valisi Türk Ahmet Paşa — lakabı budur — toplantı yerinde iyi giyinmiş 1400 piyade, Çukurova'nın ünlü atlarına bindirilmiş 700 kadar suvariyle gelmişti. Törende bunların geçişi Başkomutan Silâhtar Ali Paşa'ya çok sevindirmişti.

Karaman Üli Beylerbeyi Ali Paşa'nın askerleri er-teşi günü geçit töreninde görülecekti. Ali Paşa kendi getirdiği askerlerin Adana'dan gelenler yanında çok perişan kalacağını düşündü. Bütün gece uyumadı. Gündüzden geçit yapan kıtaların kadınlarına doladı. Ariyet hayvan aradı. Törenden sonra geri verilmeğe üzere eyer, özenli topladı. Kendisinin muzika takımı da yoktu. Sadrâzam'ın muzika heyetinden bir takım istedi.

Ertesi günü Karaman askeri, en önde Beylerbeyi Ali Paşa, Başkomutan önünden geçti. Herkes hayret ve istırap içinde kaldı. Askerlerin silâhi, kılıcı eksikti. Üst baş perişandı. Sadrâzam Silâhtar Ali Paşa çok sıkıldı. Beylerbeyi'ni çağırıp, azanladı. Hemen işinden çıkardı. Golos kalesine sürdü.

Karaman Beylerbeyliğine Bursa Sancak Beyi Mustafa Paşa tayin edildi. Ali Paşa'nın askerlerini iyice giydirtip kuşatması emri verildi. Paşa, ebenim kapı hal-

kım tamamıdır. Fazla adam alamam dedi. İş üzerine den attı.

Venedik harbi için toplantı yeri yapılan Tsalya ya ta Karaman'dan getirilen bu yıpranmış asker ne olacaktı? Yarı Anadolu'yu ve bütün Rumeli'yi geçip gelen bu insanlar her halde yurtlarında da bakımsızdı. Uzun yolculuk ise hepsini iyice perişan etmişti. Hiç bir komutan onları almıyordu. Başkomutan ise askeri geri göndermeğe razı değildi. Sonunda kapıcıbaşı rütbesindeki Uzun Yusuf Ağa bunların başına getirildi ve sefere çıkıldı. Karaman askeri Mora muharebelerinde çok yararlık gösterdi, üstün başarılar kazandı.

Osmanlı tarihinin bu sayfasındaki şanlı savaşçılar Anadolu'nun çocuklarıydı. Karaman Beylerbeyliği o tarihlerde, Konya'nın bugün bu adı taşıyan ilçesini değil, hemen hemen bütün Orta Anadolu'yu içine alan büyük bir ülkeydi. Buraları yıl yıl yağmursuz kalırdı. Toprakın çorak ve dolimin kurak oluşu yüzünden bu Beylerbeyi halkı, devlete asker için fazla birşey vermezdi. Sadrâzam Silâhtar Ali Paşa geçit töreninde perişan topluluğun önünde bunu acıyla hatırlamıştı. Yoksa askerini serhat boyuna eksik silâhla bakımsız ve perişan kıyafetle getiren bir beylerbeyinin cezası yalnız sürgün değildi. O, halktan edip ta askere bakmamış olsaydı hemen orada «siyaset olunur» suçunu ölümlüyle öderdi.

Yayla Anadolu çocuklarının talihî Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerinde Venedik harbi zamanındakinden çok farklı değildi. Cumhuriyetin bugün kadrosu eski devillerin bu acıklı talihini yenmek için onların iklimi

pılmak üzere 750 bin lira sermayeli bir şirketin bu işi başarabileceği anlatıldı. Paşa, Konya'da, böyle bir şirkete ait merasimi kumal ettirerek hisse senetlerini hazırlattı ve her tarafa dağıttı.

Fakat, o zamanki zihniyet, demir yolunun önemini henüz kavramadığı için bu güzel teşebbüs hiç bir yerde rağbet görmedi.

Sait Paşa, bunun üzerine şose yapılmasına ait kararı tatbiki etmek istedi. Konya'da Bağısak deresi üzerinde yol yaptırmaya başladı. Fakat, bizim taraflarda bu iş de gereği gibi ele alınmadığından her şey yüz üstü kaldı.

İngiliz Sait Paşa, vâililiği sırasında üç defa Isparta'ya geldi. Maarif işleri biraz düzelmişti. Yol işi, sarpa sarmıştı. Dokümanlık ve el sanatları meselesini ele almak lüzumunu yeniden ortaya koydu.

Evvelce kız mektehi yanında açılan Kız Sanat okudunun tezgâhlarını mahallelere dağıtmak bunda yerli kumaş dokutmayı düşündük. Bu iş için Tecrübeî Tasarımcı adıyla bir şirket ve küçük bir banka kuruldu.

Reji Müdürü Müsyö Müb vasıtasıyla dokümancı ustaları getirildi, bu dokümanlar, Konya'da valinin ve mektupçu Nazım beyin hürmetiyle açılan yerli mallar mağazasına gönderildi.

Muhassabe Başkâlibi İsmail Efendi de, altmış tezgâhlık bir alaca imalâthanesi yaptırdı.

Böylece Isparta'da doküma sanayii muntazam ve faydalı bir hale konmuş oldu.

Mektupçu Nazım Bey vasıtasıyla Konya'daki (Dütaçı Sofi) ile anlaşarak, yerli çıkan kitap ve gazetelerin menleketeye gelmesi temin edildi. Mecmuai Ebuzziya, Kütüphane-i Ebuzziya gibi eserlerle, Ziya Paşa'nın Ahmet Mithat'ın, Muallim Naci'nin eserleri menleketeye gelmeye başladı. Yavaş yavaş ilcelerde, bucaldarda okur yazarlar peyda oldu. Herbeste bir uyanıklık görüldü, ay tutulmasının, güneş tutulmasının, dünya hareketlerinin sebepleri ve neticeleri hakkında hurafe ve safsatalardan uzak yerli bilgiler edinildi.

İngiliz Sait Paşa, 1300 senesi başlarında istifade ederek Konya'dan ayrıldı.

II. Sıcaklık

Rasat senesi: 14, (1930 - 1943) — Yükseklik m: 1050

a - Ortalama sıcaklık: Isparta'nın normal ortalama sıcaklığı 12,2 derecedir. En düşük senelik sıcaklık 1933 senesinde 10,9, en yüksek senelik ortalama sıcaklık ise 1930 senesinde 13,0 derece olarak kaydedilmiştir. Bu merkezde aylık sıcaklık ortalamaları bazı seneler sıfırın altına düşmektedir. Netekim 1932 senesi Ocak ayı -0,2, 1937 senesi Ocak ayı ortalaması -1,3, 1942 Ocak ayı -0,9, 1934 Şubat ayı ortalaması -2,0, 1941 senesi Aralık ayı sıcaklık ortalaması da -3,0 dereceye düşmüştür. Bu merkezde en düşük aylık sıcaklık ortalaması Ocak ayında, en yüksek aylık ortalamaları ise Temmuz ayında görülmektedir.

Aşağıda her ayın normal sıcaklık ortalaması gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1,6	2,0	5,9	10,7	13,4	19,7	23,3	23,2	18,7	13,7	8,0	3,5

b - Azami sıcaklık ortalaması: Isparta'nın azami sıcaklığının senelik normal ortalaması 18,2 derecedir. En düşük senelik azami sıcaklık ortalaması 1933 ve 1940 senelerinde 17,3 derece, en yüksek senelik azami sıcaklık ortalaması ise 1937 senesinde 19,3 derece olarak hesap edilmiştir. Bu merkezde aylık azami sıcaklık ortalamaları en düşük kıymetlerini Ocak ayında, en yüksek kıymetlerini ise Ağustos ayında vermektedir.

Aşağıda her ay için hesap edilmiş aylık azami sıcaklık normal ortalaması gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
5,7	7,5	11,1	15,6	21,6	26,2	30,1	30,5	26,3	19,8	13,9	8,1

c - Asgari sıcaklık ortalaması: Senelik asgari sıcaklık normal ortalaması 5,9 derecedir. En düşük senelik ortalaması 1933 senesinde 4,7 derece, en yüksek senelik ortalaması ise 1930 senesinde 6,6 derece olarak hesap edilmiştir. Aylık azami sıcaklık ortalamaları Ocak ayında her sene, Aralık ve Şubat aylarında umumiyetle, Mart aylarında bazı seneler sıfırın altında kalmıştır. Kasım ayı ortalaması yalnız bir defa ve 1931 senesinde sıfırın altına düşmüştür.

Aşağıda aylık asgari sıcaklık normal ortalaması verilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
-2,2	-1,1	0,5	4,3	6,1	11,6	14,7	11,8	10,7	7,0	3,1	-0,3

ç - Mutlak azami sıcaklık: Isparta'da mevcut rasat seneleri içerisinde tespit edilmiş en yüksek sıcaklık 39,8 derece olup 1933 senesi Eylül ayında vuku bulunmuştur. Senenin mutlak azami sıcaklıkları umumiyetle Temmuz ayında, ikinci derecede de Ağustos ayında görülmek-

(*) Dr. Umran Emin Çelgeçen «Türkiye İklim Rehberi» adlı kitabından.

İçinde ve aralarında büyük kalkınma savaşına atıldı. Bu savaş, çetin tabiatla ve yüzyılların ihmaline karşı yapıyor.

Çokluk arpa ve buğday yetiştiren yayla halkı tabiatın kıskançlığını çeker, dudur. Toprak kendi haliyle, başka şey vermez ki onu yetiştiresin. Ancak buranın sağ-
lam iklimi kıyı şehirlerde çabucak insanları yetiştirir.

Yayladaki pınarlar denizlere yaklaşıncaya kadar, nehir olduğu gibi iç Anadolu'nun her köyü de kıyılara serpilmiş şehirlerimiz kalabalığı için temiz birer kaynaktır. Şu farkla ki Seyhan (Menderes, Yeşilirmak kıyılarına ulaşan insanlar bir nesil sonra, pamukla, tütünle üzümlü uğraşmağa başlayınca yaylayı unutmaya mey-
leder.

İkinci Dünya Harbi içinde yaylaların buğday, arpa-
sı biraz değerlendirildi. Bu olmasaydı, çabucak unuttu-
ğumuz ölmek sükanıtı, milletimi karın doyurmak der-
di düşünürcekti. Şimdi de yayladaki buğdayla ilk kıyı
bölgelerimizdeki üzümlü, pamuk fiyatları karşılaştırılıyor.
Arada nisbetsizlik var deniyor. Yayla; harbin ilk yıllarında, memlekette 1939 dan önceki fiyatlarla takatını
asincaya kadar yiyecek verdi. İki yıl süren bir sebest-
lik içinde ona verendenlerin bir kısmını geçen yazın kura-
ğı eritti. Şimdi, arpa, buğday yetiştirenler çok ümitli bir
kısım müsaat günlerini hattâ saatlerini kaçurmadan ça-
ğıyorlar.

Başbakanımız Saracoğlu, son basın toplantısında
yayla ve kıyı iklimlerinin mahsul fiyatları farkı konu-
sularında şunları söylemişti:

«Bu harp içinde yayla çiftçisini korumaya çalış-
tık. Çok yerlerde verim bakımından zayıf olan bir yayla
kıyılardın yıllarca çuvalak gezen ayakları hiç olmazsa
çanak gördü. Çarıklar da ayakkağıya kavuştular. Yayla
halkı kendine geldi.»

Ege, Adana kendi müsait iklimlerinde pamuğunu,
tütününü daha ucuz yetiştirmek yollarını arayabilir.
Şüphesiz devlet her iki mahsulde de onunla uğraşmaları
nefahlı kılmağı düşünür. Esasen bütün imkânlar mem-
leket istihsalını arttırmağa harcanıyor. Ancak kıyılar
ın elverişli topraklarında çalışanlar biraz mahrumlu-
ğa katlanacak olurlarsa bunları, yaylaların kalkınması
uğruna gunurta karşılamaklardır. Yalnız giyinmek ku-
şanmak değil, okulumu, evimi yapmak bile Ota Anado-
lu'ya bu harp yılları içinde nasip oluyor. Birçok ileri
memleketler harp sonu ekonomilerini kuvvelendirmek
için çeşitli kısıntılara katlanıyorlar. Biz de yaylaların gü-
cünü arttırmaq için biraz dar yaşar ve çok çalışabiliriz.
Yayla halkının kahramanca yaşayışına, gelişmesine
uyalım yeter. Bu bir dilek değil bir borçtur, bir ödevdir.

Mora cenklerinde üstün savaşanların çocukları,
Silahtar Ali Paşa'nın örneğinde perişan geçen büyük de-
deleri kadar bakımsız değillerdir. Ancak onların çalış-
maları henüz kıyılarını müsait iklimindekiler kadar
verimli olmadı. Büyük yola beş on yıl içinde girmiş
bulunuyoruz. Ancak bu çetin mücadele devam ederken
yayla halkı merdekete bir saldırıdan korunmak için bir
kan borcu ödemek lazım gelirse büyük kütlesiyle üstün
savaşlar yapacaktır.

tedir. En düşük senelik mutlak azami sıcaklık 1939 senesinde 34,5 derece olarak kaydedilmiştir.

Aşağıda her ayın tesbit edilmiş mutlak azami sıcaklığı gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
14,3	16,0	21,2	29,5	33,0	31,2	27,0	27,5	24,6	22,2	25,0	16,2

d - *Mutlak asgari sıcaklık* : Isparta'nın şimdiye kadar tesbit edilmiş en düşük sıcaklığı 17,3 derece olup 1942 senesi Ocak ayında kaydedilmiştir. En yüksek senelik mutlak asgari sıcaklık 1930 senesinde 6,8 derece olarak kaydedilmiştir. Bu merkezde senenin mutlak asgari sıcaklığı birinci derecede Şubat ayında, ikinci derecede Ocak ve Mart aylarında, üçüncü derecede de Aralık aylarında vuku bulmuştur. Aylık mutlak asgari sıcaklıklar bilâistisna her sene (Kasım, Aralık, Ocak, Şubat, Mart aylarında sıfırın altında kalmıştır. Nisan ayında umumiyetle, Ekim ayında da bazı seneler sıfırın altında kıymetler elde edilmiştir.

Aşağıda her ay için tesbit edilmiş mutlak asgari sıcaklıklar görülmektedir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
-17,3	-17,6	-12,8	-3,6	1,6	4,3	7,2	8,8	0,3	-0,5	-9,3	-15,1

III. Sayılı günler

a - *Yaz günleri* : Isparta'da normal ortalama olarak her sene 112 yaz günü kaydedilir. En az yaz günü 1936 senesinde 88 gün olarak, en fazla yaz günü ise 1932 senesinde 144 gün olarak tesbit edilmiştir. Yaz günleri Nisan ayında başlamakta, Ekim ayında son bulmaktadır. Yalnız 1933 senesi Kasım ayında da 11 yaz günü görülmektedir. Yaz günlerinin en fazla kesafet gösterdiği ay Ağustos aydır.

Aşağıda her ayın normal ortalama olarak kaç yaz günü aldığı görülmektedir.

IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
1	7	20	29	30	20	3

b - *Tropik günler* : Normal ortalama olarak her seneye 52 tropik gün düşer. En az tropik gün 1933 senesinde 30 gün, en fazla tropik gün ise 1932 senesinde 80 gün olarak kaydedilmiştir. Tropik günler umumiyetle Mayıs ayında başlamakta Ekim ayında son bulmaktadır. Ağustos ayı en fazla tropik gün veren aydır.

Aşağıda her aya ortalama olarak düşen tropik gün sayısı gösterilmiştir.

V	VI	VII	VIII	IX	X
3	6	17	19	6	1

c - *Donlu günler* : Kış mevsiminin normal ortalama olarak 74 gün donlu gün olarak geçer. En az donlu gün veren mevsim 1945 - 46 senesi olup 46 gün, en fazla donlu gün veren mevsim ise 1932 - 33 senesi olup 102 donlu gün kaydedilmiştir. Isparta'da donlu günler umumiyetle Kasım ayında başlamakta, Nisan ayında son bulmaktadır. Bazı seneler donların Ekim ayında da başladığı vâkidir. Bu merkezde en erken don Ekim ayının

16 ncı gününe, en geç don ise Nisan ayının 24 üncü gününe düşmektedir. Donlu günler bilhassa Ocak ayında kesafet gösterirler.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak kaç donlu gün düştüğü görülmektedir.

XI	XII	I	II	III	IV
6	13	20	17	13	3

c - *Şiddetli donlu günler* : Normal ortalama olarak her mevsim 4 şiddetli donlu gün kaydedilir. Hiç şiddetli donlu gün vermeyen mevsimler bulunduğu gün 1941 - 42 kış mevsiminde olduğu gibi 13 şiddetli gün veren mevsimler de vardır.

Şiddetli donlu günler umumiyetle Aralık ayında başlamakta, Şubat ayında son bulmaktadır. Bazı seneler Mart ayında da şiddetli donlu gün kaydedilir. En fazla kesafet Ocak ayında görülmektedir.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak kaç şiddetli donlu gün düştüğü gösterilmiştir.

XI	I	II
1	2	1

d - *Kış günleri* : Normal ortalama olarak sene 4 kış günü kaydedilir. Bazı seneler hiç kış günü görmediği halde, 1941 - 42 kışında olduğu gibi, bazı seneler 20 kış günü kaydedildiği de vâkidir. Kış günleri Ocak ayında en fazla görülürler, umumiyetle Aralık ayında başlar ve Şubat ayında sona ererler. Bazı seneler Kasım ayında başladıkları ve Mart ayında son buldukları da vâkidir.

Aşağıda, her aya normal ortalama olarak kaç kış günü düştüğü görülmektedir.

XII	I	II
1	2	1

III. Yağış

a - *Yağış miktarları* : Isparta'da normal ortalama olarak sene 572,4 milimetre yağış kaydedilir. En az senelik yağış 1932 senesinde 334,8 milimetre, en fazla ise 1941 senesinde 937,0 milimetre olarak kaydedilmiştir. Bazı seneler Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında hiç yağış almadığı görülür. Sene içerisinde en fazla yağış Aralık ve Şubat aylarında, en az yağış ise Temmuz ayında görülmektedir.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak düşen yağış miktarları gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
74,2	80,7	52,9	50,7	50,0	35,9	30,0	13,3	10,0	11,2	52,0	62,7

b - *Yağışlı günler sayısı* : Normal ortalama olarak senenin 99 günü yağışlı geçer. En az yağışlı gün 1932 senesinde 64 gün, en fazla yağışlı gün ise 1941 senesinde 139 gün olarak kaydedilmiştir. Mevcut rapor senelerine göre, Haziranda 1, Temmuzda 3, Ağustosta 1 sene bir yağışlı gün kaydedilmemiştir.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak kaç yağışlı gün düştüğü gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
15	13	10	9	10	6	2	2	2	7	9	10

c - Karla örtülü günler sayısı : Normal ortalama olarak senenin 10 gününde toprak karla örtülü geçer. Bazı seneler kar örtüsü hiç görülmediği halde, 1941 - 42 kışında olduğu gibi, bazı seneler 35 günü de bulur. Kar örtüsü umumiyetle Aralık ayında başlamakta ise de bazı seneler Ekim ayında da görüldüğü vâkidir. Mart ayında da umumiyetle son bulurlar. Bazı seneler Nisan ayına uzandıkları da vâkidir. Isparta'da kar örtüsüne en fazla Ocak ayında tesadüf edilmektedir.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak kaç karla örtülü gün düştüğü gösterilmiştir.

XII	I	II	III
1	5	7	1

ç - Dolulu günler : Normal ortalama olarak her sene 3 dolulu gün kaydedilir. Isparta'da dolu hâdisesi oldukça fazla görülmektedir. Bir sene içerisinde 7 dolulu gün kaydedildiği vâkidir. Dolu bilhassa ilkbahar aylarında kesafet gösterdiği gibi diğer aylarda da, az dahi olsa, tesadüf edilmektedir.

Her aya ortalama olarak isabet eden dolulu gün sayısı gösterilmiştir.

IV	V	VI
1	1	1

d - Kırışık günler : Normal ortalama olarak her sene 50 kırışık gün kaydedilir. En az kırışık gün 1932 - 33 kışında 29 gün, fazla kırışık ise 1934 - 35 kışında 76 gün olarak tespit edilmiştir. Kırışık günler umumiyetle Ekim ayında başlamakta, Nisan ayında son bulmaktadır. Yalnız 1930 senesi Eylül ayında da bir kırışık gün görülmüştür. Bu merkezde en erken kırışık Eylül ayının 29 uncu gününde, en geç kırışık ise Nisan ayının 26 ncı gününe düşmektedir.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak kaç kırışık gün düştüğü gösterilmiştir.

X	XI	XII	I	II	III	IV
1	10	11	8	9	9	2

IV. Nispi rutubet

a - Nispi rutubet ortalaması : Senelik nispi rutubet ortalaması % 64'dür. En yüksek senelik nispi rutubet ortalaması % 67, en düşük senelik nispi rutubet ortalaması ise % 58 dir. Sene içerisinde en düşük aylık nispi rutubetler Temmuz ayında, en yüksek nispi rutubetler ise Aralık ayında görülmektedir.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak isabet eden nispi rutubet ortalaması gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
77	73	67	66	62	51	47	48	51	66	74	79

b - En düşük nispi rutubet : Isparta'nın mevcut rasat senelerine göre tespit edilmiş en düşük nispi rutubeti % 6 olup Ekim ayına isabet etmektedir.

Aşağıda her ay için tespit edilmiş en düşük nispi rutubet gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
21	21	12	15	11	12	10	12	11	6	27	34

Dünyayı coğrafya kitaplarından okumak ne fena!

İnsan, şehirleri toz yığınları altında seyreder gibi oluyor.

Köyler mercimik tanesi gibi kara kara düşünüyor.

Nehirler sıçan sidiğine dönüyor

Evlere havan, adamlar arı gibi görünüyor

Tiye dağlar nokta nokta

Sıra dağlar birer tesbih ufakta.

Felâketlerimizle tanık gök

Usta bir karikatürist oluveriyor.

Bir gün, bir anda, ansızın

İnsanlar gafil avlanıyorlar;

Kitaplar eliyle boğuluyorlar.

Gökyüzü göğe doğru,

Yeryüzü yere doğru

Sürüyorlar bizi durmadan.

Mehmet Necati ÖNGAY

V. Bulutluluk

a - Kapalı günler : Senenin 64. günü Isparta'da gök yüzü kapalı olarak geçer. En az kapalı gün veren sene 1932 senesi olup 46 gün, en fazla kapalı gün veren sene ise 1940 ve 1941 seneleri olup 77 kapalı gün vermişlerdir. Kapalılık en fazla Ocak ayında, en az Temmuz, Ağustos aylarında görülmektedir.

Aşağıda her aya normal ortalama olarak kaç kapalı gün düştüğü görülmektedir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
12	10	9	7	4	1	0	0	1	4	6	11

b - Bulutlu günler : Normal ortalama olarak her sene 192 gün bulutlu geçmektedir. Seneler içerisinde en az bulutlu gün 1935 senesinde 156 gün, en fazla 1939 senesinde 212 gün olarak tespit edilmiştir. Hemen hemen her senenin her ayında muhtlak bulutlu gün görülmektedir.

Aşağıda her ayın normal ortalama olarak vermiş olduğu bulutlu gün sayısı gösterilmiştir.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
15	14	17	18	21	17	11	11	11	16	16	13

Soğuğa rağmen karanlık gece, vefalı olduğunu gene gösterdi. Gene, içimden işlenmemiş evin zemin kattaki odasını müşfik bir dost gibi sardı ve içini kullarıyla örtün ışıkları ile doldurdu.

Gece, kinkiz darbelerini de sinesine çekti ve onları orada eritti. Halıcı kadın, iplik ve bıçağı küçüye koydu, üstünden kırpıntıları silkti.

Nahin, hayatın bozulmaya başlayan sivi taşlarını dövdü, oda kapusunun şakıraqı donuk bir ses verdi, içeriye kapu kiliminden süzülerek ince bir soğuk girdi.

Kadın, elyordamıya lambayı buldu ve onu, ocaktan aldığı bir korla yaktı; sarı bir ziya odanın karanlığında titredi. Karanlık, odayı terk etti ve perdesiz pencereden çıkan ışıklar tarafından kovulandı.

Dağın kadın, lambayı ayaklık üzerine koydu ve ocağın başında uyuklayan öksüz çocuğun farkına vardı. Cenevi (1) şişti ve söndü. Oğlunu ne de çok seviyordu. Her nevi sevgisi onun sevgisine dönmüştü. Karanlık yolunda tek aydınlatıcı, onun halışı ve yaşaması gerektiğini anlatan tek işaret, onun tebessümü idi.

Geçmiş endişeleri, başka şeyler düşünmesine engel olmasaydı ve ihtiyar zaman her sayışta saçlarını eklerini biraz daha fazla bulmazsaydı, belki onun gönlü de, oğul sevgisinden başka bir muhabbetle dolabilirdi. Dolmadı.

Aşk lükstür, midenin feryatları maddemizi sızlatırken, gönlün arzularına kulak verilemez, diyemiyordu ama, karışık bir şekilde bunu seziyor ve sanki, hal ve gidışı ile bu sezisini doğruluğunu ispat etmeğe çalışıyordu.

Yerden sofralarını kurdular. Bir gün evvelden kalan yemek, onları doyanmadı. Ana murıldandı: iki su bir ekmelemiş!

Çocuk, mürekkeple lekelenmiş ayaklığa kitap ve defterlerini yaydı. Ve ana akşam namazını kıldıktan sonra, dışarıdan getirdiği Gülcenlerle hâlî ipliğini yumurt yapmağa başladı.

Kapı yarıklarından, pencere arabıklarından giren soğuk, kendilerini donduruncuya kadar çalıştı. Ancak, ocağa kütükler çaktı ile yanmağa başladıkdan sonradır ki, titremekten vazgeçtiler.

Çiçek ayaklarına ocağın kövkelelerine dayanarak dağın sözlerle ateşe baktılar. Kadın gözlerini ateşten ayırmadan dudaklarını araladı; ağzından şunlar döktüdü: «Allah razı olsun, nur içinde yatsın, buban (2) su bulmayı bıraktı da, ağaçlarına kırıp odun sıklıca bari çekmeyoz. Ora da para vereydim evin yolunu bulamazdık» Zavallı kadın, yeter kalkar, döner ağlar böyle söyler ve burdan sonra çokcalık ağlardı. Belki de ağlamak, ağlayarak acılarını dağıtmak istediği zamanlar böyle söyliyordu.

Şimdi de öyle oldu. Ateşin alevden düşyle yanar yanaklarından yuvarlanan göz yaşları yol, yol serinlik hasil ettüler.

Oğul anayı istemiyerek talak etti. Göz yaşları tükenince ağlamamağa başladılar. Fakat, odaya hakim olan derin sükutu bozmağa cesaret edemediler. Bu sessizliğe yalnız, yanar odunların çıkardığı gevrek bir sada ve ruzgârın dallarda çaldığı ince bir uluğu dil uzatabildi. Zaman, zaman odanın karanlığından fare sesleri geliyordu.

Oda, kullanışlı, delikli dolavlı (3), yüklüklü oymalı, müscüdereli şerbetlikli idi. Yanı eski zaman odasıydı. Orada hemen her arayan bulunuyordu. Ve bu oda, bir çok vazifeleri birden görüyordu: Ocağın yanındaki sedir misafir odası, odanın ortası yatak odası, ocağın başı mutluk ve yemek odası idi. Ve ocağın bu odanın kabî, ruzgârda esmeyen kâğıttan camlar da ciğerleri mesabeşindeydi.

Ana ocağın yan kövkesine dayanarak ayağa kalktı ve kapı yanında duran leğende abdestini aldıktan sonra, yatış namazına düdü. Çocuk, inşaa ile küller üzerine çizdiği resim ve rakamlarla bir müddet oynadı.

Namazını bitiren ana aldığı için dışarıda duran ibrıkla kütüğün kalan kısmını söndürdü; cızırtılı bir ses hasil oldu. Beyaz buharlar bacada yükseldiler ve bacasıbaçlarında odanın ruhu da alıp götürdüler.

Kilim üzerine serdikleri yataklarına sokuldukları zaman oda hayli soğuktu. Başucularda, ayakkabı üstünde duran kireli lambayı söndürerek bitirmeyecek sarıkan karanlıklara gömdüldüler.

(1) cenevi = can evi, göğsü

(2) buban = haban

(3) dolav = dolak

D Ü Z E L T M E

«Ün: ün Sayı: 142 - 143 - 144 de çıkan «Hatıra ve Hayaller» adlı nesrimizin üçüncü satırındaki «Dün» kelimesi «Dün ün» ve yukarıdan itibaren 24 üncü satırındaki iki «olgun» dan ilki «olağan» olacaktır.

Isparta Ağzının Fonetik Özellikleri

Yazan: Salâhattin EZEN

Her yerin olduğu gibi, Isparta ağzının da şüphesiz özellikleri var. Dilcilerimiz bu yolda belki bir yardımın dokunur düşüncesiyle, toplayabildiğim kelimelerle, bu özelliği belirtmeye çalışacağım :

I. Isparta şivesinde, kelime başındaki sert harfler yumuşamıştır :

Taş - daş, kuş - guş,
Tatlı - datlı, soba - zoba,
Pekmez - bekmez, sıfır - zıfır,
Çizme - cizme.

II. Bazı kelimeler büyük ses uyumu-na uydurulmuştur :

Helva - helve, elma - alma,
Kiraz - kirez, zerdali - zerdeli,
Bahçe - bahca, haber - habar.

III. Kelime başında ve ortasındaki dar seslilerden bazıları genişlemiştir :

İn - en, iyi - eyi,
Git - get, güzel - gözel, Salih - Saleh.

IV. Bazı kelimelerin başına sesli harfler gelir :

Limon - ilamon, lâhna - ilâhna,
Leğen - ileğen, sıcak - ıscak.

V. Bazı kelimelerde harf ve hece düşmesi olur :

Ayşe - Aşa, Şerife - Şefe,
Zehra - Zera, zahire - zere,
Peynir - penir, yılan - ilân,
Değirmen - demen, Azize - Azze.

VI. Dilek - Şart kiplerinde, birinci çoğul şahısların sonlarındaki sert sessizler yumuşar :

Gelsek - gelsez, okusak - okusaz,
Gitsek - getsez, yazsak - yazsaz.

VII. İstek kiplerinde, birinci çoğul şahısların sonlarındaki yumuşak sessizler sertleşir :

Gidelim - gidelik, gelelim - gelelik,
Alalım - alalık, satalım - satalık.

VIII. Tezlik fiillerinde, emir kiplerinin sonlarındaki (r) ler okunmaz :

Geliver - gelive, okuyuver - okuyuve,
Yazıver - yazıve, alıver - alıve,
Gidiver - gidive.

IX. Bir kurala bağlanmayan kelimeler de çöktür :

Kız - gı, baba - buba,
Amca - emmi, teyze - deze,
Haşaş - haşgeş, dükkân - düğen,
Patates - patike, domates - domatiz,
Patlıcan - badıcan.

Bir örnek olmak üzere Ispartalı Fatma Nine'nin anlattığı masalı aynen nakle-diyorum :

Mesut Aile

Bi vâmuş, bi yoğmuş. Evvel zaman içinde, galbur saman içinde, bi ananın, bi bubanın biricik olu vâmuş. Bu olan çok akıllıymış. Her gün çaya ener, para kazanır, yecek alarak eve dönermiş. Ana, bu-ba bu olanı çok severlermiş. Epe zaman geçmiş, çok paraları olmuş. Ev, bahçe, bağ almışla. Bi gün evlerine hırsız girmiş, olanı gece yarısı yaralamış.

— Virii!... E, sona!...

— Olanı hastaneye yatırmışla. On gün sona eyi olmuş. Ananın, bubanın vaziyeti de kötüleşmiş, perişan olmuşla. O-ranın padişahı ölüp bile, o olanı padişah etmişle. Onla ermiş muradına, biz çikalım gilâ vadına (I).

— Çok gözelmış gı!...

— E.. Gözeldirya!. Bana bunu kırk se-ne önce rahmetli bubam söyledi-ydi.

— Ağzına balla yağsın emi? Fadime Nine, gelecek aşam bi daha söyle-vecen de mi?

— Hı. (2) Hindi yatalık da er galka-lık.

(1) Kerevet

(2) Evet anlamına gelir. (1) sesi genizden (n) ile be-raber çıkacaktır.

Dertlerimiz Sayılmaz ki

Denleyen: N. KATIRCIOĞLU

Un'un bu sayısından itibaren okuyacağımız Dertlerimiz Sayılmaz ki... Isparta'nın kıymetli oğlu Ispartalı Hakkı'nın dilimiz ve yazımız hakkındaki yazılarından gayri vadideli yazılarından biridir.

Ispartalı Hakkı bu yazılarda birçok sosyal ve Psikolojik dertlerimiz üzerine parmak koymuş ve bunları âdeta didiklemiştir.

Bu seri, Tercümanı - Halukat Gazetesinde 1912 - 1928 den itibaren yazılmağa başlamış ve sonradan küçük bir kitap halinde neşredilmiştir. (1)

Okuyucularımızın göreceği üzere, Müellif burada birçok önemli problemleri küçük ve veziz paragraflar halinde açıyor. Bu arada sosyal ve psikolojik ve pedagojik hatalarımız vardır. Bu yazıları 'ozamanaki hatalarımız, düşünülüş sakatlarımız hakkında bugüne kalan iyi bir vesika sayabiliriz. Okuyucularımız aynı zamanda o gün ve bugün arasındaki farkları ve değişimleri duyacak ve anlayacaktır.

'O' biricik aşkı olan temiz ve saf bir Türkçe ile yazılmış olan bu kıymetli yazılarının bazı yerlerinde bütün ömrünce ateşiyle yandı; *yazı meselesi ve dilimizin sadetleştirilmesi* konusuna vakit vakit dönmekten kendisini alamamıştır. Aşağıdaki satırlarda okuyucularımız bu yazılardan bazı kısımlarını bulacaklardır.

Dertlerimiz Sayılmaz ki

— I —

Dertlerimiz sayılmaz ki...

(1) Bu kitabın bugün mevcudu kalmamıştır.

Dertlerimiz sözü dince ki ruhal gibi gözüm önüne dikilince başım döndü. zihnimden birçok şeyler geçti. Burada ağzım kendisine cevap verdi:

Sayılmaz ki :

Dertlerimiz gerçek çoktur. sayılmaz. Fakat böyle deyip kalmayız. Sayarız. döneriz. Yoksa bunları hiç saymamak da doğru değil. Çünkü hiçe saymak olur. Her yerde sapıp giderek hiç hesabına bakmamak da doğru değil. Çünkü kurulumuza ceren vermek ve baş ağrıtmak olur.

Ne olursa olsun, mademki sayıyoruz. Bari bundan birşey, bir pay, bir kân çıkaralım. Bunları söyleyip giderek, unutup gitkeniyerek, göz öründe tutalım. Çaresi olanın çaresine bakalım.

Pek iyi anlarsın ki bunların çoğunu çaresi var, çoğunun da uçları bizim elimizde, bir halde ki istersek bunların çaresine de bakabiliriz, önünü de alabiliriz. Bunu böyle anlayıp dururken, kendi yaptığımız şeylerden âleme şikâyet etmek hakkı olur mu? Parmağını göz göre göre ve bile bile ateşe soktuktan sonra yandım diye bağırıp yaygın eden çocuk belki daha mazurdur. Çünkü bunu o bile bile bile ve göz göre yapmaz.

Sinan Paşa, «İlahî şifa senden, dert senden» demiş. Bu söz o büyük adamın yaptığı meseleye göre bir söz. Ben isem, dert bendem, dava bendem, diyeceğim. Bana göre ve benim halime göre sözün doğması budur.

İşte böyle düşündüğüm için, dertlerimiz sayılmazsa da sayılmalı diyorum. Sayısız dertlerimizin hiç olmazsa bizden olanlarını saymak, sayıp gözönüne almak, iyi birşey olur, sanıyorum. Böyle sandığım için bunlardan eski ve yeni gözünü dokunanlarını tercümanın bir köşesinde şimdilik haftada bir gün yazıp ortaya koymak istiyorum.

Ne istediğimi, sade Türktçe söyleyen sade bir Türk gibi, açık açık söyledim. Bundan sonra söyleyebileceklerini isterseniz okursunuz. İstemezseniz okumazsınız. İstek sizin.

14 Şubat 1329 — 1913

— II —

DETLERİMİZ SAYILMAZ Kİ.

Ah, Yerimize Konsak!

(Adil) ne demek? Her şeyi yerli yerine koymak... (Zulm) bunun zıddı.. Birşeyi yerine koymamak. Birşeyi yerine koyarsanız, âdilsiniz.. Koymazsanız zalimsiniz. İşte (Adil) in, «Zulmün» en ruhlı mânaları.. Bunu mülahaza ederken hemen hatırıma geliyor: Acaba ben yerime konmuş muyum? Acaba sen yerine konmuş musun?

Seni bilmem. Fakat biliyorum ki benî yerine koymamışlar. İsterseniz azıcık anlatayım: Yirmi yıldan ziyâde var ki devlet memuriyetinde bulundum. Bu zamanda yirmi bin kerreden ziyade anladım ki ben bu işin adamı değilim.. Bu yer benim yerim değil.

Çık, çıkamam. Niçin? Sebepleri hem pek açık, hem birbirine pek girgin, hem de pek uzun. Kısaca söyleyeyim ki Hatif bana da her münasebetle söyledi ve söylüyor:

Yüksel ki yerim bu yer değildir..

Dünyaya gelmiş hüner değildir!

Lâkin bir arşın yükselemezim, kanadım, kaabiliyetim kırık.

Sanırım ki bu satırları okuyanın ya kendisi, ya babası, ya ki oğlu Devlet memurudur.. Memurluk yoluyla ekmecek kazanır. Böyle ise, okuyan düşünsün.. Vak-

tiyle memur olmasa da başka birşey olsaydı, kendisi için, yurdu için daha iyi olur muydu? Yoksa olmaz mıydı? Akıl daha iyi olurdu, diyorsa bu günden sonra kendisini memurluktan çekip alarak olacağı şeyi olmu-ya çalışsın. Hele genç olanlar, genç olup ta memurluk yoluna girmiş veya girmek üzere bulunmuş olanlar dediğini daha dikkatle tartsın ölsün. Anlasın ki bu iş kendine güvenen yiğit kimselerin işi değildir.

Memurluk işinin büyük birşey olmadığını acaba ne vakit anlayacağız? Anladığımızı sıklıktan söyleyivermeğe acaba ne vakit alışacağız?

Bizde âdet; Yapıacağımız işin üstüne ya başkasının koymasıyla konuşuyoruz, yahut ki kuşun rastgele dala konduğu gibi konuşuyoruz. Ah konurken de, konarken de yerimize konsak!

Konmamışız, konuşuyoruz.. Koymamışız, koymuyoruz. Bir yerdeki (Zulm) bu derece salgın ola.. Orada nizam ve hayat kalır mı? Kalmaz. Kalmadı da. Hele son birkaç yüz yıldanberi.. Hele otuz beş yıldanberi..

Serçelere bakalım, kargalara bakalım, gözümüz varsa bari onların necelere ve nasıl ve niçin konduklarını görelim.. İbrret alalım!

14 Şubat 1913

— III —

DETLERİMİZ SAYILMAZ Kİ.

„Bari Paşa olsaydı

Analar, babalar oğullarını iyi bir işe koymak, iyi bir dala kondurmak ister. Eu tabiidir. Acaba o iyi iş, o iyi dal hep Devlet memurluğu mudur? Yahut memurluğa benzeyen süslü süslü şeyler midir? Bana geliyor ki değildir.

Sorular: «Mahdum, mahdum bey, mahdumu - necabet - mevsum, mahdumu - mekârim - mersum hangi mektepte?» «Filan idadide.. Filân âliyyede.. Darül-fünunda.. Mülkiyede.. Hukukta.. da.. da.. da..»

Soranlar biraz daha çiy işeler, buna karşı susmazlar, yine sorarlar: «Oradan çıkar da ne olur?» «Kaymakam olur, mutasarrıf olur, vali olur.. Bey olur, paşa olur, olur, olur, olur..» Adam da olur mu? İşte en şüpheli ve cevabi en güç nokta.

Esulün bu büktüntüsü gözlere ya hiç görünmez, ya en sonra ilişir. Güya ki biz, dünyaya sade gösteriş yapmak için geliriz, sade yemek içmek için konarız. Nihayet de, konar, geçer, geçer gideriz.

Mekteplerden çıkanlar memleketin hangi işine yarar? Millet için ne fayda yapar? Nasıl adam olur? Adam da olur mu? Çokluk aramayız sormayız. Mektepten çıkınca, devlete memur olan, devletsiz veya devletli bey olan, paşa olan mektep çıkartılarının memleketi, millete kaça mal olduğunu ise hatıra bile getirmeyiz hesap bile etmeyiz.. Kayıt bile etmeyiz.

Bunlar birçok şey oldukları esnada, adam da olur mu? Olurlar mı? Yurdlarına yar olurlar mı? Yoldaşlarına yordak olurlar mı? Bana ben cevap vermem. Cevap yerine size başka birşey takdim ederim. O şey ne?

Arkadaşım, kardaşım şair (Mehmet Akifin) *Safahat* indan *Hüsran-mübîn* adlı bir şiiri :

«Ben mektebe başladığıym esnada diyordun
«Rahmetli babam: Adam olur oğlum ilerde.
«Annemse oturmuş Paşahıklar kuruyordu..
«Ademliği geçtik: Paşahık olsun o nerde?
«Amali, tevad üsre giderken ebeveynin
«Hep böyle heder olmada etfal arayerdesi»

21 Şubat 1913

— IV —

Atın önüne et, İtin önüne ot!

İkinci Hamit memleketin yetişecek çocuklarını tâ tohum halinde isen, ta iptidai mekteplerinden her yerden, her tarladan, her pazardan aramış, seçmiş, yetişecekleri toplamış, bereye yetiştirmek istemiş ise yetiştirmiş. Bu sebeple bizde adam harmanı, adam bolluğu yok. Elbette ve elbette olamazdı ve olmadı.

Kalanları ise... Evet onları da hiç elvermeyecekleri yerlere koydurmuş, kondurmuş. Denilebilir ki âkil ve fakat müstebit sultan, memleketi yarayacakları ötelere itmiş ve atmış.. Saraya elverecekleri yanına çekmiş, beriye almış büyütmüş. Zavallı millet bu hâli bulmuş.

İkinci Hamit Efendi'nin hesabını Allah görsün, di-yelim de azıcık beriklere bakalım.. Adam var, çoban ve güdücü doğmuş. Onu koyun yapıp sürüye katmışlar.

Adam var, koyun yaratılmış.. Onu sürüye kösem veya çoban itmişler. Adam var, araştırmacı, görücü.. Herkesin yanlışlarını görüyor.. Gördüğü yanlışları düzeltmeyi biliyor. Herkesin derdine yanyor.. Herkesin derdine mum oluyor, ışık oluyor, yağ oluyor, merhem oluyor.. Onu götürüp bilmem neyi yapmışlar veya yapmışsınız. Bilmem ne olacak adamları toplayıp hiç olmyacakları şeyler yapmışlar veya yapmışsınız.

Herşey, hep böyle konacağı yere konmayıp ta konmayacağı yere konursa elbette onların konduğu yerde bir hayır kalmaz. Kalmamış da.

İşte.. Atın önüne et, İtin önüne ot, buna derler.

Beni neye yarayacak isem, o işe koyunuz. Beni için yaratılmış isem beni o işe koyunuz. Sonra da hizmet isteyiniz. Ve illâ yurduma boğaz yükü olur giderim. Eğer bunu, vakit geçmeden anlayabilmiş olsaydık.. Yok yok, ola idik değil, şimdi anlayabiliş ise, ak-ümca hâlâ vakit büsbütün gegmemiştir. Hayde efendim, herkesi elvereceği yere koyup yarayacağı işe sürünüz ve hayırlı âkibet bekleyiniz.

21 Şubat 1913

— V —

Kardan Teşrifat

«Kardan bazı şeyler yaparlar.. Kar karıştırmaları. Kar helvası, çağ efendisi filân, filân. Fakat bunların en soğuğu kardan teşrifattır.

«Kardan teşrifat olur mu? Hem de âlâsı.. Yapınca ne olmaz? Hele biz yapınca neler olmaz? «Bilfarz

oğlun hangi mektebe gidiyor? Demezler.. Oğlunuz hangi mektebe gidiyor? Mahdumu âliniz, mahdumu âlileri, mahdumu maalipenahileri hangi mektebe, hangi mektebi âliye, hangi kaleme, hangi daireye, hangi daire âliye devam eder, devam ederler, devam buyururlar? Derler.. Bilfarz bu gün, bu ay, geçen ay, gelen ay, demezler.. Elyevm, derler.. Mahi-hâl, mahi-cârî, şehri-cârî-iarabi, mahi-âti, şehri-âti-iarabi ve rumî, derler. Bu yıl veya hayram ayının hilâli gibi şeyler için, daha parlak tâbirler bulup, bu sâli-ferhunde-fâl derler.. Mahi meyanin-beddi-said, derler.. *

«Daha neler neler? Daha neler derler? Dediklerine bakılsa çok.. Erzurum'a kar yağar.. Erzurum'a kar yağmış, haber var, demezler.. Erzurum Cihali-mürtefikasına berf-nüzul ettiği cümlei-müstahberattandır, derler. Derler, derler.

Hoca Nasrettine sormuşlar: Hoca sen, görülmemiş birşey ihтира ettin mi? Ettim: «Karla etmek katik etmek. Nasıl oluyor? Biraz soğuk oluyor..

«Ah, bizim ihтираcılarda, bizim ihда'cılarda merhumun dirayet ve zarafelinin birde yarımı kadar dirayet ve zarafet olsa..

Acaba bu kardan teşrifat, hangi bahara kadar, hangi yaza kadar, hangi batna kadar, hangi güne kadar daha böyle sürüp gidecek? (1) Bilinmez. Kimbilir kimbilir? Fakat ayıptır, günahdır.. Gülmüştür.

21 Şubat 1913

— VI —

Kardan teşrifat ne vakit eriyecek

Evet, Erzurum'a berf nüzul ettiği cümlei-müstahberattan imiş. Anladık: Karın adı, (Berf).. Haberin adı, (cümlei-müstahberat) !

Her vakit, soruyorum ve soracağım: Yazda, güzde, her mevsimde yapılan bu kışlık teşrifat ne vakit eriyecek? Öndeki baharda mı? Bakılırsa bu, ne öndeki baharda, ne de beş yıl, beş yüz yıl sonraki baharda eriyecek.. Kıyametin son gününün soğuk ikindisine kadar sürüp gidecek. Herkes mi herkes, bunun müptelâsı, âlâkâsı, belâsı, tiryakisi, düşkünü.. bu kardan soğuk teşrifatı sıcaklığına sürükleyip gidiyorlar.

Bir vakitler birini gördük.. Koltuğunda lostura sandığıyla gezer, her yere girerdi.. Tenbiyeli, yüksecik bir sesle haber verirdi: «Çihâyı-mükemmel).... Hemen ayak uzatan olmazsa o dilini uzatırdı: «Tilay-müstahsen) ! «Ayak mebusatını telvin).. «Sureti müstahsene-de telvin ve tezyin ediyoruz) !..

Zavallı talinin mağduru olmuş, mazur! Kimbilir, hangi yaldızlı koltuktan, sandık koltukta kundura boyacılığına düşmüş.. Şaşırın, başı dönmüş te şaşkın şaşkın söylüyor.

Mübaşı: Mürtaza Efendi'nin, «Ketebei-müşavüni, leyhimin) ve «Filân naman ve namun kimseler) demesini geçelim.. Odacı Ali Rıza Ağa'nın, uşak Velî'nin, mebzuren ve ayriyyeten bahşışat ita edenlerden ifrat derecede mahzuz oluyoruz), demelerini de geçelim. Çünkü

İman

Turgut AKKAÇ

Nasıl mayasız bir hamur, bir şarap hattâ bir sirke bile tahammür etmezse; imanını kaybeden bir insanın, bir milletin de ileri hamleler yapmasına ve olgunlaşmasına imkân yoktur.

Topluluklardan dinamik bir kudret yaratmak için her tarihi sınımanın ilk baş vurduğu çare; bunları müşterek bir imanın heyecanları etrafında harekete getirmek oldu. Devirler ağan, tarihe istikamet veren önderler, serden geçtiler böyle bir iman tilsimının bakracından kana kana içen sevdalılar arasından çıktı.

Arşa bile sığmayan küstâh insan ruhu, ancak mukâddes saydığı imanların mihrabı karşısında faziletin kanatları altına giriyor. En zâlim tedbirlerin karşısında bile dik başı kalmasını bilen insanlar; ancak kendi imanlarının heyecanı ile mahviyetin, tevekkülün, ve başkalarını sevmenin zevklerine erebiliyorlar. Millet ölçüsünde ve geniş manâda değil de tek olarak bile yaşayabilmemizin dayanaklarından en başta geleni; varolmak ve yaşamak inancımızın verdiği emniyet havası içinde bulunmamızdan ileri geliyor. Kendi kudretine inancı olmayan bir deveye, küçük bir hendeği bile atlatmanın yolu yoktur.

İmanlar geniş bir istifa devresinin eleğinden süzülerek tortulaşan temiz ve mâserî kanaatlarıdır. Bunun içindir ki devirler içinde çehresi beliren bazı imanların Âmentü'sü; binlerce yıl milyarlarca insanın vicdanına hükmedebiliyor. Şüphenin burgusile ruhların üzerindeki sert kabuğu delip geçen düşünceler iman şekline girip içimizi kapladıktan sonra manevî bir sigortanın huzuruna kavuşuyoruz. Bu emniyet havasının:

bunlar da mazur. Sözle efendilerine benzemek istiyorlar. Fakat hiç derdi, hiç mazereti olmayanların bir ağızda söylemeleri, yazmaları, gizmeleri.. Sanki Nerkisi'nin varisi İmişler gibi, bilfarz (dil) demeyip, (Lisan) ve (Zebân), demeleri, (Lisani - azebül - beyan) ve (Zehan - şirin - cuyan), demeleri.. (aldık, verdik) demeyip, (ahzettilik) ve (ita ettik), demeleri, doğrusu kısdada soğuktur, yazdadâ soğuktur.

Lâkin neçare ki herkes bunun müptelâsı olmuş... Bugün gazetelerde temiz bir sütun yazı, yazılarda ve

tehdit eden her menfi dalga, iman kalesinin mermer taşlarına çarparak dağılıyor.

İlk sıralarda şuurun ve zekânın didiklediği iman unsurları bir kerre son şeklini alıp ruhların üzerine tahtını kurduktan sonra her devrin Âmentü'sü; "Dille ikrar kalble tasdik" edilen bir hüviyet alıyor. Artık ondan sonra imanlar şuurumuzun mesamatından geçerek tahteshuurumuzun iligine kadar olguyor. Bu safhada artık imanın karargâhı kafada değil kalbedir. Şuurumuzun tahliline bile hücum görmeden, hislerimizin samimi mahremiyetiyle onun kollarına sokularak huzura kavuşuruz. Atatürk'ün altı okla ifade ettiği milli imanın bayrağı altında; zafere ve sağlam bir istikrara kavuşmuş, milletler arasında haysiyetli bir yer almış bulunuyoruz.

Her maddî ve manevî varlık gibi, imanlar da içinde buldukları şartların ve zaruretlerin tesiri altında, kalıp değiştirirler. Her tefsircinin gelik balyozu, onun granit bünyesinden bir parça koparmağa çalışır. "Zamana göre ahkâm değiştirme" ananesinden; imanlar da yakalarını kurtaramazlar. İlk sıralarda büyük doktrinlere temel vazifesi gören imanların, bir müddet sonra birçok sapıkları türediği, hattâ daha kat'î çözüntülere yol açıldığı görülür. Bu gibi durumlarda topluluğun ruhunda geniş ve manevî bir fermantasyon başlar. Ve müşterek imanlar son şeklini alıncaya kadar doğum sancularının acılarını çekmeğe mahkûm oluruz. Devirler içinde payidar olacak imanlar, bu nevi mücadelelere göğüs gererek mutlaka muzaffer olurlar.

mektuplarda pürüzsüz Türkçe iki cümle bulmak çöle su bulmak kadar zordur.

Hal böyleyken, kardan teşrifat ne vakit eriyecek, deyip, gözdeki nazlı zanaatî incitmek oldukça cesarettir. Ne yapalım elimizden bir şey gelmez.. Elimizden bir şey gelinceye kadar bekliyeceğiz.. Yani onların dediği gibi, terakküp ve intizar edeceğiz. Vakiti - merhunun hululuna kadar (Dide - ruzu - intizar) olacağız.

28 Şubat 1913

(Arkası var.)

İman ağacının kökleri mâşerî vicdanın derinliklerinden kuvvetini toplar. Tek bir adamın kendi devrine istikâmet vermek teşebbüsleri daima sert bir mukavemetle karşılaşır. Bu tiplere insanlık; "Yalancı Peygamber" damgasını vurur ve bunların mumları yatsıya kadar bile dayanmaz. Binlerce yıl insanları çatısı altında barındıran büyük dinlerin önderleri, kendi dogmatik telâkkilerini öne sürmekten ziyade beşerî istidatların temayüllerine göre iman şartlarını ayarlamasını bilmişlerdir. Hattâ bunların tesirlerine karşı hırçınlaşan mukavemetler, bunların ölümünden sonraki devirlerde, dâvayı omuzlarında taşıyanlar tarafından kırılmıştır.

Büyük nutkunun sonunda Atatürk'ün gençliği bu nevi bir mücadele için hazır olmağa da vet etmesinin hikmeti budur.

Son gelişmeler insanlar arasındaki münasebetleri o kadar genişletti ki artık dünya, her milleti ayrı bir çatı altında barındıran büyücek tek bir şehir manzarası aldı. Dünyanın öbür ucundaki küçük bir hadise; bütün insanlığın manevî varlığı üzerinde tesirler yapmağa başladı.

Nasıl tarihî gelişmeler aşiretleri bir araya getirerek küçük beylikler ve sonra bunları toplayarak Kırallıklar, İmparatorluklar şeklinde daha büyük ve millî oluşlara yol açmışsa, bu tarihî tekâmül hızını durdurmadan bütün insanları göğsüne alabilecek bir neticeye doğru inkişaf etmektedir.

Bu realiteye akıl erdiremeyip kendi kalelerinin içinde tek başına ayak direyen feodalite devri nasıl topların güllerleri altında tarihe karışmışsa devrimizü en muhteşem ve kudretli Amerikan tecerrüt politikası da bu hakikatin sert dalgalarıyla yıkılıp gitti.

Dünya ölçüsünde yeni zaruretlere kendini ayarlamadan tek bir milletin kendi dar havası içinde yaşamasına imkân kalmadığı artık bu gün isbata muhtaç bir hakikat değildir. İnönü'nün kudretli Önderliğiyle harp yılları içinde bile dünya ahenginde hatırı sayılır bir kudret olabilmemizin sırrı bu konuya şaşmayan bir dikkatle verdiğimiz ehemmiyetten ileri geliyor.

İztirap çekmeden, kan dökmeden elde edilen zaferlerin neticeleri uzun yaşlı olmuyor. Hayatımızı temin eden havayı bile emekle elde etmediğimiz için, alımp, satılan bir değer haline koyamayız. Müstebit hükümdarların hediyesi olarak sunulan hürriyetler kendini idrak eden milletlere mahkûmiyet zincirinden daha ağır gelmeğe başlıyor.

Ana sütüyle beslenen çocuk dişlenmeğe başlayınca, kendi tedarik ettiği gıdaları ağızına götürerek bir memeye bağlanmanın köleliğinden yakasını kurtarmağa çalışır. Türk inkilabını tanzimattan sonraki acı ve tatlı gelişmeleri üzerine dikkatle göz attıktan sonra, yeni adınılarımızda basiretli olmağa mecbur olduğumuzu anlarız.

Türk inkilâbı çetin zorluklarla pençeleşerek tahakkuk etti. Bu dâvanın temellerini atarken de yapısını kurarken de seller gibi kan dök-tük. Türk inkilâbı en pahalı değerlerle alındığı için milletin benliğine mal edilmiş bulunuyor. Onu bir kaç rüzgârla yıkmaya kalkışanları hadiseler tekzip edecektir. Yeni parti mücadeleleri arasında bu hayatî noktaların bir an daha gözden uzak tutulması bizi yeni bir iman krizine mahkûm edebilir.

Dıştaki siyasî ihtirasların halâ şahlanmış duran azgınlıkları karşısında telâşa düşmeden birçok sert imtihanlar vermeğe mecburuz. Parti mücadeleleri ve politik ihtiraslar karşısında bütün Türk milletinin müsterek olarak korumağa mecbur olduğumuz bir konu üzerine parmak basıyorum.

Yalnız Türkiye için değil ızdırıp çeken her millet için de örnek diye gösterilebilecek olan Cumhuriyetimizin; Atatürk tarafından gençliğe emanet edilmesi bu nevi tehlikeleri daha evvelden hesap ve takdir etmesinden ileri geliyor.

Türk milletini hafızadan ve idrâkten mahrum sananlar, Türk gençliğinin mübarek emanete hiyanet edebileceğini hesap edenler elbet te insafın hudutlarına kadar geri püskürtüleceklerdir.

Isparta: Turgut AKKAS

Isparta Köylerine Bir Bakış

Tevfik TIGLI

12 — Köyde evlenme çağı :

A — Köy gençlerinde sevişme suretiyle evlenme temayülleri; köylerde erkek ve kız 13-15 yaş arasında evlenme temayülleri gösterirler. Komşuluk ve misafirlik temas ve münasebetlerinde, iş hayatının icapları içinde; ormanda, tarlada, harmanda ve yaylalarda yan yana ve birarada çalışmak gibi ahvalde sevmeye tezahürleri olur. Buna köylerde « tutulma » denir. İlk tutuluş utangaçlık ve çekingenlik safhasıdır. Gözden göze sevişen gençler bu anlarda bütün iç duygularını dışa vurabilmek için elverişli fırsatlar ve imkânlar bulmak zorluğuyla karşılaşır. Köy topluluklarında, bilhassa çok dar görgülü çevrelerde bu imkânlar ancak araya birisinin girmesiyle kaabil olur. Gençlerin mahremi esrarı olabilecek bir komşu kadının bu işi üzerine alması meseleyi kolayca halletmiş olur. Hemen her köyde bu işlerde mahareti olan kadınlar bulunabilir. Birbirlerine gönül vermiş olan gençler duygularını yekdiğerlerine bu kadınlarla ulaştırabilirler. Bunlar, kır çiçekleri, kekik, sakız, şeker, üzüm ve okuyup yazma biliyorlarsa, mektuplarını taşıyarak elçilik yaparlar. İki taraftan sağladıkları menfaatler ve onlarla ilgi derecelerine göre gençlerin duyup da ifade edemedikleri cihetleri ballandıra tatlandıra, uydurmalar yaparak gençlerdeki bu sevgi ateşini alevlendirmekte veyahut bunun aksi olarak bunları birbirlerinden soğutmakta bu ara kadınları çok önemli bir rol oynarlar.

Bu kadınlar köyde veya köyün dışında sevişen gençlerin biran için buluşabilecekleri yerleri de kolaylıkla hazırlarlar. Sevişmenin sürüp gittiği zamanlar içinde ötedenberi köyde söylenilmekte olan türkülerden hasret ve sevgi taşıyan çeşitlerini genç aşık türlü vesileler bularak yanık

yanık söyler. Sevgilisinin bulunabileceği harman yerleri, bağ ve bahçeler, ormanlar genç aşkın yanık sesile çınlar durur. Bu türküler içinde geçen ifadelerden genç kız kendi payına olanlarının tesirile yerine göre sevinç duyar, ah ve of çeker. Bu türkülerin genç kızın içinde uyandırdığı düşünceler aracı kadınla yine genç aşığa götürülür. Köy dolaylarında sevgililerin birbirlerine yakın yerlerde iş ve güçlerinin oluşu onlar için ele geçmez fırsatlardandır.

Öğretmen olduğum bir köyde çok sevdiğim bir delikanlı ile birlikte onun harmanına gitmiştik. Bu genç köyünden bir kıza gönül vermiş ve onu seviyordu. Fakat kızın köyden, başka isteyenleri vardı ve kardeşi onu bunlardan birisine vermek niyetinde idi. Genç arkadaşımın bu konuda biricik güvendiği cihet de kızın kendisine karşı olan sevgisi idi. Ne pahasına olursa olsun bu kızla evlenecekti. Ve hatta kıza kaçırılmayı da göze alıyordu. Ben bu işin böyle bir sonuç vermesine engel olmaya çalışıyordum. Harmanları yan yana idi. Kız düven sürüyor, delikanlı da kağrı ile köye buğday gönderiyordu. Bir aralık kağrı köyden geldi, harman yerinde buğday dolu olan çuvalların dibinde durdu. 16 yaşına yeni girmiş olan genç arkadaşım boyundan aşkın çuvalları omuzlayıp omuzlayıp kağrıya yükletiyor ve «ah» bile demiyordu. Genç küçük kardeşi dolmuş olan kağrıyı köye götürdü. Ve kağrı dönünceye kadar da delikanlı tınasa çıkarak çalınmış çalınmış harman savuruyor, çevik hareketler, heyecanlı ve yığıtce jestler yapıyor, arada da tatlı ve yanık sesile, buluşlarına şaşır kaldığım güzel ve içli türküler çağırıyordu. «Bu çocuk gerçekten âşık» diyordum. Kız da bir elinde övendi-resile ayakta ve sağ ayağı biraz ilerde, bir elinde öküzlerin ipini tutarak, yakışıklı

bir duruş yaparak gevrek sesile «yavru-
larım, haydin tosunlarım» diye düveni
saplar üzerinde döndürürken delikanlının
hizasına geldikçe, bir sırasına düşürüyor
ve ona utangaç bir bakış yaparak gülüp
kayıyordu. Bu durum yarım saat kadar
sürdü. Bir aralık genç arkadaşla yemeğe
oturduk. Kız, biraz ilerimizde hâlâ düven
sürüyordu. Biz ırmasın altındaki bohçayı
çıkardık, oracıkta domates ve soğanları-
mızı keserken kız, bir ışık çalarak elinde-
ki övendiresini, tak, tak, tak diye düvene
vurdu, öküzlerini durdurdu, şöyle iki ta-
rafına bir göz attı. Kıvracık arkadaşları ır-
maslara doğru gitti. Eelini sapların içine
uzattı ve oradan bir sepeti çıkardı. Men-
dilini yere serdi. Sepetten birşeyler alarak
mendile koydu. Ve dört ucunu birleştir-
mek suretiyle ırmasın dibinde çocuk avu-
tan küçük kardeşile bu mendili bize gön-
derdi. Bu gönderilen mendil içerisinde on-
beş kadar elma vardı. Genç arkadaş bu du-
rum karşısında:

— Görüyor musun öğretmenim dedi,
bu elmalar benim için toplanmıştır. Ben-
siz bunlar onun boğazından geçmez. Bu
ölür ve yine kimseye varmaz, ne dersin?

Gençlerin birbirlerine olan bu sevgi
tezahürleri karşısında ne diyebilirdim.

— Evet dedim, bu kız dünya yıkılsa
yine senindir.

Köylülerce bu tutulma Allah'tandır.
«Karasevda» da derler.

Bu sevişmeleri ana ve babaların doğ-
rudan doğruya hissettikleri olduğu gibi,
sevgililerin başkalarına hissettirdikleri bu
hali günün birisinde aile reislerine duyur-
mak zorunda kaldıkları da olur. Bu tut-
kunluk âilede analara daha kolayca söyle-
nebilir. Her iki halde de gençleri evlendir-
mek ana ve baba için bir mecburiyet olur.
Fakat bu konuda sevişenlerin âileleri bir-
birlerine sosyal ve ekonomik yapıda eşit ve
eşide yakın değillerse veya herhangi bir
sebeple ortada dünürleşmeyi kendi telâk-
kilerince imkânsız bir hale getiren bir me-
sele varsa durum çok nezaket kazanmış
olur. Orta halî ve fakir tabakalar için

O L M A Z

Sevgi tılsımı gözüldüğü gün
Gayri ne mânası kahr bu ömrün
Bülbülsüz bahçede açılan gülün
Rengi olsa bile kokusu olmaz.

Gönlünü bu yurda vermiyenlerin,
Milletin sırtına ermiyenlerin,
Göğsünü düşmana germiyenlerin,
Tanrısından bile korkusu olmaz.

Mehmet Necati ÖNGAY

köyde varlıklı bir ailenin kızını almak bir
emeldir. Fakat hali ve vakti yerinde ve bil-
hassa köyde sosyal ilerilik ve üstünlükle
yaşamış ve köyün sayılır insanları olmuş
bir aile için geri ve fakir tabakadan ve
kendilerine birçok sebeplerden dolayı ka-
fa tutmuş, onlarla kavga etmiş ve onların
âile haysiyetlerini kırıcı mahiyette tavrı
ve hareketler taşımış olan bir aileye men-
sup kızı almak köyde bir onur meselesi
olur. Bu gibi hallerde genç erkek ısrar
ederse, bu ısrar onu evlathktan reddedil-
meye de götürebilir. Bu suretle sevişenler
âile telâkkilerine göre sosyal ve ekonomik
beraberlikte değillerse gençlerin arasın-
daki tutkunluğu gidermek, onları birbir-
lerinden soğutmak için bir çok tedbirlere
de baş vurulur. Nasihat, muska ayrılma ve
dövme tehditleri gibi şeyler bu tedbirler
cümlesindedir. Bütün bu tedbirler de bo-
şa çıkınca ya, ailede bir ayrılma yani gen-
cin o evden uzaklaşması veyahutta zarurî
olarak evlendirme için birçok çarelere
baş vurulduğu da olur. Bu kabil evlendir-
meler bazen tatlılıkla sona erdiği gibi çok
kere de uzun süren bir tatsızlık doğurabi-
bilir. Köyde gençlerin sevişmeleri kız kaçı-
rma hadiselerini de doğurur. Gelecek yazı-
larımızda bunlara da temas edeceğiz.

DİNİ - İÇTİMAİ BAKIMDAN İMARET VAKIF SİSTEMİ

Yazan : Dr. Neşet ÇAGATAY

İslâm medeniyetinin en esash temellerinden biri şüphesiz vakıf müessesesidir. Bu medeniyeti teşkil eden müesseseler, İslâmîyetin ilk kurallığında, Kureyş ve Beni Ümmiye kabilelerinin - büyük bir ihtimalle Mezopotamya ve civar muntakalar medeniyetlerinden mülhem olmuş olan komşu kavimlerden gelmiş - eski sülâlevî, dinî an'ane ve âdetlerinin yeni din akidelerine uydurulmuş ve o zamanki cemiyete göre islah ve tadil edilmiş basit düzenlerden ibaretken, İslâm fütuhâtının yayılması ve genişlemesi ile muhtelif millet ve medeniyetleri içirisine aldıktan ve Türklerin bu dinî kabul ve İslâmîyeti tevsi ve himaye vazifesini üzerlerine aldıktan sonra o zamanın içtimai ihtiyaçlarına cevap verme bakımından beşer zekâsının geçen asırlara nazaran en mükemmel mahaulü sayabileceğimiz büyük inkişaf safhasına vasil olmuş ve asrımızın beledi mükellefiyet ve devlet teşebbüsleriyle temin ve tesis edemediği büyük içtimai, ilmi, sîmî ve smai müesseseler «imâret sistemi» umumî adı altında toplıyabileceğimiz, ekseriya hayır sahipleri tarafından yapılmış vakıflarla tesis edilmiştir.

İslâm memleketlerinde bilhassa anemleketimizde en küçük kasabalarda bile hâta harabeleri mevcut bulunan büyük su yolları, çeşmeler, hamamlar, sebiller, köprüler, kapalı çarşılar, misafirhaneler ilâ. gibi bugün bilhassa aynı ihtiyacı mükemmel bir şekilde temin edebilecek olan imâret müesseselerini, mükemmelleştirmek şöyle dursun hiç olmazsa eski haliyle muhafaza edebiliydik, birçok işleri yeniden yapmak ve başarmak gibi büyük bir ödevî ifa etmek vaziyetinde bulunan genç cumhuriyetin ummî emniyet ve memleket bayındırlığı meselelerindeki işlerini bitirip bu ümera köşelerinde bu mühim noksanlarını ikmale sıra gelinceye kadar buralarda bugün mevcut olan bu ihtiyaç ve sıkıntılar mevcut olmamış bulunurdu.

Dini - içtimai gayelerle vücuda gelmiş olan vakıf müesseseleri sayesinde en ümera köşelerine kadar bütün memleket baştan başa imar çeşvesi dahiline girmiş bulunur, mevki, ehemmiyet ve cesametine göre köylerde ve kasabalarda cami, medrese, hamam, çeşme, köprü, hâla, misafirhane biraz daha büyük şehir ve muntakalarda, matbaanın memleketimize girmediği devirlerde tedarikî güç yazma kitapları herkesin istifadesine açık

bulandıran umumî kütüphaneler, umumî kurşun imaiât ve dökümü gibi tenvirat ve tesisata lüzumlu malzeme yapan imalâthaneler; şimdi yerlerini birer miskinhaneye mahiyetini almış olan kahvehanelere terk etmiş bulunan müminlerin namaz vaktini beklediği ve dinî kitapların okunduğu kırısthaneler; abdes almak, defî hacet etmek, temizlenmek için sebiller, şadrevanlar, umumî halâlar; namaz vakitlerini ve dinî ve mukaddes günleri tesbit etmek için tesis edilmiş ve şindinin rasadhanesi mahiyetinde bulunan muvakkithaneler; nakli vasıtalarının iptidai, gayri muntazam ve pahalı olması dolayısıyla bir şehirden bir şehre ve bilhassa uzak muntakalara yayan gitmek mecburiyetinde bulunan fakir yolcuların yollarda dinlenip tekrar yollarına devam edebilmeleri için inşa edilmiş bulunan Taphane veya Tavhane (1) ler; dahillî asayişin bozulduğu, yolların emniyetsizliği dolayısıyla ticarî hayatı sekteye uğratmamak ve tüccarları ve nakli vasıtalarını dinlendirmek, barındırmak ve emniyete almak için kervansaraylar hattâ bazı şehirlerde, muhtelif yağların konduğu adı yağ kandelleriyle dahî olsa mahallelerin tenviri temin ediliyordu. (2)

Garp müellifleri, sekiz on asır evvel İspanya'da Endülüs Emevileri zamanında, daha sonraları muhtelif

(1) İhtimal tavlamak tabiri de buradan geliyor.

(2) Eskidenberi Avrupa'nın en medeni bir şehri sayılan Paris'te bile bir buçuk asır evveline kadar, hattâ tiyatro ve mektep gibi umumî ve büyük müessesatta umumî halâ yoktu. Carhans adlı bir müellif «les Moers intimes du passé» adlı eserinde bir hususa hariz ve gülünç bir misal teşkil edecek şu şekilde garip bir vaka anlatır: «Madame So ile Madame De L'entremet et Marquise Le Defert birgün beraberce yemek yedikten sonra tiyatroya gitmişlerdi. Abdes bozma ihtiyacı hissedince buldukları locanın bir köşesine büyük abdeslerini yaptılar fakat biraz sonra kokusundan bunaldıklarından locadan aşağıya partere halkın üzerine attılar; tiyatro seyredenler hiç utanmaz ve edepsizleri hakaret yağmuruna tutunca hu üç kadın tiyatrodan çıkıp gitmeğe mecbur kaldılar.» der. Daha garibi, bu gün müze haline getirilmiş olan, Fransanın meşhur kırallık sarayı Versay sarayında, ne alafiranga, ne de altunka halâ yoktur. Ziyaretçilere sarayın her odası açıktır yalnız bir odası kapalıdır, eğer sizi geçirdenlere biraz fazla para verirseniz orayı size açarlar. İçinde saray mensuplarının karşı karşıya oturup abdes bozdukları bir sürü oturaklar görürsünüz, sarayda lâğım tesisatı da olmadığından bunlar doldukça götürülüp bir yere boşaltılır.

Muhittin oğlu Mehmet Muallimhanesi vakfiyesi

Dr. Neşet ÇAGATAY

ÖZETİ :

Muhiddin oğlu Mehmet adında bir hayır sahibi bir Muallimhane tesis ederek bunun masraflarına karşılık gelirin temini için yirmi kadar debbağhane ve işçilerinin de su küpleri, su sandıkları ve dibekler vakfetmiş. fakat zamanla, bu binaları kira ile imar edenlerin bu küp, sandık, ve dibeklere mülkiyet iddia ettiklerinden adı geçen müfah işlerini bakan (mütevelli-i vakıf) kimse ile buraları kira ile kullananlar arasında ihtilâf çıkmış, buraları icar edenler mahkeme kararına itiraz ederek şikâyet malsadiyle her ne kadar İstanbul'a kadar gitmişlerse de Defterhane'deki kayıtlardan bu malzemenin de vakfa ait olduğu anlaşılmış olduğundan bunların da icar bedelleri alınarak defterlerdeki kayıtlara şerh verilerek üzere Defterhane'ye bilgi verildiği hüklenmiştir.

«Kıdvetü'l-kudat velkü'l-kâm mevlâna İsparta Kadısı Mehmet zide fazlehu süddei seadeto mektup gönderüp Hamid sancağında İsparta mahyesinde vakıf debbağlar kurbünde Mehmet İbn-i Muhiddin bina elyediği muallimhane evkafından meblâğ ilki bin beşyüz ve dükkân-ı debbağ yirmi deyu defter-i evkafta muharrir kalemîyle tahrir olunduğu Defter-i Hâkânî'den ve müteveffayı mezburun muallimhanesine şart ve tâyin eylediği tulesuz (tulesuz) tabir olunur tağarlar ve altı adet denk ve yirmi adet debbağ küpleri mutasarrıflarından ve debbağ taifesinden bazıları bundan aktiden mülkiyet iddia ve mütevellî vakf ile mürafaai şer' olduklarında vakf-ı mezburun musakkafatından olduğu şer'an sabit olmuşken mezkûrîlar itaat-ı şer' etmeyüp yine mülkiyet iddiasıyla (bir kelime okunamadı) zabt ve sadır olan emr-i âli mucibince tekrar taifei mezbure mütevellî vakfın vekîli ile teraf'larında salih-üzzikr su sandığı ve tağarlar ve altı adet denk ve yirmi adet dükkânlar muallimhanesi mezkûre mevku' ve musakkafatından olduğu şer'an sabit ve canib-i vakfa hüküm birle kâbel-i şer'den huccet-i şer'iyye verilmele mucibince amel ve hilâf-ı şer'i şerif ve mugayir-i huccet-i şer'iyye mülkiyet iddiasıyla müdahaleleri meni için sabıka İsparta kadısı arz ve Defter-i Hâkânî ve vakfiyet

manutün bilâ ve huccet-i şer'iyye mucibince mahallinde şer'le görülp icar-ı şer' ve ihtak-ı hak olunmak için sabıka reisülküttâb ilâmiyle altmış senesi receb-i şerifinde emr-i şerif verildiği Divan-ü Hımayun tarafından ihraç ve hale İsparta kadısı mevlânay-ı mumâileyhin arzında ber minval-i meşru'ı sadır olan emr-i âli vürud ve taifei mezbure ile mütevellî vakfın vekîli şer'isi meclis-i şer'e ihzar ve huzurunda 'bade'tierafu' bermucib-i huccet-i şer'iyye vakfa hukm ve taifei merkumeden yirmi adet vakıf dükkânların huccet-i şer'iyye tarihinden altmış üç senesi cemaziyel'ulasına gelince dört senelik icareleri lâzım gelip ve delâkât-ı merkumenin herbirinin eer-i misli tefak-ı (?) inşilimin libarlarıyla dörder gurusu adedine taifei mezbure tasarruflarında olup Defter-i Hâkânî'de ilâşerbin beşer yüz akçe icare kayd olunan su sandukaları ve tağarlar ve altı adet dibeklerin icareci muayyeneleri taifei mezbureden şer'an lâzım gelip min hays-elmecmu dörtyüz üç gurusu terfip ve tahsil olunmuşken taifei mezbure kaazi olunayup bazıları Asitane'ye rahi olmalarıyle sözleri işga olunmayup min baad müdahale eylememeleri için emr-i şerif verilnek reçasına mevlânay-ı mumâileyhin arz ve musakkadema verilen emr-i şerif ve Defter-i Hâkânî manutuku üzere zikrolunan muallimhane vakfı olmak üzere

yerlerde. Selçuklular zamanında Anadolu'nun bazı büyük şehirlerinde umumî tenviratın olduğunu yazmaktadır. Anadolu Selçuklularının ve daha sonraları Osmanlıların bu hususta kullandıkları büyük yağ kandilleri müzelerimizde mevcuttur.

Anadolu'da bundan başka Selçuklular devrindenberi devam eden bir imar gayret ve faaliyetiyle yer yer serpilmiş başka birçok büyük umran ve san'at nişanelerinde halkın fakr-ı zarureti inzâmamiyle bu san'at âbideleri harabeve yüz tutmuş; garpte rönessans ve keşfiyatın husule getirdiği fikri ve iktisadi hamlelerle dev adımlarla ilerlerirken bizde yenileri yapılmak şöyle dursun bu âbideler birer birer mahvolmuş, Balkan Har-

bi, Büyük Harp ve İstiklâl Harbi gibi mütemadî ve mütevalî harplardan sonra genç Cumhuriyet Hükümeti, cemiyet hayatının en asgari ihtiyaçlarına tekabül eden birçok müesseseleri yeniden kurmak mecburiyet ve zarureti karşısında kalmıştır.

Muasıri cemiyetin modern ihtiyaçları, bu gün yeni neslin eliyle temin edilirken, atalarımızın, imâret (vakıf) sistemi umumi adı altında toplıyabileceğimiz ve medeniyet âlemine gururla gösterebileceğimiz bu yüksek san'at ve medeniyet nişanelerini tebavüz ettirmeğe çalışmak hem memleketin imar tarihine hizmet ve hem de ecdadımıza karşı ifa edilecek büyük bir şükran borcu olacaktır.

Ağlarca Zade'nin Hicviyeleri

Şimdiye kadar ÜN sayfalarında Ağlarca Zade Hakkı'nın makale, hikâye ve üsürlerinden örnekler verildi. Onun şiir tarzı ve kale hicivciliği hiç gösterilmedi.

Dundan 60 yıl kadar evvel Bursa'da çıkan NILÜFER dergisinin ciltlerini karıştırdık orada AĞLARCA ZADE'nin bir hicviyesi ile bazı şiirlerini gördük. Bugün onlardan ilki örnek veriyoruz.

— Ü N —

Bursa'da çıkan NILÜFER dergisinin Cemazielâhır 1308 tarilidi ve 52 sayılı nüshasından alınmıştır.

Ağlarca Zade'ye beylerden birisi hakaret kasdıyle "Şu mutafın (1) oğluna da efendi dersiniz. Kılıksızın birisi, efendilik onun nesine..." demiş.

Bunu haber alan Ağlarcazade, hiç bir tahsil terbiyesi olmadığı halde asâleti ile övünen bu cahil beyzade için aşağıki hicviyeyi yazmıştır.

Bu hâdise o zamanlar epeyce eğlence konusu olmuş ve her mecliste okunmuştur. Birçok mısraları o zamanı idrak edenlerin hafızalarında hâlâ yaşamaktadır.

B E Y E F E N D İ ! [2]

Mudhik o eda, ol kırılış, ol dökülüşler
Akınca bu şeyler mi nezaket, Beyefendi?..
Birkaç papağankâri söz etmek ile ezber
Göstermedesin-sanki fesahet! -Beyefendi!

Beyn olmak-İNSAN olamaz fes ile insan-
Şıklıkla değil fazlû liyakat.. Beyefendi
Zevzeklik için olsa da lâzım yine irfan
Sökmez bu hamakatle zerâfet.. Beyefendi.

Zibayışiniz etmede nisvane tefevvuk
Pek şıksınız Allah'a emanet.. Beyefendi
İnsanlığınız zib ile eylermi tahakkuk?
Ey bir kuru suretten ibaret, Beyefendi!

Olamaz ise mânası suhan muteber olmaz
Etmez yalnız lâfz. kifayet Beyefendi
Bin kerre şeker dense de bir taş şeker olmaz
Boştur.. kuru ünvan-ı-asâlet.. Beyefendi!

Servetle baban ismi bizim deştere gümez
Bunlar olamaz bize şerafet.. Beyefendi
Beyhude.. Filân zadelîğin faide vermez
Kendinde gerek ilmü dirayet.. Beyefendi!

(1) Mutaf : Kıl eğirme ve gul dokuma işleriyle uğraşanlara denir. Ağlarcazade'nin babası da mutafı.

[2] Bursa'da çıkan NILÜFER dergisinin Ramazan 1307 (1891) gün ve 43 sayılı nüshasından alınmıştır.

Sarvet nolar olmazsa eğer ilme mukarın?
Bol bol olur esbabı sefahet, Beyefendi
Hergün getirir pişine bir başka müdahin.
Elbet te bu altın, bu belâhet.. Beyefendi!

Eil, bilmedeğin bari a nâdân-ı muazzam
Sus-eyleme, ilân-ı hamakat-Beyefendi.
Her bahse karışmaktasın.. Ey cehli mücessem
Bildik seni biz... Lâfa ne hacet.. Beyefendi!

Dersin ki filân şey olacak şöyle muhakkak
Oh oh, ne keramet, ne keramet.. Beyefendi.
Müstakbel'i koy, hal'inin bil bâri a ahmak;
Bak bir kaçu gelmiş kaçu (?) saat, Beyefendi!!

Cellâd ile gâziyi müradif mi sanırsın?
Kıpti gibi arzette saccat, Beyefendi.
Fahretme değil.. Kendini bilsen utanırsın
Uftadekeş olmak.. Ne denaet, Beyefendi?

Etmem seni tahkire tenezzül, bana var sen
Kül küseyi çeşminle hakaret.. Beyefendi
Echel, Budala. aç gözün ahmak değilim ben
Söyletme ha olurdı veret.. Beyefendi!

Ağlarca Zade
Mustafa HAKKI

Birşey sebep oldu da kendi kendime amik bir tetekküre daldım. İddid irşadlarımdan istifade edilecek bir muallim ve âlimi, devamından intifa edilecek bir mektep ve medresesi bulunmayan şu küçük vatanı azim bir cehil içinde çürüyüp gitmekte olduğumu düşünüyorum?

Nazarı hayalim önünde -trafına dizilen taşların dağılmış olmasına rağmen üstünde küçük bir orman halinde otlar, çiçekler bitmiş- bir genç veremizde mezarı var gibi oluyordu.

Nafîle sönmekte, nafîle mahvolmakta olan fikrim, sebatım bin türlü rengi hüznü birünerek peşimde dolaştırırken, ağışu mezaya düşen cananının hayaline can veren biçaregân-ı- aşk gibi, her nefes bir haleti nezi geçiriyordum.

Gâh ah.. diyordum, gâh da boğazım tıkanmış gibi birşey olarak teevvühe de kudretiyab olamıyordum.

Sikleti altında ezilmekte olduğum hüz-nü müdhîşi biraz tahfif etmek için elimi kalemi almış idim, öyle hallerde bazan böyle yaparım, bazan okurum. İşte şu GAZEL'i o vakit yazmışım:

G A Z E L

Sen oldun beste leb, kaldık suhan mahzun, ben mahzun.
Zebanım lâl-i-gam, beytül-bazen mahzun, ben mahzun.
Olurken sen.. Ben oldum ey civan bin kerre can berleb
Teati'i niğâh ettikçe sen mahzun ben mahzun.
Tabiat gamlı, tab'im hasta... Sensiz seyr-i-bağ etsem,
Sükûnun andırır kabrin çemen mahzun, ben mahzun.
Perişan olduğun yâd eyleriz ey nahli sin eudam,
Kahr gülşende sünbül, yasemen mahzun ben mahzun.
Gönül matemsera, çeşminde âlem serbeser gurbet,
Garibim ,yar-ı-canım yok, vatan mahzun, ben mahzun.
Civarından düşersen dür eğer... Kabrimde tâ mahşer
Giribağçak olup dursun kefen mahzun, ben mahzun.

İsparta da
Ağlarca Zade HAKKI

İsparta ve Çevresinde Konuşulan Ata Sözleri

Toplayan
Nuri KATIRCIOĞLU

İsparta ve çevresinde söylenen Ata sözlerini çok önce toplamış (ÜN) de neşretmiştim. Ondan sonra talih beni, Ankara'daki - çok kalabalık olan - hemşerilerimle daimi tomasa sevketti.

Ankarada : 75 - 80 ev kadar İspartalı, 65 ev kadar Karaağaçlı, 55 ev kadar Sütcüler ve E-ğirdirli, 50 ev kadar Uluborlulu, 9 ev kadarda Yalvaçlı 111 hemşerilerimiz vardır.

Ben, bu sayın hemşerilerle - bir ev içinde imiş gibi - sık sık görüşmek, konuşmak fırsatını bulmaktayım. Hemşerilerimizin çoğu sanatla, ticaretle, esnaflıkla meşguldür. Ben, birçok bu zümre ile temasa gelmekteyim. Aralarında bulunduğum zamandanberi İsparta iline dair, il içinde geçmiş zamanlara dair birçok hâtıralar, bilgiler, görgüler, acı tatlı olaylar dinlemekteyim.

Bu sohbetlerin içinde eşitmediğim öyle enteresan vakalar varki, bunlar İsparta Folklorunun özülüyle ilgili olduğu gibi : (Böcüzade Tarihine) bir cilt daha ekleyecek kadar çoktur. Bunları not ettim. Sırasıyla yazacağım.

Bunların içinde geçen : bir kısımda çok veciz ve önemli Ata sözleri var : Bunları da ayrıca not etmekteyim. Bunların pek çoğunu ne bir kitapta rasladım, ve ne de işittim. Bu, Ata sözleri İsparta ilindeki görüş, sezış, düşünüş, anlayış, anlatış bakımlarından birçok incelikler taşımaktadır. Bu, kıymetli Ata sözlerini, ilimizi terennüm eden güzel (ÜN) ün sayfalarına geçirerek sayın okurlarımızın huzuruna sunuyorum :

Aç : (Ay)ı yufkaya benzetirmiş.
Aça kazan açtırma, donmuşa od yakdırma.
Acar yigitin anası toz ağlar.
Acıkan at, yola gitmez.
Açlık sofuluğu bozar.
Adın tadını ver.
Ağaçın köyü sel basmaz. 121
Ağaçsız köy, çocuksuz kadın.
Akıl başta, sır içte gerek.
Akıl ermezliği göz bunun beter. 131
Akıllı yer kuyruğu, akılsız yer yumruğu.

Arkasız, sırt üstü düşer.
Arı şırayı, keçi pırcığı sever.
Aziği yer verir, bereketi Allah.
Bakır tencereden, demir pençerede ayrılma.
Bir aç kudurur, birde çıplak.
Bir akcanın bitirdiğini eller bitirmez.
Birde TAY, ikide YAY, üçte HALIUR, dörtte DEMİR beşte AT, dokuzadak bin, On-da SAT...

Bulunanda yokluk olmaz.

Çağ yürür, sağ görür.
Çok söz yalansız, çok para haramsız olmaz.

Dadanan dayanamaz.
Dam dolusu tükenmiş, damlayan tülenmemiş.

Deli verir, uslu yer.
Deliye sil geg, akıllıya uy göç.

Dertli deliden çok söyler.
Dil var BAL getirir, dil var BELÂ getirir.

Dil mi güzel, dilber mi güzel!
Dilenen doymaz.

Dostunu bilmeyen, postunu kurtaramaz.
Döğme acıt, vurma korkut.

Duru suya çöp atma bulandır,
Arı soya soy katma piçlenir.
Düşman eksik görür, dost tamamlar.

Eğilen alır, dinenen kalır.
Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasın.
Ekşi yemişenin kursağı yayuncuma.
Ekmeğe giderse kazanılır, dirlik giderse karandır.

El ile kakışıp kasiğini çatlatma.
El-le yelin önüne geçilmez.

Eli doyurmuş yoktur.
Er getirir, kadın yetirir.

- Erkek sel, kadın göl -
Eri olmayanın yeri olmaz.

Eri olmayanın eri güneş görmemez.
Ersiz kadının kanadı kimledamaz.

Ersiz evin helvası tatsız olur.
Eski diye atma bürgünü, gerekir bir günü.

(Devamı gelecek sayıda)

Endeks

(Cilt: 12)

ÜN'ün bundan önceki endeksleri 24, 48, 120 ve 134 ünlü sayılardadır.

	Sayı	Sayfa		Sayı	Sayfa
Agâh YÜCE			I. Hakkı ÖRMECİ		
Neslinin Kadeti	137/139	1919	Mektup	135/136	1912
Maya Temiz	140/141	1955			
Ev Bizi İçimizde	142/144	1982	Ispartalı HAKKI		
Alli Said EKİNCİ			Köyünden Geliyorum	137/139	1930
Gül	135/136	1909	Kemal TURAN		
A. Rifat HAZNEDAROĞLU			Bir mektup	133/134	1855
Isparta'da İktisadi Bir Teşebbüs	137/139	1924	Sahibini Yükanı Ev	135/136	1886
B. Süha EDİPOĞLU			Cumhuriyetin 22 nci Yılında	137/139	1917
Ispartalı Kara Emin	142/144	2010	Gözyaşlarıyla Devrilen Reis	137/139	1920
Böcüzade S. SAMİ			Milî Şef'in Tarihi Nutku	140/141	1949
Uç Devirde Gördüklerim	133/134	1873	Ölümünün 7 nci Yılında	140/141	1952
> > >	135/136	1906	Hatkevlerinin 14. ünlü Yılında	142/144	1981
> > >	137/139	1937	Kundakçızade Mehmet NURİ		
Ekrem TURAN			Gazel	140/141	1970
Isparta'da Dişler	133/134	1862	Mahmut KIYICI		
Evliya Çelebi ve Katırcıoğlu	137/139	1941	Ahmed Nusî'den Parçalar	133/134	1859
Yarımın Isparta'sı			Atabey Folkloru	133/134	1884
Enver ÖZGEN			Mehmet ALDAN		
Katırcıoğlu'nun Affı	133/134	1871	Mavi Geceler	135/136	1916
Enver ZEYNELGİL			Eğridir'de	140/141	1958
Isparta'da Ziraî Kalkınma Bölüğü	137/139	1928	Hâtna ve Hayatlar	142/144	2009
Fehmi AKSU			Mehmet ÇAKIRTAŞ		
Yeradlarımızın Efsanesi	142/144	1992	Keçiborlu (Şiir)	133/134	1857
Hamit DERELİ			Mübin H. ONARAN		
Isparta hakkında bir İngilizin notları	137/139	1926	Keçiborlu Bağ Kökürdü ve Bağlarda		
> > >	140/141	1956	Külleme	133/134	1863
Hazım TAPEYRAN			Müzeyyen AĞLARCI		
Isparta hatıralarından	140/141	1971	Hâmit oğulları	133/134	1865
Isparta'da 12 yaşında bir heykeltıraş	142/144	2004	Mustafa Şerif ONARAN		
H. Turhan DAĞLIOĞLU			Isparta'da (Şiir)	137/139	1922
Isparta'nın Dr. Ahmed Süleyman Paşa	133/134	1858	Naci KATIRCIOĞLU		
			İki Destan	133/134	1884
			Isparta Türküleri	137/139	1923
			> > >	137/139	1943
			Kinayeler	140/141	1979
			Dilekler	142/144	2008
			Dençler	142/144	2012

	Sayı	Sayfa		Sayı	Sayfa
Salâhaddin ÇAPÇI			Şevket Aziz KANSU		
Isparta Gülleri	137/139	1923	Isparta'da Prehistonya Araştırmalarına Dair İlk Rapor	135/136	1889
SELMAN			Şükür AKKAYA		
Mektup	135/136	1914	Âşık Paşa Zade Tarihinde Hamiteli	142/144	1988
Suat SEREN			Ömer GÜLLÜ		
Dedemden hatıralar	140/141	1961	Isparta'da İlkokul Öğretmenleri arasında Bir Dayanışma Krımı	142/144	1941
Hüseyin Avni Paşaya dair	140/141	1964			
Dedemden Hatıralar	142/144	1994	Ömer Liva TÜRKMEN		
Tevfik TIĞLI			Su Siyasetimiz ve Isparta Çevresi	133/134	1860
Köyleinize Genel Bir Bakış	133/134	1877			
» » » »	137/139	1947	İmzasız yazılar ve imtibaslar		
Turgut AKKAS			Açıklama	135/136	1915
Bakıyor muyuz?	140/141	1968	Ispartalı Halkın bir konferansı	137/139	1928
Bir Gece	140/141	1969	Isparta'da Bayındırlık Çalışmaları	140/141	1959
			Isparta'nın Keçiborlu Kültürleri	140/141	1960
			Isparta'nın Kahraman Bir Çocuğu	140/141	1977
Ş. Şadi ARAL			Sibistre Muhacirasına Gidiş	140/141	1978
Isparta'da İlköğretim Çalışmaları	137/139	1922	Ispartalı Bir Kahraman	142/144	1982
			Halkovleri Çalışmaları	142/144	1984

FERAHLIĞA DOĞRU

Kemal TURAN

İkinci dünya harbinin sıkıntılarından, gün geçtikçe, biraz daha uzaklaşıyoruz. Bu sayfalar da artık sık rastlanan haberler şunlardır: Falan malın memlekete getirilmesi ve satılması serbest bırakılmıştır. Yahut falan mal, artık yurt-dışına serbestçe çıkarılacak ve hiç bir kayıt olmadan yabancı pazarlarda satılacaktır.

Böyle bir serbestliğin faydalarını sayıp dökmeye hacet olmasa gerek. Şimdiye kadar bu sütunlarda, bütün bu tazyitlerin hangi iç ve dış zaruretlere dayandığını anlatmak için çalışıldı. Vatandaşın niçin bazı küllfetlere katlandığını bilmesi lâzımdır. Vazife bilir bir yazar için bunu öğretmek kadar esassız bir yurt hizmeti olamazdı.

Tazyidler ve bunların yarattığı sıkıntılar, şüphesiz hoş gitmiyen şeylerdir. Hiç birisi ne arzu edilerek ortaya konur ve ne de özenilerek tatbik olunur. Bu tazyidlerin dayandığı kanunları yapan Meclisier ve bu kanunlara göre karar alan heyetler, her yeui bir kaidenin bir kısım vatandaşlarla idare için ağır bir yük olduğunu bilmez mi? Fakat olağanüstü haller sebebiyle geniş vatandaş kütlelerinin menfaatleri gerektirince azlığın biraz sıkıntısına da mal olsa tedbir almakta tereddüt edilmez. Memleketi idare etmek sorumluluğunu omuzlarında taşıyanlar, genel faydalar ve üstün zaruretlere karşısında, gerekirse bazı zümrelerin mahrumluklarını göze almağa mecburdurlar.

Büyük çokluğun faydası için alınan kararları, gene çokluğa anlatıp benimsetmek oldukça

güçtür. Bu güçlük yüz yılların ihmalini bütününü a-cılığıyla çekecek bu memlekette, âdeta aşılarmyacak ölçüdedir. Eğer karar alarlar, yurt sevgisinin ateşiyle hareket etmeselerdi, bu güçlüğü önünde irkilip kalabilirdi.

Bir kilo çivi, yarım litre petrolü, bir tutam kalayı, bir avuç çayı ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak idare makamlarını ve belediyeleri harp yılları boyunca hayli uğraştırırdı. Deniz yolları kapalı idi. Savaşan milletler bu çeşit malları satmak istemiyorlardı. Memleketimizde ise ihtiyaç hudutsuzdu. Böylece esasen az gelen mal, hakiki ihtiyaç sahibine ulaştırırken birçok işahların kabarması ve bu arada bazı aksaklıkların yapılması da zaruri idi.

Dokuma bölgelerinde pamuk ipliğini, geçimi yalnız buna bağlı insanlara vermek için ne kadar uğraşıldı. Harp yıllarında boyuna dokumaların satış fiyatlarına karışmayınız sözü vardı. Biraz dışardan giyim eşyası gelince, şimdi de yerli fiyatları tutalım deniyor. Gerçi iplik dağıtımını gene eski güçlüğüne muhafaza ediyor. Fakat bir ferahlamağa doğru gidildiği artık sezilmektedir.

Fabrika dokumalarını esnaf birçok kayıtlar ve küllfetler içinde alıyordu. Fakat hepsinin de bu malları meşru kâr hadleri içinde hakiki ihtiyaç sahiplerine verdikleri iddia edilemez. Bir çok esnafın fabrika dokumalarını bir kaç gün ve sayılı adamlara resmî fiyatlarla verdikten sonra asıl büyük miktarı tezgâhın altına indirildiği ve buralardan gizlice köylere, kasabalara

ISPARTA ZİRAİ KALKINMA BİRLİĞİ'NİN AMACI ve BAŞARDIĞI İŞLER

Enver ZEYNELGİL

Hükümetimizin Zirai alandaki ideolojisinin, kül halinde olan memleket ziraatını kısa zamanda inkişaf ettirerek Millî İktisadımızı yükseltmek dolayısıyla köylü ve çiftçi halkı refaha kavuşturmak yolunda duraksız çalışmak olduğuna şüphemiz yoktur. Yalnız kül halinde ve memleket ölçüsünde yapılacak olan bu zirai kalkınmanın uzun süreye ihtiyaç göstereceği cihetle bu uzun süreyi beklemeden ilde gine hükümetimizin zirai faaliyetini desteklemek üzere 1945 yılında bütün köylerin, belediyelerin ve Özel İdarenin iştirakile 1580 sayılı Belediye kanununun 7 inci maddesine, 442 No. lu köy kanununun 47 inci maddelerine dayanılarak (İsparta'da Zirai Kalkınma Birliği) adında bir birlik kurmağa muvaffak olunmuştur.

1945 yılında kurulan bu Zirai Kalkınma Birliğinin çalışma mevzuu tamamen zirai bir çehre arzeder. İlde bütün ziraat şubeleri üzerinde yetkili şahıslara esaslı şekilde eğitim yaptırılmış ve alınan sonuçlar önemleri sırasıyle Birliğin çalışma programı dahiline sokulmuştur.

Önem sırasına göre programda sıralanma şu şekildedir :

Hiç el sürülmemiş ve tamamen tabiata terk edilerek yetişen hayvanlarımızın günden güne bozulan morfolojik ve genetik vasıflarını iyileştirmek birinci plâna alınmış ve 1946 yılı çalışmalarının merkez sikletini hayvancılık teşkil etmiştir.

Yüksek Tarım Bakanlığının esaslı yardımlarile Çukurova Harasından beheri (757) liradan iki adet saf kan Arap aygırı, gine aynı Haradan beheri (400) liradau iki adet merkep aygırı keza Çifteler Harasından beheri (750) liradan ilci adet yarım kan aygırı peşin para ile mübayaa olunmuş ayrıca iki Kıbrıs cinsi merkep aygırı da sıfat yapmak üzere emaneten getirilmiştir.

1946 yılı sıfat mevsiminde bu muslih at ve merkep aygırlarile Veteriner arkadaşların müzaharetile at aygırlarile 112, merkep aygırlarile 56 sıfat yaptırılmıştır.

Yüksek Tarım Bakanlığınca ilimiz yerli kara sığır bölgesi olarak kabul edilmiş bulundu-

gönderdiği bilinen şeylerdir. Fakat bunların yakananmasına yardım edilecek yerde tedbirlerde kusur arandı. Bu esnafa da sorarsınız mağdûr kendisidir. Az mal verilmiştir. Adamın harpten önceki iş hacmi düşünülmemiştir. Ona göre fabrikalardan herkese müsavi ölçüde mal verilmekle hata edilmiştir. Çünkü harpten önce kendisi daha geniş sermaye ile çalışır ve komşularından çok kazanırdı. Şimdi ise âdeta kendi hissesi vâkıdına haksızca veriliyor.

İkinci dünya harbinin sıkıntılarını sayıp dökmeye bu sayfaların hacmi müsait değildir. Her biri zamanında çok zaruri savılıp bugün biraz uzaklaşılınca yersiz görülen bir sıra tedbirlerden sıvrılmamızı memnunlukla karşılamak isterken bu derdlerin başlıcalarına temas zaruretiinde kaldı. Şüphesiz bir milletin ihtiyaçları

hudutsuz olacak ve daima artacaktır. Ancak dünya ateşine tutulmadan sabırla geçirdiğimiz harp yıllarından sonraki ihtiyaçlar, günlük sıkıntılar şeklinde olmayacak ve daha çok emeklerimiz memleketin bayındırlığı, kültürün artması, halkın yaşama seviyesinin yükselmesi gibi ana işler üzerinde toplanacaktır.

Türk milleti, sağlam iradesi ve uyanık zekâsiyle bu yeni hedefler üzerinde yürümeği bilecek ve memleketin emniyeti ve huzurunu düşünecek, refahına çalışacaktır.

Harp sıkıntılarının bir seçim ve parti konusu olarak istismarına değer vermeyen memleket çokluğunun, kalkınma ve yükselme hamlelerini takdirle karşılayacağından şüphe edilemez.

gundan mevcut sığırlarınızı islâh için islâh edilmiş kara sığır boğalarına olan ihtiyacımız mezkûr Bakanlığa bildirilmiş Konya harasından (4), Kazova İnekhanesinden (8) olmak üzere cem'an (12) adet boğanın ilimize tahsis olunduğu bildirilmiş isede Kazova İnekhanesi müdürlüğü ile yapılan muhabere neticesinde ancak (7) adet boğa alınabilmiş olmakla ceman (11) boğa devlet müesseselerinden temin edilmiştir.

Afyon ve Konya muntakalarına merkezden memur göndermek suretile damızlığa elverişli (20) adet boğa satın alınmış olmakla cem'an birliğe mal olunan boğa adedi (31) re yükselmiştir.

Mübayaa olunan aygırlar için pek lüzumlu olan merkezde (10) aygır istiaf edecek fennî esasları havi bir aygır deposu inşa edilmektedir.

1945 yılı sonunda kurulup 1946 yılında faaliyete geçen Birliğimiz bir yıl içinde gücünün yettiği kadar çalışmış, ilerki yıllar faaliyetlerinin esas temelini atmış bulunmaktadır.

Yine 1946 yılı içinde : Ziraat istihsal şubelerinden olan ilin bağcılık, Meyvacılık ihtiyaçları düşünülerek Flokseradan harap olmuş bağların Amerikan cubuklarıyla yenilemek üzere muhtelif müesseselerden (70000) adet köklü cubuk celp olunmuş ve bedelsiz olarak şehirlî ve köylü ihtivac sahiplerine tam zamanında dağıtılmıştır. Meyvacılık yönünden ise ilimizde mevcut il Özel İdaresine ait olan Nümune fidanlığı ziraat kalkınma birliğine mal edilmiş aynı yıl içinde yeniden meyvelik tesis edecek meraklı kimselere verilmek üzere tohumdan (50000) muhtelif cins anacık fidan yetistirilmiştir, bunlar 1947 yılında Standart meyva çeşitleriyle aşılano terbiye olunduktan sonra dağıtılması kararlaştırılmıştır.

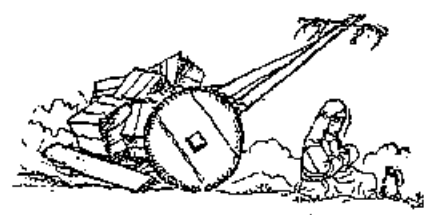
Birlik programına göre önem sırasıyla ikinci olarak ele alınacak ve üzerinde hassasivette durulacak olan mevzu tarla ziraatinin islâh ve inkişaf cerealarını aramaktır. Bu gayenin tahakkuku için bilhassa kövülve ve rıftive teknik istihsal vasıtalarının ziraat faaliyetindeki rolünü ve randıman üzerindeki müsbet neticelerini benimsenmek ve onları fennî âlet ve vasıtalarla donatmak gerekmektedir.

Bu düşünüş neticesi olarak yapılan müsabet teşvikatla halen mübayaasına karar verdiği-

miz ve Tarım Bakanlığına sipariş edilen bir traktör, bir biçerdöver, bir traktör mibzeri gelince merkeze yakın müsait bir arazi nümune çiftliği haline sokularak faaliyete başlanacak ve bu civarda bulunan çiftçilere makinaların çalışma tarzları, hasat, harman, ekim işlerinde temin ettiği kolaylıklar gösterilecek ve icabında civar köylerin hasat ve harman işlerine yardım edilmek suretile çiftçinin yakın alâkalarını celp ederek ilde müstahsil elinde bu gibi makinaların süratle yayılmasına çalışılacaktır.

Birlik yine bu yıl programı icabı olarak bütçesine koyduğu para ile tavukçuluğun islâhı, inekböceği yetistirilmesi gibi Zootekni şubeleri üzerinde de çalışacaktır. Memleket tavuk tiplerini toplamak suretile bunların et ve yumurta hasılatlarını ele alarak sabit karakterli ve bol tecrübe verimli tipler elde etmek suretile halk ve köylü elindeki tavuklarla bu tecrübe ile elde edilen sabit karakterli cinsleri mübadele etmek suretiyle intişar sahalarını genişletmek ve dolayısıyla umumî istihsalın artmasına çalışacaktır.

İlimizde inekböceği yetistirme meselesi de oldukça mühimdir. Halıcılığın ilde köklesmesinden evvel memleketimizde böcek yetistirme işi bugünkü halıcılık kadar faaldî. Fakat Birinci Cihan Harbinden sonra böcekçilik yerini tamamen halıcılığa terketmiş olduğundan bu işi tekrar ele alarak kısmen eski dutlukları ihya etmek kısmen de yeni dutluklar tesisine çalışmak, böcek yetistirmesine karşı halkı hazırlamak suretiyle milli ekonomiye hizmet etmek dolayısıyla ilde istihsal olunacak ipeklerin sarfı için ileride halıcılık yanında inek sanavî'i tesisine çalışmak birliğimizin esaslı gayelerinden olduğu gibi, önümüzdeki yıllarda da ziraat aleminin cesitli şubelerinden bir çokları ele alınarak üzerinde durulmak suretiyle birliğin yurt ve memleket için hayırlı bir teşekkül olmasına çalışılacaktır.

ISPARTA'DA SEÇİMİN GERÇEK

ve

HOS TARAF LARI

Mutlu

İki şartla, dört arkadaş masa başına geçtik.

Şart bir: Masanın masrafı doktor Reşad'a aid olacaktır.

Doktor bu işlerde pişmiş, hovardalaşmış. Şartı, lamsız, çimsiz kabul ediyor.

Şart iki: Kimse parti ve seçim lâfı etmiyecek!

Bunun bir de müeyyidesi var; 50 kuruş para cezası..

Sabahın en erken saatinden beri ayakta yım. İdare büyüğünün refakatinde, seçim sandıklarının bulunduğu uzak yerlere, azdan az, ikişer defa gitmişiz.

Hava sıcak.. Ambarlar dolduracak kadar su.

Halk mükrim.. Sayısız kahve ve çay içmişiz..

Bundan sonra da ne içeceğimizi ve ne kadar içeceğimizi Allah bilir!..

İnsan bu kadar yük taşımış olursa, hele taşıyacakları da yüküne eklenirse şart olmadan da susabilir. Zaten gün bitti, hadise sona erdi. Ne kaldı ki konuşalım?

Meğer hiç te öyle değilmiş. O kadar öyle değilmiş ki ucuz kurtulan, iki liraya kadar borcunu yükseltti. Benim borcum dört liraya fırladı.

Ama insafça düşünmeli: Bütün bir günün heyecanlarına sahne olan yerlerde ben buldum. Buralardan birer parça anlatmazsam çatlamaz mıyım? Ceza keseceklermiş. Varsın kesinler...

Onlara hikâye ettiğim müşahedelerimi sizlere de yazmalıyım. İkinci defa çatlama tehlikesinin önüne geçecek yegâne çare budur..

Bilmeyen olmaz: İki aydan beri gözler seçim ve parti yazıları okudu. Kulaklar onun lâfiyle

le dolup taştı ve sinirler onun heyecanı ile gerildi.

Günler ilerledikçe heyecanını kesafeti artırıyor.

O hale geldi ki balık avlamak için mi, ne maksatla ise suyu; hayır; havayı bulanık gösterenler az kalsın, İsparta'nın ve kendisiyle birlikte bizi de emniyete, huzura, ve bilhassa gurura götüren ağır başlılığından, sükûn sevedliğinden ve çelebilğinden şüpheye düşürecekler. Çünkü bize, seçim günü "şunlar şöyle, bunlar böyle yapacaklar.. diye söylemedik söz bırakmamışlardı.

Saat yedide, sandık başlarına gitmek üzere sayın Vali'nin refakatinde otomobile bindiğim zaman; ne yalan söyleyeyim; az çok endişe duymamış degildim.

Vali, teftişlerine şehrin en başından, Yeni ce mahallesinden başladı. Sandığı gördükten sonra karsudaki tepeciğin üstünü baştan baş kaplıyan çınarın gölgesinde çay içmeğe oturttular.. Gözlerim, fıldır fıldır etrafı dolaşıyor. Bir hoşâ gitmez manzara bir suç, yahut bir suçâ teşebbüs hareketi arıyorum. Birşey, bir şeyler, hiç birşey yok.

Akın akın gelenler, istedikleri listeden serbest serbest alıp sandığa atıyor ve çekilip ya eğlencelerine ya işlerine gidiyorlar. Zira Vali kalabalığa hitap ederek yüksek sesle demişti ki:

— Kim, kimleri isterse seçebilir, Serbestir! Biz ancak suç işlenmemesine dikkat edeceğiz. Tertibatımızın sebebi ve mânası bu!.. Türk milletinin kararına müdahale etmek zaten kim senin elinden gelmez!..

Bu sözler, aşağı yukarı, her sandık başında aynı kelimelerle söylenecektir.

Sessiz, sedasız, bir ibadete gider gibi önümüzden geçenleri gördükçe,

— Demek diyorum, onsekiz bin nüfusun en sakın olanları mı bu mahallede oturuyorlar? Hani bir "Çıt" bile yok.

Oradan ikinci, ikinciden; sandık numaralarını kovalıyarak; on ikinci sandığa kadar gidiyoruz. Ne yollarda göze batar bir hale, ne sandık başlarında, üstüne el konacak bir hadise, hatta çıkarıldığını işittiğim devriyelerden bir tekine bile rastlamadık.

Sandık komisyonları, üyelerinden başkanlarına kadar, ve zabıta kuvvetleri jandarma erlerinden polis komiserine kadar bir yüksek politik heyeti vekariye ve tam dürüstlikle çalışıyorlar.

Birinin başkanlığı, amcamın uhdesinde, hem ona; gençliğine ihtiram ve itimad sebebiyle olacak; dağdağalı olmak ihtimali galip bir yer seçmişler. Gelişlerde, "Ne var, ne yok., scrularının cevabını, gözlerinin içile gülererek şöyle veriyor:

— Yok bir angi yaramazlık efendim; samimi sülerim, İspartalılar fevkalâde necib, fevkalâde terbiyeli ve yiğit adamlardır.

Gün görmüş, maceralar yaşamış adamların erkek ve tok sesi!. İnsan, övdiği adamlara hayran olurken onu da alıp başına taç yapmak istiyor.

Öğle tatilinin bir küçük kısmını halk bahçesinin serin bir köşesinde geçiriyoruz. Bu günün olduğu gibi yarının da şahsiyetleri olacak Kâzım Aydar ve Kemal Turan'dan birer çay daha içeceğiz.

Her İspartalının kalbinde bu adamların tapulu yerleri var. Bunu biliyorum. Fakat sanırım, kendileri bilhaberdirlere. Zira Valinin,

— Bu kadar meziyet taşıyan bu halk nankör olamaz. Kendine hizmet etmiş olanlar karşısında küçük düşmiyeceklerdir diye üst üste kânatlarını söyledikçe, "seçimdir, belli olmaz., gibisine sessiz kahıyorlar.

Sonra anladım: bu, seçimde kendi adlarının bulunmasındanmış. Millet'in suur ve vicdanından emin olma bakımından onlar bu temine hiç muhtaç olmayacak kadar mücehhez ve kuvvetli imişler..

Öğle sonu teftişi yine şehrin üst başından, Yenice mahallesinden başladı. Renk, hava ve manzara sabahkinin aynı.

Bir, iki, o da pek ehemmiyetsiz vak'adan başka olmuş bir şey yok.

Gelenler, ne yapacaklarını, hangi tarafı tutacaklarını bilmiş görünüyorlar. Fek tük, bazı ihtiyar erkeklerle bazı yaşlı kadınlar (çünkü kadının ihtiyarı olmaz) Allahlık çıktı.

Soruyorlar:

— Nine, hangi partiyi istiyon. Halk partisini mi, Demokrat partiyi mi? yoksa serbest adaylara mı oy verecen?

Ninenin cevabı:

— Nem ben!.. (Nebileyim ben)

— Peki, buraya neye geldin?

— Nem ben! vaa dediler, vaadım geldim!

— Canım, oy verecen, İsmet Paşayı mı tutuyon,

Celâl Bayarı mı?.

— İsmet Paşa dahamı Yavvuz, ne! onu tutsam mıki?

Hadi veyin onun kâgadını tutam barı!..

Haydi bir halk partisi listesi sandığa giriyor..

Masadan kalkmadan haber geldi: Evler, kuran kardeşlere gideceklermiş.

Eviden gelen habere karşı bizim muhterem Yayan efendinin yüksek sıfır mukavemeti vardır! "gidiyorlar., m "gi., sini işitir işitmez eteklerini toplamağa başladı.

Yorgunum, uykusuzum, yatmağa can atıyorum!. Nafile, dinleyen yok. Biz de beraber sürüklendik.

Üst katta oh, kekâ.. pikapların en yenisi, şarkıların en güzelini okuyor. Taşkın bir neş'e ile biz de içeri girince herşey tamam. Gençler, ve başlarında minnacık! Şevket Ünal ağabeylerle çocuklar etrafımızı sardılar. Bir hay, bir hoy..

İşte size, seçim gününün, içli dışlı olaylarının katıksız, yalan dolansız hikâyesi.

Zambaklı Savañağında Sular

Kemal TURAN

İsparta'da "Bezirgân Pınarı"nda büyük sö-
ğüt ağacının altından, aşağıda çayda "Zambak-
lı Savañağı" önünde biriken suları zevkle seyret-
tiğimiz yıllar o kadar uzak değildir. Pınardan
hafif meyille kırk elli adımda kenarına inilen
çayda, gönül açıcı, gülmüş parlaklığında, daima
değişip tazelenen bir su birikintisi olurdu. Ö-
nündeki set ile çay genişliğini bulan, uzunluğu
da beş altı metreyi geçmeyen bu su topluluğu;
İsparta gibi denizden, gölden uzak bir şehir hal-
kı için, hasretle aranan bir şeydi.

Niçin ona "Zambaklı Savañağı" denilmişti
bilmiyorum. Fakat dere kıyılarında kendi kendi-
ne yetişmiş zambaklar olduğunu hatırlar gibi-
yim. Acaba bu ad, hiç aslında olmadığı halde
şimdi hayalimde böyle bir dekor mu yaratıyor..
Yalnız muhakkak olan bir şey varsa çocuklu-
ğumda ailece Bezirgân Pınarına kır sefasına
gittiğimizde, içimi yakan arzı, bu temiz ve ber-
rak suda bol bol yıkanmak olurdu. Suyun derin-
liği insan boyunu aşmıyordu. Fakat büyükleri-
miz, serin akan çay suyunda üşüyüp sıtmaya
yakalanacağımızı ileri sürerler, bizi bırakmaz-
lardı. Böylece yakın mahallelerden anasız ve
babasız gelmiş olanların bağırsa çığırsa yıka-
nışlarını nazaktan seyretmekten başka elimizden
bir şey gelmezdi.

Bezirgân Pınarı sefalarının hatırımında ka-
lan parçaları şunlardır : Pınarın çok soğuk ve
hazmettiriciliği şöhretli suyunu sık sık içmek,
günde birkaç öğün sofraya oturmak ve devam-
lıca meyva yemek, yakın sırtlara tırmanmak,
"Cihanbeyli" değirmenine giden büyük arğin
kıyısında sularla oynamak, nihayet yorulduka,
yaşlılarla birlikte halı seccadelere uzanıp aşağı-
da çayda Zambaklı Savañağının önünde kaynaşp
yanda bir arğa giden büyük su birikintisini sey-
retmek.

Şöyle bir şey hatıra gelir : Acaba Zambak-
lı Savañağına sular, Bezirgân Pınarına safaya ge-

lenlerin gözlerini dinlendirmek için mi toplan-
mıştı?.. Çömlek kebabını, kabune pilavını, Gaziz-
ler helvasını iştiha arttırıcı soğuk pınar suyu
ile bolca yiyen dedelerimiz kendilerine hazm
kolaylaştırıcı bir su manzarası da mı aramış-
lardı?..

"Bezirgân Pınarı" adının ilk hatıra getir-
diği şey, burasının kazançlı tüccarlar için bir
dinlenme ve durak yeri olması ihtimalidir. Şe-
hirde haftanın altı günü yaz sıcağına dükkânla-
rında katlanan bezirgânlar, belki de eskiden se-
rin bir tatil gününü burada geçirirlerdi. Böyle
bir ad, bu sebeple kalmış olabilir. Belki de mal-
ları ve kendileri katırlara yüklü İsparta bezir-
gânları şose ve araba devrinden önceki zaman-
larda, dağ yollarından Antalya'ya gidip gelir-
ken bu su başında kalıyorlardı. Oraya bu ad,
ihtimal onlar vermişlerdi. Kısası, bu güzel su
başı niçin böyle anılır, kimse bilmiyor.

Bezirgân Pınarının hemen aşağısında bü-
yük ve suni havuzu andıran Zambaklı suyunu
zengin tüccar hâterasına bağlamakla işi başlı
bir zevk ve safa konusu yapmak kolay oluyor.
Fakat gerçek, hiç böyle değildi. Pınarın taşıdığı
bezirgânlık yani zenginlik adıyla onun eteğün-
deki büyük suyun ferahlı manzarası hislerimizi
okşamakta, hayalimizi oyalamakta, ne kadar
kuvvetli olursa olsun, çayda insan emeğiyle vil-
cude getirilen geniş taş set ile buna Savaş adını
verdiren büyük su boşaltma ve kapatma kapığı
çok enteresan bir hayat gerçeğinin tâ kendisi-
ydi.

Bakınız Zambaklı Savañağı, çay sularını ni-
çin burada topluyor ve niçin lüzumunda boşal-
tıyor?.. İsparta çayının geniş yatağında ufak
görünen ve birkaç adım genişliğinde akan be-
yaz su şeridi, her zaman böyle berrak ve sakın
değildir. Şimdi değirmen arklarına usluca so-
kulup şehir içinde çayın iki tarafına kurulu
değirmenleri çeviren su, her vakit tatl renkli

ve yumuşak huylu olmaz. Hava biraz sertleşip çayın iki tarafındaki sırtlara yağmur boşandı mı sular bulanır. Ya sel haliü alır, önüne kattığı taşı, ağacı, hattâ insan ve hayvanı şehrin bahçelerine sürükler. Yahut yağış biraz daha hafif ise sadece eteklerdeki kumları taşır, çay yatağı günlerce bulanık sular altında kalır.

Çay üstündeki sırtlara düşen sert yağmurlar dindikten sonra da kumlu suların akışı birden kesilmez. Böyle zamanlarda artık çay sularını kenardaki değirmen arklarına vermemelidir. Suyun bırakacağı kumlarla dolacak arkların temizlemesi haftalar ister. Değirmenlerdeki tesisler ise çamurlu su altında kalırsa tamamen harap olur. Böylece biraz yağmurla sular bulandı mı, hemen değirmenler çay suyundan vaz geçerler ve dururlar.

Değirmenlerin işlememesi ne demektir?.. Bunun zorluğunu büyük şehir adamları güç tahmin ederler. Kasabadaki fakir ailenin un ve ekmele uğraşması, yani değirmene bağlılığı şöyledir : Haftada bir kurulan kasaba pazarlarından fakir aileler yedi günlük yiyecek zahirelerini alırlar. Bu ya sırta, yahut komşunun cılız epeğiyle değirmene götürülerek öğütülür. Un e ve gelince hemen yoğrulur, mahalle fırınına verilir, haftalık ekmele yapılır. Pek fakir aileler ise her günkü ekmelelerini kalın bazlamalar halinde saç üzerinde pişirirler. Zahiresini kendisi alan, kendisi öğüttürüp ekmele yapan aileler için değirmen aslâ ihmal edilmeyen bir hayat uğradır. Hemen her hafta onnn basık çatısı altında ömrün bir kaç saati geçmelidir. Bir kasaba değirmeninin günlerce işlemediğini düşününüz. Bütün varını sırtındaki bir haftalık zahireye veren aile büyüğü, nerede onu öğütür, evde bekleyen insanlara yiyecek ne götürür?..

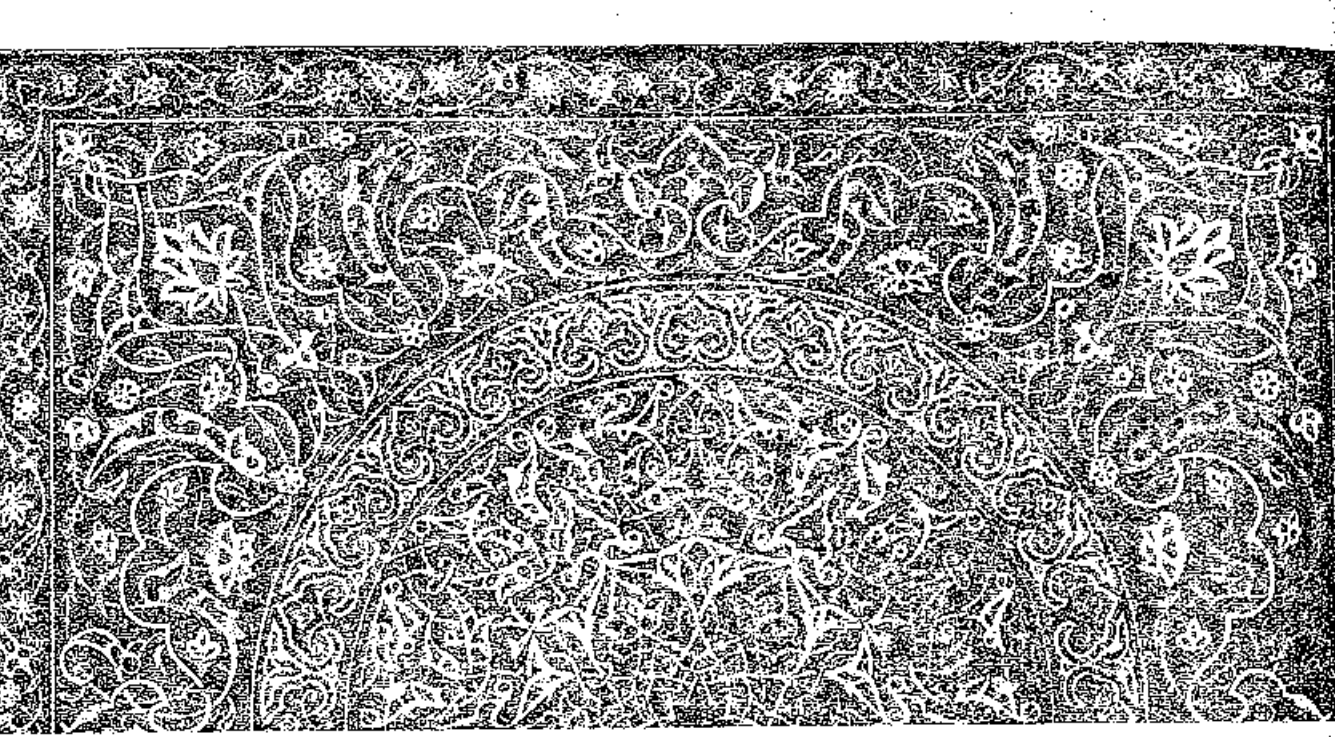
Artık biliyoruz ki sıcak yaz günlerinde İsparta çayından billür gibi akan sular, Zambaklı Savağı önünde, sırtında zahire değirmenlere koşan kadın erkek fakir aile büyükleri için toplanıyor. Bu sedler ve kapaklar onları değirmenden boş çevirmemek, evdekileri yiyeceksiz bırakmaktan içindir. Böyle bir gerçeği öğrenince suyun buradaki manzarasına şairce takılan hislerimizde ve hayalimizde belki bir kırıklık olabilir. Fakat bizden önce gelenlerin, sert yağmurlarla bulanacak çay sularını değirmenler için nasıl zararsız hale getirdiklerini bilmenin de ayrı bir gururu var.

Dedelerimiz bu işi nasıl ayarlamışlar, onu

araştıralım. Onlar çayın ortasına kıyıda kıyıya Zambaklı Savağı dediğimiz duvar seti örmüşler. Bu setin bir tarafında sağlam kalın tah-talarla yapılmış, yine set yüksekliğinde biraz darca adetâ kapı halinde bir kapak koymuşlar. İyi havalarda sular setin önüne yığılır. Kapak kapalı olduğundan sular yandaki bir arıktan değirmenlere gider. Hava yağışlı olup sular yukarı-lardan kumlu gelince setin içi suların bıraktığı kumla dolar, arıklara giden değirmen sular kumdan kurtulmuş olur. Ancak kumlar savağın içini doldurur gibi olunca setin bir yanındaki tahta kapak açılır. Buradan çay içine boşalan sular, setin yukarı tarafında birikmiş kumları da alır götürür. Artık kapak kapatılır. Bulanık sular yine birikir kumları havuza çöker, kumsuz sular değirmen arklarına geçer. Bu akış setin içi tekrar kum doluncaya kadar devam eder. Böylece bulanık yağmır suları kesilinceye kadar set kapağı yani asıl adıyla savak açılıp kapuarak değirmen arıkları ve değirmenler kumlar altında kalmaktan korunur. Kumların boşalması süratli, birikmesi ağır olduğu için sular bulanık geldiği zaman, meselâ her on saatte bir saat Savak kapısı açık tutulur. Kalan dokuz saatte sular yine arıklara gider. Böylece değirmenlerin durması da pez az sürer.

İsparta da artık bir haftalık aile yiyeceğini sırtında götürüp öğüten insanlar azalmıştır. Eğer böylelerinin sayısı çok olsa idi, adetâ unuttur gibi olduğumuz Zambaklı Savağı, Bezirgân Pınarından zevkle seyredilen sularını toplamakta devam ederdi. Ancak şimdi Zambaklı Savağını, İsparta çayının kumsuz sularını her mevsimde kullanmak zorunda olan yün ipliği boyama ve halı yıkama atölyeleri arıyorlar. Savak yeniden kurulursa değirmenlerde yağışlı zamanlarda daha az işten kalacaktır. Atölye ve değirmen sahiplerinin bir Savak yapmak için birleşmeleri, Bezirgân Pınarında zevkli bir dinlenme günü geçirmek isteyenlere de, daha hoş bir kır manzarası bağışlayacaktır. Bunun çabuk olmasını dileyelim.

Folklor Araştırmaları

HALİL RASİH
1728 — 1880

Sait DEMİRDAL

Senirkent'in yetiştirdiği büyüklerden birisi de Halil Rasih Efendi'dir. Müezzinzade namıyla şöhret bulmuştur. Derin bir âlim, iyi ve açık sözlü bir vâizdir.

Rasih Efendi'nin ifadesi, muhataplarını saatlerce arkasından sürüklemeye kâfi bir kudrette idi. Rasih Efendi, Senirkent'deki büyük camiiin berath imamı idi; aynı camiiin imamı ve mektep hocası olan İbrahim Efendi'yle Toklu Oğlu İkerimesi Ümmahan'dan dünyaya gelmiştir. Anası, babası çevrenin tanınmış ailelerindenir. Halil Rasih Efendi, 1240 - 1728 yılında Senirkent'in Pazar anahallesindeki kendi evleri olan 1 numaralı evde doğmuş ve eceliyle 1296 - 1880 yılında Senirkent'de ölmüştür.

Rasih Efendi, ilk tahsilini ve hafızlığını babası İbrahim Efendi'den görmüş, sonra İstanbul'a gitmiştir. Rasih'in İstanbul'da hangi medresede ve nekadar müddet tahsilde bulunduğu malûm değildir. Yalnız belli olan bir şey

varsa o da İstanbul'da'au avdetinde tahsilinin oldukça ilerlemiş olmasıdır.

Rasih Efendi, İstanbul'dan döndüğünde Uluborlu medreselerine gitmiş ve o zamanın yüksek âlimi sayılan meşhur Yirik Ahmet Efendi Hoca'nın derslerine devam ederek tahsilini ikmal ve ondan icazet alarak Senirkent'e dönmüştür. Yeniden kendi namına yaptırdığı medresede birçok talebe yetiştirmiş ise de onlara icazet vermeğe muvaffak olamadan ölmüştür. Vefatında büyük cami imamlığına oğlu Hafız Veli getirilmiştir.

Rasih Efendi'nin, sigaraya mübtelâ, kahveye düşkün, dostuna mülâyim, düşmanına sert, sağlam sözlü, hükümleri kuvvetli, nüfuzu geçkin, güzel ve açık bir ifadeye malik olduğu Senirkent ve Uluborlu ulemasınca müttefikan söylenmekte ve takdir edilmektedir. İstanbul'da avâmil okuduğu sırada Rumeli taraflarına - ramazan münasebetiyle - gitmiş ve okuduğu ki-

tabiri misallerinden bir ay vaaz ettiği hayalinin genişliğine delil addedilir.

Uluborlu'da da bazan hocası Yirik Ahmet Efendi'nin :

— "Rasih, bugün de arkadaşlarına dersi sen takrir et., dediği çok kere görülmüştür. 1873 - 1289 rumi yılında kuraklık dolayısıyla Uluborlu'da yağmur duasına çıkılacağı zaman Rasih Efendi Senirkent'den getirilmiş ve açık bir mabet olan musallada vaaz verdirilmiştir. Isparta mutasarrıfı Rıdvan Paşa da bu vaazda ve hacet namazında bulunmuş. Rasih Efendi'nin selis ifadesine meftun olarak :

— "Ömrümde böyle düzgün ve müessir bir ifadeye ras gelemedim., diye ağlaya ağlaya takdirlerini bildirmiştir. Rıdvan Paşa, o sene Rasih'i Isparta'ya davet ederek din derslerine müteyyiz tayin ve Hoca'yı taltif etmiştir. Aynı senenin ramazanında yine Rıdvan Paşa, Rasih Efendi'yi Isparta'ya getirterek bir ay vaaz ve nasihat ettirmiş ve 60 altın lira halk hediye toplamış olduğu muasırı bulunan Rüstive muallimi Ahmet Rifat Efendi'nin ifadesinden öğrenilmiştir.

Rasih Efendi, cidden bir âlim olmakla beraber lâtifecidir de!.. Mumaileyh lâtifevi sevdiğini ve pek çok hoşlandığını fakat "lâtifinin lâtif olmasını, tavsiye edermiş. Bugün Uluborlu'nun meşhur âlimi ve muttekisi olarak tanınan Abbaszade Hacı İbrahim Efendi, ziyaretine varmış, Rasih Hoca sırt üstü yatırmış. Hoca İbrahim Efendi ansızın yanına girince Rasih Efendi ezberlenmiş gibi birdenbire :

— Buyurunuz efendim, size bundan daha fazla bir tâzim hareketi bulup arz edemedim. Affediniz" diye lâtifede bulunmuş ve ziyaretçisini meserretlere boğmuştur.

Rasih'in henkesin ağzında gezen birçok lâtifeleri varsa da buraya almadık.

Rasih Efendi, zengin değildi. Fakat şenli, gözü gönütlü tok bir insandı. Çevresinde bulunan Kıldırzadeler, Hacı Halil Efendiler ve daha bunlara benzer İstanbul medreselerinde müdderislik eden âlimler arasında sayılıyordu. Öldüğünde Hafız Veli adındaki oğluyla iki kızına altı dönüm üzüm bağı, iki dönüm bahçe ve birkaç dönüm de tarla bırakmıştır. Kabri, İken-di medresesi civarındadır. Kabir taşı kayıptır.

Rasih Efendi'nin eserlerini dercetmeden, geçmiş soyu hakkında da biraz malûmat vermeliyiz :

Rasih Efendi'nin babası İbrahim Efendi demiştik. Onun da babası yine İbrahim olup alevilerin kendi tabirlerince gözcü vazifesinde müstahdem imiş, bu sülâlenin eodadı, Isparta'nın

Lagus köyündeki Arslan Baba tekkesinde yatan zatın soyundanmış. Bu zat Senirkent'e geldikten sonra aynı tarikat erbabı tarafından gene gözcü olarak kabul ve istihdam edilmiş. İşte bu İbrahim'in oğlu Sofu İbrahim ve Abdullah Efendilerdir ki babalarının tam zıddına olarak ehli sünnet çıkmışlardır.

Aleviler, İbrahim Efendi'ye, oğullarının baba tarikatını tenkettiklerinden vücutlarını izale etmelerine müsaade istemişlerse de İbrahim Efendi :

— "Asil azmaz, azsa da yozmaz" söziyle taleplerini is'af etmemiş. Keudisi nekadar çalıstırsa da sözüne baktıramayınca alevilere :

— "Benim asil dilberler umduğum gibi çıkmadı, dediğinizi yapmalı imiş., dediği rivayet ederler.

İşte bu sülâleden gelen (Rasih Efendi) tamamen ehli sünnet, mütteki ve derin bir âlim ve şair olarak dünvaya gelmişti. Rasih Efendi, âlim ve nâtik olduğu kadar da şair tabiatlıdır. Bihassa aruza pek iyi vakıftır. Ne vazık ki eserlerini yerlilerin elinde bulunan Cönklerden ve bir de kız kardeşi çocuğu Kara İbrahim Molfa'dan aldık.

Rasih Efendi'yi, en ziyade doğum ve ölüm gibi olaylara manzum ve ebceci hesabıyla tarih tanzimiyile meşgul görüyoruz. Zaten eski şairlerimizce bu sanatın güdüldüğü malûmdur.

Âlim ve eski bir akide sahibi olan bu zatın her vadide muvaffakıyetle kalem vürüttüğü ve bihassa dini mevzulara dair vazıları çoktur. Ele geçenlerinden bazılarını dercediyoruz. Bu manzumelerdeki kelimeler çok sert ve bazan da zencirleme terkibler. isim ve sıfat tamlamaları karışık olarak görülmektedir. Şairin zamanına ve yetiştiği mesleğine göre bunu da hoş görmeliyiz.

Rasih Efendi'nin eserlerinden bazılarını "ÜN" okurlarına sunuyorum :

M E V T (1)

*Ey birader! dinle, gelî vıran eder mâmur-u mevt
Akıbet emval ü evlâttan kılar meçhur mevt
Çün gelince vakt ü saat sana da mecbur mevt
Cümle zıruh zevk eder, camı ecel mahkur-u mevt
Bu dünyada olmadı bir kimsse hiç mesrur-u mevt*

*Padışah olan da derler or kişi niyyetine
Kendini aldatma asla nakış variyetine
Gösterin var mı doymuş fena lezzetine
Erveld Peygamberane erdi. Çün mebrur-u mevt.*

(1) Manzumeler, müsveddeden aynen yazılmıştır.

Ermeden bad-ı ecel kasrı dile zinet buyur
Naib-i müstağfir ol. Hüsn-ü amel niyet buyur
Nazm-ı Kur'an içre (Bedriküm) nedir dilbeat buyur
Var mı istihlâsa elde bir varak menşur-u mevt

Sihhatına, mala, evlâda buyurma itimat
Nefis ve şeytana cevap ver. Eyle bunlarla cihâl
Nuş eder cam ecelden şeyh ü şâh yoktur inat
Geng, koca, âlim ve cahil olmasun mağrur-u mevt

Rasiha! aç gözünü, bu nüşî ezber eyle sen
Muntazır ol, olduğunca bu dünyada sağ esen
Salih âmale yar ol sen, söz bu işte son kaşon
Çeşmi aşıyardan alattı kanlı yaş mahzur-u mevt
Bu dünyada olmadı bir kimse hiç mesrur-u mevt!..

N A S İ H A T

Zehep gıyü dilâvizem halkına gayan olur.
Lehîbi narı aduvda sabır nümayan olur.
Çünkü sabrıla selâmet buldu cümle mürselîn
Belaya sabreden elbet Resul'e yaran olur.
Sahibi ahı ü feza'den dine velî olmadı
Sesi çıkmaz zahîdün gözü daim gıryan olur.
Kendi nefsinî bilenler talib-i rah-ü selâm
Gaib-i anınas olup lâzım-ı piñhan olur
Çün suâl olagerektir. Fethü ger gamı uyun
Akîbet endiş olınca cevabı asan olur.
Aletî sanatı tahrîk etmedi illâki ayıp
Ayıbı nefsinden beri ol, olmayan hayvan olur
Söyle tut Rasih olup âmali hayre gayret et
Kendi nutkun tutmayan elbette pişman olur.

RAMAZAN-I ŞERİFE ELVEDA

Elveda bizden şanı ey gehr-i rıdvan elveda
Sen gidersen ağlaşurlar ehli iman elveda
Bilmedim kadrin geçirdim, nadîmim her fîlîme
Aşk ile ah eylerim ben nice ruz-u an elveda.

Gündüzün gıflette oldum, gecelerinde niyam
Eyle mestur aybım, kal lutf-u ihvan elveda
Bin nedamet birle hasret bağrımı yakar
Firkatın, kudretin bilenler şüphesiz belin bükür

Kadrini fevt eden elbet ah edüp hasret çeker
Gözü gıryan, kalbi büryan nice ezman elveda
Sen gelince cümle mesacide eyledin durak
Dinleyüp vaaz-ı nasihat aradan gitti nıfak
Nur-u tesbih ve teravih gidiyor ah elifrak
Çaresiz derde muhakkak nur-u derman elveda

Nuru hilâlindenberi vözlerinden kan akar
Boynunu bükmüş huzurunda inayete bakar
Rasih'in gözleri gıryan, ahı eflâke çıkar
Bir ümidim sensin mah-u ramazan (1289) elveda.

Cenabı Hazreti Hakîm yetiştirdi emrî fermanı
Huzuruna edüp dâvet ki mahzun kıldı yararı
Nice emraz ve eskame tahammül birle bi şelva
İfaza babına ferman ederdi baş ile canı
Kahraveş semsi Ahmet'den alıp nur oldu pürnur
Yetiştirdi fakri âlemde hem istihlaf-i ruhani
Ebubekir redası, Ömer veş adil ü rehber.

Siması Haydar'a mazhar, hayası halkı Osmanî
Cihar-ı yare varistir. Bedihi yok buna inkâr
Anın meddahı olmaz mı ağıhta nazm-ı kurânı
Heman ismi müsemması, ahlâk-ı hamîdiyle
Hacı Şeyh ismi Abdullar Efendi şöhret-ü şanı
Zaman rahlete Rasih dedi tam musarrah tarih
Dil ruhunu feda etti nebî sabinde yararı. (1283)

T A R İ H (3)

Bu şeb cuş etti himmetler erenler feyzi üsarı
Sezadar himmet ve medhe bırak artık koy inkâr
Aristeves hekimane umurun eylemiş ru'yet
Tamamen bunda hatmoldu. Verildi tavır-ı hünkâr
Seriat babına tatbik edüp esaline dikkat
Herneşe sohbet ahbar-ı cihanda bu şehin kâr
Hüda amneylesin her dem, Hızır İlyas muîn olsun
Şefîi ruzu mahşerde Muhammed'dir behiçet cari
Emin etsin anı mevlâ darında çok nûma bulsun
Nazardan saklasun her hal, kör etsin rabbim aşıyarı
Cemi ksdına naîl buyur, hacca günî mevlâ.
Ne rânadır, gözül görse ziyâret else muhtarı!
Muhammet Feyzi şarında dua tarih dil gel, Rasih
Muvaffak eylesün nafi bu belde buldu aşarı!.. (1276)

Rasih Efendi'ye mal edilen birçok manzu-
meler daha varsa da şairin eserle adı geçme-
diği için şüphe ettik ve numailerinin eserleri
hakkında bu kadarını yeter gördük. Gelecek sa-
yıda da Senirkent'in meşhur âlim ve fazıl bir
sınası olan "Mevlüt" sahip ve nazımı hatip Ha-
lil Fehrî Efendi merhumdan ve eserlerinden
bahsedeceğiz.

(2) Bu manzume Uluborlulu meşhur Hacı Şeyh Ab-
dullah Efendi'nin ölümü dolayısıyla yazılmıştır. Hacı
Osman Efendi merhumun babasıdır. Bu sülâleden şim-
di Ankara orta okullarında riyaziye hocası yapan
Abdullah isminde bir zat vardır.

(3) Bu tarihî manzumede ÜN de neşredilen şair
Gülezaade Taşirci Hacı Mehmet Feyzi Efendi'nin aşar-
ılması üzerine Senirkent'e söylenmiştir.

ISPARTA İLİNDE OĞUZ BOYLARI

Çevremize Oğuz Boyları'nın yerleşmelerini, tarihi kaynakların verdiği bilgilerden başka yer adlarımızın delâletile de kovalamak mümkündür. Oğuz Boyları'nın Isparta çevresine akınları ve yerleşmeleri, bir hamlede tamamlanmış değildir. Malazgirt zaferile Isparta'nın kesin olarak fethi (1204) arasından; birçok Türk akınlarını kapsayan 134 yıl geçmiştir. Selçuk Oğulları'ndan birincisi Kılıçaslan'ın oğlu Mesut'un Jan Komnenle Uluborlu'daki savaşı (1124) ve onun oğlu ikinci Kılıçaslan'ın Manuel Komnen ve Aleksî Komnen'le yine bölgemizde ve Eğridir dolaylarındaki tokuşmaları (1159) Göller muntakasının kuzey ve doğu yönlerinin daha onikiinci yüzyılın ilk yarısından itibaren Türk egemenliğinde bulunduğunu açıklar. İkinci Kılıçaslan ülkesini bölüştürdüğü zaman, Uluborlu (Burglu-Apolonya) küçük oğlu Gıyüddin Keyhüsrev'e düşmüştü. Bu tarihte Selçuk devletinin batı, güney sınırları (Türkmen) adıyla tarihi rollerini oynayan Oğuz boylarıyla dolu idi.

İkinci Rüknüddin Süleymanşah'ın ölümüyle yerine, memleket âyanı, henüz onbir yaşındaki oğlu, Üçüncü İzzettin Kılıçaslan'ı tahta geçirdiler. Bunun hükümdarlığı beş ay ve başka bir kaynağa göre bir yıl sürmüştür. Tarihler; zaman, zaman Türk akınlarına sahne olan ve yarım asırdan beri Türklükle devamlı bir kültür ve ekonomik temas kuran (Isparta - Baris) nın (1204) tarihindeki kesin işgalini, bu hükümdarın biricik zafer olayı olarak gösterirler.

Bundan sonra Gıyasüddin Keyhusrev ikinci defa tahta geçti. Antalyaya açtığı seferde (603 H. 1206 M.) Ordusunun çoğunluğunu Salur, Kayı, Bayat, Bayındur boylarıyla diğer Türk boy bölüntüleri teşkil ediyordu.

Doğu ve Kuzeyden Isparta ve Antalya'ya doğru ilerleyen bu köklü, soylu topluluklar için, geniş-yüksek yaylaların, sulak vadilerin, verimli ovacıkların, küçük, büyük göllerin; Selçuk Oğulları'nın güttüğü iskân siyasetini kolaylaştıran çekici unsurlar olduğunu not edebiliriz. Antalya fethinden sonra, buraya Subaşı tayin edilen Mübarizüddin Ertokuş'un şimdiki Isparta-Burdur-Antalya illerini de hükmü altında tutan 20 yıllık iktidarı, bölgenin inar ve iskânında, yeniden köyler kurulmasında, kasabalarda

Türk kültürünün arttırılmasında şerefli hizmetleri olmuştur. Eğridir gölünün doğusunda Gelendost-Eğridir yolu üzerindeki (620 H. -1223) tarihli Askerî Menzil (Selçuk Hanı) ile 621 H. - 1224 tarihinde tamamlanan Atabey medresesi, Bugüne kadar gelebilen eserlerindedir.

Çevremize Oğuz Boyları'nın yerleştiklerini bu tarihi bilgilerden sezebiliyoruz. Bu sezişi, Yeradamlarımız, hakikatlaştırıyor. Türklerin ad alma ve ad verme kaideleri, bize bu imkânı vermektedir. Isparta ilinde en çoğu Kargin, Kınık, Kayı, Salur, Avşar, Bayat olmak üzere 24 Oğuz Boy adlarını taşıyan 46 meskûn yer vardır. Bunun dışında, tarihi ve sosyal bir sürü olayların baskısı ile 24 Oğuz Boy'undan bölünerek yeni adlar altında gruplaşan boy ve oymakların انگلارını koruyan daha binlerce yeradına rastlamaktayız. Halk arasında genel olarak (Yörtük) denen oymaklardan birisi halâ, Oğuz Boyları'ndan olan (Çepni) adını taşır. Mensup olduğu Oğuz Boy adına nispetle anılan (Avşarlı, Eymürlü, Karaavlı) gibi oymaklar ve ayrıca soyadları da vardır.

Bölgemizde hangi Oğuz Boyları'nın yerleştiğini, miktar ve kesafetini ilceler itibarile açıklıyan şu cetvelden kovalamak ve etnik araştırmalarda sekenemizin soyu hakkında ilk fikri edinmek mümkün olacaktır, umudundayım.

	Eğri- Isparta	dir	Sütçü- ler	S. Ka- raağac	Yalvac	Ulu- borlu
Kargin	1	0	0	0	4	0
Kayı	3	0	0	0	1	0
Salur	0	1	0	2	1	0
Kınık	2	2	0	0	0	0
Çavındır	2	0	0	2	0	0
Yüreğir	3	1	1	0	0	1
Avşar	1	0	0	2	0	0
Bayat	1	0	0	4	0	0
İğdir	1	0	0	1	0	0
Döğer	2	0	0	0	0	0
Büyüdüz	0	0	0	0	1	0
Karaevli	1	0	0	0	0	0
Eğmür	0	0	0	0	1	0
Beydilli	0	0	1	0	0	0
Yazır	1	0	0	0	1	0
Peçenek	1	0	0	0	0	0
Yekün	19	4	2	15	5	1

Karahaydaroğlu ve Katırcıoğlu

Manisa Halkevi'nin yayınladığı "Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri,, adlı eserden :

Karahaydar :

I

Karahaydar, bir Kadıyı öldürdüğünden dolayı, eşkiya olmuştu?. Eskişehir'den İzmir yanlarına kadar, yol ve bellerde gezen, kervanları ve tüccarları soymaya başlamıştı. Veziri âzam Kara Mustafa Paşa zamanında, üzerine asker sevkolundu; Uluborlu'da, Velibaba tekkesinde yatarken, öldürüldü [1].

Oğlu Mehmet : Eşkiyalığın Sebebi :

Karahaydar'ın oğlu Mehmet, 1647 de eşkiyalığa başladı. Evliya Çelebi ve Naima'ya göre, eşkiyalığın sebebi, babasının intikamını almaktı. Nitekim, babasının öldürüldüğü yeri basarak, birçok kimseleri öldürmesi de [2] bunu gösteriyorsa da, Hammer'in eşkiyalık sebebi olarak, ileri sürdüğü fikrin, daha doğru olması ihtimali, vardır. Hammer'e göre, bu sebep, Sadrazam Ahmed Paşanın bir sancak için, Kara-

[1] "... Evvelâ Karahaydar nam şâki bir kadıyı katledüb İbrahim Hanın hini cülusunda isyan ve tuğyan ederek nicesine sakal tutan, Kir, Felâket, Dîrekli, Çengelli, Sarmaşıklı, Domalıç (Damancı), Sebuncu-üzmir kurbanda-belleri ile daha sair bu gibi bellerde binlerce kerbanı basub haramilik ederdi. Ahar Kara Mustafa Paşa fermanıyla Anadolu Eyaletinde nefiriâm çıkub Karahaydar (İşıklı) nam kasaba kurbunda bir hane içre kapandı. Honeye ateş verilüb yanarken Karahaydar can hevliye tağra çıkub katledildi. Kellej bîhayri devlete geldi. Cemi tarihi âm emniyet buldu. Anma Karahaydar oğlu nam bir velediznası zuhur edüb babası mel'unun kanını talebederek Anadolu'da yirmi Sancaklık yerde yüzbinlerce İbadullahı rahatsız etti. Ta cülûsu Mehmed Hanı rabi' iptidasına gelinceye kadar üç Eyalet yeri harab ve yebabetmekte idi. Bir vehile ele getirilemedi". Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 2, Sf. 472.

[2] "... Oğlu Mehmed nam şâki bir gece intikam için Velibaba tekyesini basub müteallikatı ile cümlesin katledüb ve yanına bir kaç eşkiya cem'edüb babasından ziyade fesada uruc ve Söğüt dağında huruceyledi." Naima Tarihi, C. 4, Sf. 233.

[3] Devleti Osmaniyye Tarihi, C. 10, Sf. 140. "... Anadolu'da zuhur eden Haydaroğlu nam müfsid ziyade cür'etler edüb Veziri makul Ahmed Paşa otuz bin gurusumu aldı deyu katır tarik ve fesadı azime şüru'ayleüb...", Naima Tarihi, C. 4, Sf. 341.

haydaroğlu'ndan otuz bin kuruş aldığı, fakat sancağı tevcih etmediğidir [3]. Bunu, teyit edecek, elimizde ipuçları da vardır. Karahaydaroğlu'nun, isyan ettiği zaman, Sadrazam Ahmed Paşa devrine rastladığı gibi, birkaç defa Sancakbeyliği istediği de, malumdur [4]. Şüphesiz, babasının kanı dâvasında bulunması da, onun eşkiyalık sebeplerinden birisidir.

Karahaydaroğlu'nun Arkadaşları :

Karahaydaroğlu, Velibaba tekkesini basıp, birkaç kişi öldürdükten sonra, Söğüt dağına çıktı 1647. Karahaydaroğlu'nun, yanındaki meşhur diğer eşkiya; Katırcıoğlu Mehmed, Akya-kalkoğlu, Oynağanhoğlu, Yeğen Hasan, Kara Memi, Dayı, Dadayhoğlu ve Kara Veli idi [5].

İbşir Mustafa Paşa'nın Serdarlığı :

Karahaydaroğlu, İsparta, Afyon ve Manisa taraflarını soyduğundan, 1647 de, Anadolu Beylerbeyi olan İbrahim paşaya, eşkiyanın tedibine, Karaman Beylerbeyi İbşir Mustafa Paşanın tâyin edildiği ve maiyyetine gitmesi için, ferman gönderilmişti [6]. İbşir Mustafa Paşa'nın Serdarlığından, tarihlerimizde, bahsedilmemektedir. Sebebinin öğrenemediğimiz bazı hallerden dolayı, İbşir Mustafa Paşa, Karahaydaroğlu üzerine gitmemiştir. Bunun üzerine 1648 yılı Martında, Anadolu Beylerbeyi İbrahim Paşa yerine, Yeniçeri Ağası, Küçük Çavuş adı ile meşhur olan Ahmed Paşa, Anadolu Beylerbeyi tâyin edildi ve Karahaydaroğlu üzerine Serdar oldu.

[4] "... Haydaroğlu'nun deri devlete ademisi gelüb sancak talibi olduğun arzyledikde gelen âdemisi habsolunub şâki bedbahtın üzerine Anadolu Vâlisi tâyin ve Serdarlıkla taslit olunub Eyaleti Karaman ma memur tahındı., Naima Tarihi, C. 4, Sf. 242; Devleti Osmaniyye Tarihi, C. 10, Sf. 141.

[5] Evliya Çelebi, tesadüfen, Ankara civarında bir köyde, Karahaydaroğlu ve arkadaşları ile görüşmüştür. Evliya Karahaydaroğlu ve eşkiyalar hakkında mufassal malûmat vermektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 2, Sf. 472 - 479.

[6] Evahiri Zilkaid 1057 tarihli Anadolu Beylerbeyi İbrahim Paşa'ya yazılan hüküm. Aynı yıl sicilleri.

Ahmet Paşa'nın Öldürülmesi :

Ahmet Paşa, o sıralarda, Karahisar civarında dolaşan Karahaydaroğlu'na, Sandıklı civarında rastladı. Serdarla eşkiya arasında meydana gelen çarpışmada, Karahaydaroğlu yenilerek kaçtı. Ahmed Paşa, galibiyetinden sonra, yersiz olarak, gururlandı. Sandıklı civarında ordugâh kurup hiçbir ihtiyatî tedbir almıyarak istirahat çekildi. Karahaydaroğlu, adamları vasıtasıyla, paşanın tedbirsizliğini haber aldı. Bir gece, yediyüz kişilik kuvveti ile, Ahmed Paşanın onbin kişilik askerleri içine saldırıp perişan etti. Bu bâdirede, paşa, kaçamıyarak esir düştü. Karahaydaroğlu, Ahmed Paşaya : "... Bayrağmazlara itmad ile serinden geçen kimsenin önüne geldiğin nadanlığa terahhuma seni azadeyledim. Yürü var bir dahi kullanmadığın askerle galip gelebileceğin hasım önüne gelme de-yüb soyub anteri (Entari) ve kellepuş ile bir bargire bindirüb azadeyledi vesair etbamı umuma soyub ordusunu ve tabihane ve otağını umama zaptyledi..., [7].

Bu sıralarda, Ahmed Paşa, askerlerini takibden gelen Katurcioğlu, Karahaydaroğlu'nun, Serdarı bıraktığını duyar duymaz, tersyüzetti; Ahmed Paşayı yakalayıp öldürdü 1648.

Serdar Mehmed Paşa :

Karahaydaroğlu, Ahmed Paşayı yenip öldürdükten sonra, Kırşehir, Beyşehir, Akşehir, Seydişehir, Alaşehir, Eskişehir ve sair memleketlerden asker toplama ve soygunculuk yapmaya başladı. Ölen Ahmed Paşa yerine, Anadolu Beylerbeyliğine ve Karahaydaroğlu üzerine Serdarlığı 1648 Ağustosunda, Kefenci Ömer Paşazade Mehmet Paşa tâyin edildi. Paşa ile beraber, Karaman Beylerbeyi Mehmet Paşaya da, Karahaydaroğlu üzerine, Anadolu Beylerbeyi maiyyetinde memur olduğu bildirildi. Anadolu ve Karaman Eyaletlerinde, seferde bulunmayan, Müteferrika, Çavuş, Divanı Hümayun ve Defterhane Kâtipleri ve Timarlılar, paşaları seferde ise, Mütesellimleri ile, değilse, bizzat paşaları ile; Serdar Mehmet Paşanın yanına gitmeleri emredildi. Aynı zamanda, hertarafa fermanlar gönderilerek, Karahaydaroğlu'nu,

kim yakalarsa, beyyüz kuruşla bir Zeamet verileceği vadinde bulunuldu [10].

Karahaydaroğlu Saruhan Sancağında :

Karahaydaroğlu, Afyon'u soyduğu gibi, Manisa'nın da birkaç kazasını soydu. Mendehorya, Adala ve Alaşehir, soyulan kazalar arasındaydı [11]. Dötyüz kadar atlı ile Karahaydaroğlu'nun bu kazaları soyduğu, Serdara şikâyet edildi; Memleketin korunması rica edildi. Serdar tarafından, Saruhan sancağı Beyi Mehmet Paşaya, eşkiyanın yakalanması hususunda, emirler gönderdi. İki paşanın arası açık olduğundan, Serdar tarafından, eğer yakalayamazsa, başına zarar geleceği de tehditle, Saruhan sancağı Beyine bildirildi.

Afyon'nun Soyulması :

Karahaydaroğlu, Ahmed Paşayı öldürdükten sonra, Afyon'u basıp birçok kimseleri öldürdü. Çarşı ve pazarını yağma ettikten sonra, İsparta'ya saldırdı. Karahaydaroğlu'nu yakalamak üzere, İsparta sancağı, dördüncü Murad'ın Silâhdarı, Hacı Sinanzade'nin kardeşi, Mehmet Paşaya verilmişti. Mehmet Paşa, Sancağı zapt etmek üzere, Abaza Hasan Ağa'yı Mütesellim olarak gönderdi.

Abaza Hasan Ağa :

Karahaydaroğlu'nun İsparta üzerine hücum

[10] "... Karahaydaroğlu'nu ele getirüb haklarından gelmek için, Kethuda Beyi tâyin edüb âdemlerin ile ve tleri ile ele getirüb haklarından gelmeye bezli ikdamı ihtimam edüb başı benim malı katleyliyenindir. Ve herkim hakkından gelir ise beyyüz gurusu ile bir Zeamet vermek fermanım olmuştur. Bu hususu dahi ilâmedüb elbet ve elbet mezburu ele getirüb hakkından gelüp başın Asitane'i saadetime isâl ve ırsâl eylemek babında fermanı âlişanım saadır olmuştur. Buyurdum ki..." 1058 evahiri Receb tarihinde Anadolu Beylerbeyine yazılan hüküm 1058 yılı Manisa Mahkemesi Ser'iyye sicilleri.

[11] "... Bir gün, Söğüt'dağı nam mahalde Katurcı oğlu, Akyakaloğlu, Oynağanlıoğlu, Yeğen Hüseyin, Kara Memi nam haramlılarla İsparta dağlarında Söğüt ve Aydın cebelleri ile Saruhan illerinde gezüb tüccar ve ahaliyi rencide ettiği..., Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 2, Sf. 473.

[7] Naima Tarihi, C. 4, Sf. 842.

ettiği öğrenilince, Abaza Hasan Ağaya, hattı Hümayun gönderilek : "Karahaydaroglu'nun ya başı veya başın" şeklinde, Ağa tehdit edildiği gibi; eşkiyayı kolaylıkla ele geçirirse, "Bağdad ve Türkmen Ağalığı" verileceği de vadedilerek, ok-sandı.

Karahaydaroglu'nun yenilmesi :

Karahaydaroglu, Isparta'ya geldi. Halk, şehri soyınması için, eşkiya reisine, istediğini vereceğini söyledi. Haydaroglu, Isparta ahalişi üzerine, üçbin kuruş salgın salarak, şehrin kenarında, zevku sefaya daldı. Abaza Hasan Ağa da, Isparta'dan bine yakın asker topladıktan sonra, bir gece, Karahaydaroglu'nu, uyurken bastı. Karahaydaroglu, ikiyüz kadar arkadaşı ile, çemberi yararak, ikindiye kadar, Abaza Hasan Ağa ile savaştı. Yorulan atını değiştirirken, oyluğundan vurularak, birkaç adamı ile kaçtı 1648 [13].

Karahaydaroglu'nun yakalanması :

Karahaydaroglu'nun yarası ağır olduğundan, uzun müddet yola dayanamadı; Isparta'nın bir köyünde kaldı. Abaza Hasan Ağa, etrafa haberler gönderdi : "Karahaydaroglu'nun nerede olduğunu kim haber verirse, beş at ve beşe kese vereceğini, yanında olup haber vermiyenin, evi başına yıkılacağını..." ilân etti.

Karahaydaroglu'nun Öldürülmesi :

Çarpışmanın üçüncü günü, bir Yürük gelerek : "Müjde Sultanım! Karahaydaroglu, kurşun yarısından köyde kalıp haşeratları dağılarak kendisi üç adam ile bir damda kapanmıştır., Haberinizi verir. Hasan Ağa derhal, [14] Karahaydaroglu'nun saklı bulunduğu köye gider ve sığındığı evi basar. Karahaydaroglu, yaralı olmasına rağmen yattığı yerde kurşunla, yedi kişi daha öldürdükten sonra, teslim olur. İstanbul'a

[13] Naima tarihinde, Karahaydaroglu'nun topuğundan mızrakla yaralandığı yazılı ise de, doğru değildir. Yolda ve İstanbul'da, Karahaydaroglu ile konuşan Evliya Çelebi, onun, oyluğundan ve kurşunla yaralandığı yazar. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 2, Sf. 472 - 479; Naima tarihi, C. 4, Sf. 369.

[14] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 2, Sf. 475.

götürülür ve Parmakkapı'da asılır. 1648 [15]. Abaza Hasan Ağaya da, vadedildiği üzere, Yeni Voyvodahğı verildi.

II

Katircioglu :

Karahaydaroglu yakalandıktan sonra, arkadaşlarından Katircioglu, Akyakaoglu Bekir kaçıp eşkiyalığa başladılar. Katircioglu Afyon köylerinden birkaçını yaktı. Akşehir'e vergi tarhetti. Bu senelerce, idare bozukluğundan, İstanbul ve İmparatorluk, için için kayınıyordu. Bu sıralarda, Sultan İbrahim tahttan indirilmiş ve öldürülmüş; yerine henüz beş yaşında olan Dördüncü Mehmet geçirilmişti.

Sipahi ve Yeniçeri Mücadelesi :

Sultan İbrahim zamanında olduğu gibi, idare, kadınların ve Yeniçeri Ağalarının elinde idi. Genç Osman'ın ölümünden sonra olduğu gibi, Sultan İbrahim'in öldürülmesini müteakip de, Yeniçerilerle Sipahiler, birbirine girdiler. Yeniçeriler, Sultan Osman vak'asından ibret dersi aldıkları için, katillerin, Sipahiler olduğunu iddia ediyorlar; Sipahiler de, bu isnadı kabul etmiyorlardı. İkisi arasında, kanlı bir sokak muharebesi oldu. Bu mücadelede, Sipahiler, yenildiler ve içlerinden bir çoğu öldürüldü; bir kısmı Anadolu'ya kaçtı.

Gürcü Abdünnebi :

Dördüncü Murad zamanında sinen, seslerini çıkaramıyan Anadolu'daki Zorba Sipahiler, Sultan İbrahim'in zayıf idaresi zamanında, tek-rar canlandılar. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde, Sipahi Zorbaları türedi. Bunların en meşhuru, Gürcü Abdünnebi idi (1649).

Abdünnebi'nin Dâvası :

Gürcü Abdünnebi, Vezir Mehmet Paşa ile Adana valisi Cafer Paşanın akrabası idi. Dör-

[15] Evliya Çelebi, Abaza Hasan'la Karahaydaroglu'nun savaşına, yaralı olarak İstanbul'a getirilirken de, yolda, Karahaydaroglu ile, karşılaştığını, onun, vaziyetini uzun boylu tasvir ettikten sonra, yaralı ve esir olmasına rağmen, hâlâ soğukkanlılığını ve cesaretini muhafaza ettiğini yazar. Evliya Çelebi Seyahatnamesi C. 2, Sf. 472 - 479.

yakası, bizim olsun; Rumeli yakası sizin olsun. Biz gidip Kütahya'da otururuz,, gibi sözler mıldanarak, çekilip gitti (5.8.1649).

Eşkiyaların, Birbirlerinden Ayrılmaları :

Bulgurlu savaşıdan sonra, eşkiya şefleri arasında, ihtilâflar çıktığından, birbirlerinden ayrıldılar. Fırarlarını müteakip, ardlarından, Anadolu'ya fermanlar yollanarak, başlarının kesilmesi emredildi. Sipahi Kazaz Ahmet ve kardeşi Akşehir'de; Gürcü Abdüinnebi de, Kırşehir mutasarrıfı İshak Paşa tarafından, Karapınar'da ansızın basılıp ufak bir savaştan sonra, yakalanıp başı kesildi ve İstanbul'a gönderildi.

Katircioğlu'nun Affı :

Katircioğlu Mehmet ise, Mudurnu civarında Ada kasabasına uğrayıp şehri yaktı, yıktı. Şehirde bulduğu iki yüz kadar kadını, askerlerine dağıttı. İki kızı, erkek kıyafetine soktu; Söğüt, dağlarına kaldırdı. Seydişehir ve Beyşehir havalilerini soyduğu sıralarda, İsparta Mutasarrıfı Topal Mehmet Paşa, Katircioğlu'nun ardından yetişerek onu yendi.

Sancak Beyliği :

Savaştan kurtulup kaçan Katircioğlu, Çay kasabasında bulunan Zuamadan, İstanbul'da Ağalar nezdinde sözü geçer İsa Ağa'nın çiftliğine gelip "Ya beni affettirirsin, ya başımı keser, Acem Şahına kaçarmın,, diye Ağayı tehdit etti. İsa Ağanın tavassutu ile, affedilerek Beyşehir Mutasarrıfı tâyin edildi (1649). Biraz sonra da, Karaman Beylerbeyi, tâyin edildi [19]. Katircio-

oğlu Mehmet Paşa, Girit harpleri esnasında, 1668 tarihinde, savaşta öldü.

Dasni Mirza Vak'ası :

Gene bu kabilden, Dasni Mirza Paşa vak'ası da mühimdir. Dasni Mirza, Kürt beylerinden olup Şark seferlerinde gösterdiği fedakârlık karşılığında, Musul Beylerbeyi oldu. Biraz sonra azledilerek İstanbul'a gelip oturdu. Ağalara ve paşalara, kendisine bir mansıp vermeleri için, yalvarmasına rağmen, hiç kimse aldığı etmedi. Varını yoğunu, İstanbul'da sattı.

Karaman Defterhâğından mazul Nesimi Efendi ile, Sipahi Aydınlı Yeğen Bey de, Ağalardan bir vazife alamayıp İstanbul'da hayli sefalet çektikten sonra, paraları kalmadığından, Anadolu'ya geçmeye karar verdiler.

Ağalar, bunların, kendilerine kızdıklarını ve Abaza Hasan Ağa ile birleşerek büyük fitneler çıkaracaklarını, Sadrnzama söylediler. Melek Ahmet Paşa da, bunlar üzerine, Mehmet Emin Paşayı, Serdar tâyin etti. Serdar, Dasni Mirza Paşa ile Nesimi Efendiyi, Lefke ile Söğüt arasında sıkıştırdı ve çarpışmadan sonra hepsini yakalıyarak kafalarını kesti (1061 Şaban sonu - 1651 Ağustos ortaları) [20].

[20] Celâl Hanefî Halif e. (Daşnik (Emirza), namlarındaki Celâliilere Türkmen Ağalıkları ihvan olunmadığından Veziri Azam Melek Ahmed Paşaya dilgir olup Üsküdar'dan hayli asker cem'edüb Anadolu'yu nebbülgaret azimet eyleyüp Hersek dilinden deryayı ubur ederek rastgeldikleri kerban perişan eylemeğe başladılar (Lefke) ile (Söğüt) kasabaların arasında hayme ve hargâhlarını kurub mekseylediler. Filhal Melek Ahmed Paşa ve Bektaş Ağa ve Yenilçeri Ağası ve Kara Çavuş ve Kul Kethudası Çelebi Mustafa Ağalar cümle askerleri ile yetişüb vakti saherde âlemi ağıyardan bihaber iken bu ağıyare Allah deyüp kılıç uruldukdan anlar dahi dilirane cengedüb sebhuneden Vezir askerlerinden hayli benam yiğitleri hake saldılar. Ahar anlar dahi halâs olmayub dendanı tıgdan geçtler Bakkiyye - tıs - süyufu dağlara firar edüb amma Serdarı Daşnik Emirza ve Hanefî Halife birçok âdemleri ile öldürüldüler. Evliya Çelebi Seyahatnamesi C. 1, Sf.

[19] "... İhsir Paşanın ardınca bu kullarının müstaklık ademlerimiz vardır Elbetde ibugün de yarın da inşallahü Tealâ sıhhati üzere haber gelir. Nihayet şimdilik Katircioğlu'na Karaman Eyaletinin ve Mahmud Paşaya Adana ve Topal Mahmud Paşaya ve Çavuş oğlu'na Şehrizar Eyaletinin ipka ve mukarrer edüb birer mukarrername ile bir mutemed kulları varub amın haberin bir âdemisi ile İleri gönderüb badebu kendü dahi cümlesinin ahvaline vaakıf oduktan sonra gelüb sahîh haber getürmek için tâyin olunmuşdur. Emri şerifleri bugün irsal olunur.,, İsparta Hâkemi'nin çıkardığı Ün Mecmuasının 87, 88 89. 90 ıncı sayılarında ve 1251 - 1252 sayfalarında, H. Turhan Dağboğulu'nun neşrettiği vesika.

Nasıl Hacı Olurlardı

Yazan : Nuri KATIRCIOĞLU

Hacı olmak için "Hac ganisi, zekât borç-lusu,, olmak gerekdi. Çünkü : Hacı olmayı ku-ran bir adam :

- 1 — Kimseye borçlu olmayacak,
- 2 — Hac yolunda harcayacağı hazır para-sı olacak,
- 3 — Çoluk çocuğunun bir yıllık nafakası hazır bulunacak,
- 4 — Bunlardan başka Hicazdan dönüşünde yoksulluğa düşmeyecek kadar varlık sahibi o-lacak,

Bu varlığa eren kimseler hacı olmak hak-kını kazanmış oluyorlardı.

A — Hacca gitmek için bir yıl önce hazırlanmak,

B — Hac yollarında harcayacağı paramın kazancından işgillenenler mevcut paralarını zahmetli ve hilesiz kazanç sahibi olan Tabak asnafının içleri kuşkulandırmayan "Tayyip Pa-ra" -Helâl Para- larıyla değiştirmek,

C — Hicaz'a gitmeden en aşağı iki ay ö-nce niyet etmek.

Bu şartları yerine getirebilen kimse Hacc'e niyet eder ve niyet ettikten sonra hisın akra-basına, eşine, dostuna haber verir.

Eğer bugüne kadar niyet sahibinin sakalı yok ise bir cuma günü hutbeden önce vâiz kür-süsüne davet edilen imam veya vâiz tarafından önce cemaatle birlikte tövbe edilip ardından sa-kal duası yapılır.

Bundan sonra sıra "HACI AŞI"na gelir. (1) : Bu törenin ne zaman yapılacağını, neler pişirileceğini, kimlerin davet edileceğini çoluk çocuğuyla birlikte konuşurlar. Ve bu arada: Hicaz'dan dönüşünde kimlere ne gibi hediyeler getirileceğini de konuşup karar verirler ve bu kararda defterlerine yazırlar. .

Haşlar, masraflar yapılır, aşçılar, işçiler tutulur. Evin münasip bir yerine aşkazanları kurulur. Hacı aş denilen kavurma, patlıcan basması, barmya, pilâv, ve helvadan ibaret olan

(2) : yemekler ocaklara vurulur, pişirilir. Ye-mek kazanının kapağını Hacı ile Hoca açar. Ha-cı aşçının bahşisini verdikten sonra hoca du-asını yapar, hacı kapağı açıp yemeklerin dağı-tılmasını rica eder.

Hacı bütün sofralara ayakda hizmet eder, davetlilerini candan, yürekden ağırılar. Her bi-rerlerine kılma kılma (1) : özürlü diler, hoş-

tuklar yapar, hepsinin gönüllerini hoşnud eder. Sofralarda helva yenilirken hacıya sağdan sol-dan kaşık kaşık helva yollarını (4) ederler. Ye-mekler yenildikten sonra sofradan kalkılmaz-dan önce sesi güzel bir hafız kısa bir Kur'an ok-ur, bilginlerden biri de "Hacı Aşı,, duası ya-par.

Her hacı, hac müddetince kendine yar ve yardım olacak bir "Hacı Refiki,, seçer. Seçtiği bu arkadaşının adını cemaat önünde haber ve-rir. Bu haberi müteakip hacıyı şahsan, refikini giyaben kutlanlar.

Hacca niyet eden zat, bugünden itibaren hacı adıyla anılmağa başlar.

Bundan sonra hac yoluna hazırlık işine başlanır. Hacca gidip gelen Hacılarla görüşür ve sorar : "Bu uzun hac yolculuğuna nasıl gidi-leceğini, deniz ve kara vapurlarına nereden bi-nilip nereden inileceğini, Kâbe yollarında nasıl hareket edileceğini, ziyaretlerin nasıl yapılaca-ğını birer birer öğrenir, öğrendiklerini okur ya-zar olanlar akıl defterine yazırlar. Okuması olmayanlar bunların edindiği bilgi ile geçinir-ler.

Hareket günü yaklaşırken : O yıl İspar-ta ili içinden Hacca niyyet eden kimselerle hep beraber topluca gidip gelmek için mektup-laşurlar.

Her ilin Hacıları birer kafilâ halinde hara-ket ettiklerinden bu uzun, sıkıntılı yolculuk-da : "Alın, satım, yeme, içme, mektuplaşma büt-tün işlerini yapacak özel bir kimse bulup hazırlarlar. (5) : Ne zaman ve hangi iskelede bir-leşeceklerini kararlaştırırlar.

Gitme gününden bir iki gün önce Hacı ak-rabalarına dostlarını ziyaret edip halâlaşır, ve-da eder. Bu esnada Hicaz kefenliği isteyenler

(1) : Hacı düğününe Hacı aş deniyor.

(2) : Bu yemekler Hac zamanı yaza düşüğünde yapılır. Kısa rastlayan Hacı aşlarında et, pilâv, helva ile birlikte kaç yemekleri yapılır.

(3) : "Kılma kılma - kılınmadan -, yemlere eği-lircesine saygı ve sevgi göstermek.

(4) : Yollarını,, ziyafetlerde yemek yenilirken sofrada bulunanların sofraya hizmet edenlere ikram ettikleri helva, baklava gibi tatlı lokmalardır. Bu ik-ramın adı İsparta türesinde 'yollarını,,dır.

(5) : Hacıların beraberlerinde götürdükleri bu ö-zel kimsenin adı "Utak" veya Orta kesesi kesedarıdır.

olursa bedelini peşin verir ismarlarlar. Çünkü : kefenliği, Hacı dilediğine değil, dileyene getirir.

Hacı yola çıkmazdan bir gün önce : Hacı'nın evine "yolluk" denilen hediyeler gelmeğe başlar. Eş dost, hısım, akraba tarafından tepsi-lerle, sinilerle baklavalar, börekler, katmerler, çörekler, kurabiye ve şekerlemeler gönderilir. Hediye gelen yerler deftere yazılır. Çünkü : Hicazdan dönüştü Hicaz hediyesi olmak üzere bunlara getirilecek "Kâbe hırkası, meşlâh, po-çu (6) : abani, sarık, tesbih, misvak, gömög yüzük, halka, küpe, bilezik, yağmak, kına, sür-me, rastak, hurma, zemzem kemha - kutnu ku-maş, çitârî,, gibi hediyelerin verileceği yerler birer birer deftere yazılır.

Ertesi sabah kuşluk vakti, Hacıyı ngurla-yacak olan eş dost, hısım, akraba Hacı evine toplanırlar. Okul çocukları da Hacı kapısı önüne getirilip sıralanırlar. Çok süslü ağır elbi-se giyinmiş, boynuna kıymetli bir lahurişal koymuş olan Hacıyı, kapısı önünde hazırlanmış olan sırma haşalı bir ata bindirirler. Önde ilâhi-ciler, ardında âminci okul çocukları, bunların ardında Hacı ve onun arkasında uğurlayıcı ce-maat.

Bu tantanalı Hacı alayı kapının önünden çocukların bir âmin nidasıyla yürüyüşe başlar-lar. İlâhicilerin kendilerine mahsus bir beste ile hep bir ağızdan okudukları şu ilâhi ile geç-dikleri yolları çımlatarak Pir-Efendi Sultan tür-besi önüne doğru yollarırlar.

I L A H I

Hamdü-lillâh lâyük oldu kâbe-i ülya sana
Dahil oldun zümrei-huccaca ey-ehli-gına
Farzı-haccı eyledin ifaya şimdi itina
Hamdü-lillâh lâyük oldu kâbei-ülya sana

Hak-müeyesser eylesin beytül-harmanâ vüslatın
Haccedüp kılsın inayetten afiyetle rücatın
Karşulasın cümle-ıhvan yine böyle avdetin
Hamdü-lillâh lâyük oldu kâbei-ülya sana.

Çok şükür tahir oldun cümle isyandan bugün
Herkula olmaz müeyesser böyle nimet, düğün
Arzular bu nüneti her yerde islâmlar bütiñ
Hamdü-lillâh lâyük oldu kâbei-ülya sana.

Eylesin Allah nasip bilecümle aşık kullara
İregör eybari-huda Lebbeyk nidasın onlara
Görmeyenler göre, görenler tekrar göre
Hamdü-lillâh lâyük oldu kâbei-ülya sana

İlâhinin durak yerlerinde mektep kalfası-nın çocuklara dönerek sag eliyle salladığı yağ-

lıkla verdiği işaret üzerine : çocuklar hep bir ağızdan "âmin" diye bağrışırlar.

Göndülleri kendine çeken ilâhili, âminli bu alay içinde, atının üstünde salına salına iki ta-rafını başıyla, gözüyle sefâmlayan Hacı : her âmin deniştte, şalvarının ceplerine doldurduğu paraları okul çocuklarının üstüne saça saça a-layla Pir-Efendi-Sultan türbesi önüne gelinir. Hacıların hepsi burada birleşirler. Atlarından inen hacılar burada en ön sıraya dizilirler. Ce-maat bunların arkasına ve mektep çocukları da en arkaya sıralanırlar. Hacıların önüne geçip, yüzünü cemaate dönen müftü veya asnaf şey-hinin daha giğrişurlar, tören biter. Hacılar ce-maatle halâllaşup arabalarına binerken, halk hep bir ağızdan : Uğurlar olsun : salıcala gidin gelin diye bağrışırken Hacılar Allahaismarladık temennisiyle Hacıyoluna revan olurlar.

★

"Bu uzun yolculukta geçilderi yerlerden gönderdikleri mektuplar, telgraflar geldikçe biranda şehrin içine yayılır. Hacılar Cidde'ye varmış, Hacılar Turisina'da imiş, Hacılar Ara-fata çıkmış, v.s. gibi haberler Hacıların dönü-şüne kadar il içinde çalkalanır durur.,,

"Hacıların gelmesi yaklaşıncı : "Hacı ka-rıları,, İzmir'e çıktık... günü Isparta'ya iniy-ruz diye kocalarından gelecek telgrafı getirene verilmek üzere çeşit çeşit hediyeler, bahşişler, sımalı yağlıklar hazırlarılar. Bu haber gelir gelmez, o günü kasabanın hattâ köylerin her yakasına yayılır. Hacı evleri ünlü şanlı birer dü-ğün evine döner. Hacı karıları, kızları, gelinleri en güzel elbiselerini giyinirler, -eğer varsa gel-inlik elbiselerini de giyerler.- Gözlere sürmeleer çekilir, kışlara rastık... ellere kınalar yakılır başlara altınlar, elmaslar, boyuna inciler takı-lır, hazırlanırlar.,,

"Hacı karısı, Hafız anası" olmak kadınlar arasında her başa müeyesser olmayan güç eriş-i-lir bir devlet sayıldığından, Hacı karılarının da -gelinlik kızlar gibi- süslerle bezenmesi bu iller-de çok eski bir görenekdir.

Bir taraftan da okullara, hocalara haber-ler uçurulur : "Yarın kuşluk vakti Pir-Efendi-Sultan türbesi önünde Hacıları karşılamaya gi-dilecek"... Bu haber okul çocukları tarafından her yere yayılır.

Ertesi sabah hocalar, kalfalar, okul çocuk-ları ilâhilerle, âminlerle okul önünden yürüyü-şe başlar. Geçtikleri yollar ilâhi alayının neşe-siyle dolar. Halk tarafından Hacılara hitaben söylenen bu ilâhinin durak yerlerinde kalfa-

(6) : Poçu - İpekli kefiye.

hin yağlığıyla verdiği işaretle : çocuklar hep bir ağızdan âmin derler. Uzaklardan âmin sesini eşitip yolu üstüne çıkanlar da bu alaya katılırlar.

Hac mevsimine göre güneşin yakıcı sıcakları altında, yaya yürüyen bu ilâhi alayı tozlar, topraklar içinde kahrılar. Hac mevsimi kışa rasladığı zamanlarda kışın güneşsiz günlerinde karlar içinde, yağmurlar altında yürekden gelen âmin nidalarıyla bağrışa, çağrışa Pir-Efendi Sultan türbesi (7) : önüne gelirler. Bundan başka şehrin içinde Hacıları tanıyan, taumayan birçok kimseler adımına bin sewap yazılan Hacı alayını görmek için Hacıların imane, binme yeri olan Pir-Efendi Sultan türbesi önüne gelir, Hacıları beklerler.

Bir yandıanda Hacının en yakınları oğulları (8). Bayramlık elbiselerini giyip tantanalı bir alaya Hacılarını karşılamak için birkaç konak ve hattâ daha ileriler kadar giderler. Karşılaşdıkları yerde bir mola verir, birbirleriyle öpüp koklaşırlar, eller, gözler öpülür.

Hacılarla karşıcılarının buluştuğları bu yer karşıcılarının içinde unutulmaz bir hatıra bırakır. Çünkü burada Hacının bizzat eliyle karşıcılarının arkalarına meşlahlar, kâbe hırkaları giydirip, başlarına sarık, boyunlarına ipekli poçu sarmasından dolayı her zaman anılacak bir tarih hatıra yeridir. Bunlar da tıpkı bir Hacı kıyafetine girip hep birlikte şehire doğru yollarınırlar. Tarih ve heyecanlı bir sevinç içinde alay Türbe önüne gelip orada bekleyen yaya karşıcılarla, okul çocuklarıyla karşılaşır. Bekleyen bu kalabalığın hep bir ağızdan söyledikleri hoşgeldiniz nidaları içine karışan çocukların âmin sadaları arasında Hacılar atlarından arabalarından inip cemaatle kucaklaştıktan sonra müftü veya esnaf şeyhi tarafından yapılan kısa bir duayı müteakip Hacılar yeniden hazırlanan süsü, zinetli atlarına bindirilir. Her Hacı mahallesinin okul çocuklarıyla kendi karşıcılarının teşkil ettiği cemaatin ortasında evine giden yola ayrılıp yürüyüşe başlarlar.

Hacılar dönüşünde okunan şu ilâhi (9), yapılan ziyaretin, tavafın nerelerde ve ne suretle yapıldığını anlatır.

I L A H İ

Hamdülillâh dahil olduk kubbei-sahra sana
Badehû sürdük yüzümüz Mescidi-Aksa sana
Geyuben ihram, Lebbeyk çağrışup ettik-nida
Çok şükürler dahil olduk Kâbei-ûlya sana

Hini-vüslatta yedikez tavafettik yedikez iptida
Dosteye mültezede, sıdkıla kıldık dua
Rikatin ettik Halillullah makamında eda
Çok şükürler dahil olduk Kâbei-ûlya sana

Abı-zemzemden içüp hamdeyleyip sürdük safa
Yedikez sayeyledik mabeyni-Merve vessafa
Badehû çıktık Arafat üzre Turisina'dan pürsafa
Çok şükürler dahil olduk Kâbei-ûlya sana

Reamedüp şeytanı kıldık canına binbin cefa
Badebû olduk tıraş eyledik kurban beha
Hem tavafı saye kıldık hem veda ahra
Çok şükürler dahil olduk Kâbei-ulya sana

Mekkedden Şehri-Medîneye ulaştırdı Huda
Oldürür Şehri-Habibullah Muhammet Mustafa
Eşğinde yüzürüp ettik şafaatler rica
Çok şükürler dahil olduk Kâbei-ûlya sana

Çaryaranı-Resulullah Rûsusu-Evliya
Ol-Ebûbekir, Ömer, Osman, Aliyilmürteza
Üçünü ziyaretettik anda yokdur Şiri-huda
Çok şükürler dahil olduk Kâbei-ulya sana

Âline ashabine ettik ziyaret hem sena
Cümle mü'minini, ilâhi etme anlardan cüda
Olalar şafi (Süleyman)ı mücrime yevmül-ceza
Çok şükürler dahil olduk Kâbei-ulya sana.

İlâhinin durak yerlerinde çocukların her âmin deyişinde Hacı : ceplerinden çıkardığı avuç dolusu paraları çocukların başlarına saça saça, başını saran kocaman abani sarığıyla, parıl parıl yanan gözleri kamaşdırıcı meşlahının içinde, sünnet-şerif üzere kesilmiş ve zemzemle yıkanmış olan güzel sakalını okşayarak iki yanına selâm vere vere evinin kapısı önüne gelir.

"İki kanadı açılıp arkasına kadar dayanmış olan kapısının önünde atından inip içeriye gireceği zaman : eşğin dışına kazılmış olan çukurunun önüne yatırılıp, gözleri sunmalı yağlıda bağlanan kocaman bir koç, Hacının selâmetle gidip gelmesi şerefine kurban edilir. Hacı besmele çekip kurbanın üstünden atlar kapıdan içeriye girer. Doğruca çoluk çocuğunun bulunduğu odaya gelir. En güzel esbaplarını giyinip, bütün zinetlerini takınıp sabahdanberi beklemekte olan karısı, kızları, gelinleri, ve kadu akrabaları (hoş geldin) deyip karşılarlar. Ellerini öpüp boynuna sarılırlar. Kısa bir zaman burada konuşup dinlendikten sonra, ken-

(7) : Bu türbe şehrin dışında ve uzaklara giden anayol üstündedir.

(8) : Kadın ve kızlar - erkekler gibi - uzaklara gitmez, evlerinde karşılarlar.

(9) : Hacılar dönüşünde okunan bu ilâhi Hacılar ağızından halka hitap eder.

disini beklemekte olan ziyaretçilerin bulunduğu odaya geçer. Hepisiyle ayakta birer birer selâmlaşır kucaklaştıktan sonra büyüklerin ellerini, küçüklerin gözlerini öpüp, sedîlere, minderlere oturur.

Evin içinde yakılan (ödağacı) nın burcu kokan havası içindeki cemaat : dörtgöze, Hacı'nın söze başlayıp gördüklerini anlatmasını sabırsızlıkla bekler. Bunu pek iyi sezen Hacı, cemaati şöyle bir gözden geçirdikten sonra söze başlar : sizler bizleri uğurlayıp yolcu ettikten sonra yollarda şöyle oldu, Cidde'de böyle oldu, Turisina'ya şöyle çıktık, Beyti-Muazzamı böyle ziyaret ettik diye anlatırken, boyunlarını büküp dinleyen cemaat yavaş yavaş kendinden geçmeğe başlar. Bu sırada savatlı büyük bir tepsi içine dizili zarfı fincanlara konulmuş (Zemzem) sunulur. Zemzem içilip fincanı tepsiye bırakıldıktan sonra bu fincanların yanısıra duran gümüş tabla içindeki çuha parçası üstüne dökülmüş (Hacı Misi) ne parmaklar batırılıp saçlarına, sakallarına, sürdükten sonra Hacıya hitaben : Allah Hacı'nı kabul etsin temennisine karşı Hacı da : Allah size de nasip etsin dileğe karşılır.

Zemzemler içilip misler sürümlürken, Hacı sunulan Zemzem münasebetiyle : sözünün konusunu (Zemzem Kuyusu)na geçirip ağzından ballar akıta akıta anlatır. Hacı anlattıkça sağdan soldan Zemzem kuyusunun derinliğini, genişliğini, Cennet'in hangi ırmağından geldiğini soranlar bile olur. Hacı bunlara dinleyip inandığı yakışdırmalarla cevap verir.

Cemaatin ricası üzerine sözünü (Hazreti Muhammed)in yatdığı yere : "Ravzai-Mutahhere"ye nakdedip, (Bir nur içinde ışıl ışıl ışıl dayan, Peygamberin kabri şerifine bakmaya gözlerin dayanmadığını, bakmaya cesaret eden gözlerin kamaşıp görmez olduğunu anlatırken can kulağıyla dinleyen cemaat heyecana gelir. Bu heyecan içinde derin bir coşkunluğa düşüp -pesperdeden- Allah diye bağırırlar, hüngür hüngür ağlayanlar olur. Hacı cemaatin bu heyecanı karşısında bir kat daha coşar. Bir ara sü-künete gelip (Allah sizlere ankarip, bizlerde de tekrar nasip etsin) duasıyla heyecanı yatıştır-maya çalışır.

Bu sıralarda tefarik kokulu kâbe kahvesi sunulur. İçerlerinden bazıları Zemzem üstüne içmesini günâh sayıp içmezler. Cemaatten birçokları da Hacıyı dinlerken cigara içmeyi saygı-sızlık sayarlar.

Hacı dursuz duraksız sözüne devam edip giderken (İrundan, Kırından, dünyanın dört-bucağından toplanıp gelen) huccaci-kiramla birleşip tanışarak cematı-kübra halinde Allah Allah diye bağırarak, çığırarak her yaktayı çın-lata çınlata Arafat'a nasıl çıktıklarını, Allah sa-

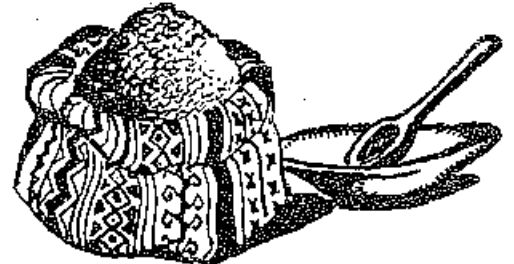
dasıyla nasıl inim inim inlediğini ince ince hikâye ederken gözler yaşarır, gönüller bir kez daha coşar. Cemaatin gözyaşlarını dindirmek için tertip edilmiş şöyle zarif bir ikram daha yapılır : büyük bir tepsi içine yığılmış kâbe humması getirilip cemaate sunulur. Hacı hurmanın bittigi yerlerden söz açarak ağaçların büyüklüğünü, ağaca çıkmanın çetin olduğunu anlattıktan sonra sözü şeytana atlatarak : şeytani nasıl taşladıklarını ve bundan sonra İhrama nasıl girdiklerini, Say tavafını nasıl yaptıklarını hülâsa Karadonlu Beytullah'a yüzüstü günahlarına katın katın tövbeler edip, şefaatter düledikten sonra bir daha günâh işlememeğe (ahdüpeyman) ettiklerini söyleyip bitindikten sonra : Hacı'nın oğlu veya uşağı tarafından getirilip usulcacık yanbaşına bırakılan sardan örülmüş el çantasını açıp içindeki - elden verilebilecek - küçük hediyeleri çıkarır cemaate dağıtır. Kimine kokadan, ödağacından yapılmış İmamesi ipek püsküllü tesbihler kimine yüzüstü tesbihler, kimine mekke damgalı gümüş halkalar, kimine yementaşlı gümüş savatlı yüzükler, kimine kemik kutular çinde zabat misî, ruz-gâh misî kalle misî verir.

Bu tören : Hacı'nın açlığına, tokluğuna, yorgunluğuna bakmaksızın geç vakütlere kadar sürüp gider. Öyle dakikalar olur ki ziyaretçilerin ardi arası kesilmez. Fakat bu törenin de kendine mahsus görgüli bir adeti vardır. İnce gelenler sonra gelenlere yerlerini verip, gücünmeksizin, kimseyi gücendirmeksizin, Hacıya teşekkürler ederek ayrılırlar.

Hoş geldine gelenler için yapılan bu tören bu suretle biter.

Ertesi günün sabahı : Hicaz'dan getirdiği hediyeleri, giderken yolluk namıyla hediye gelen yerlere gönderir. (10) : Bundan sonra yakın akrabaları (Hacı daveti) yapıp sıra ile ziyafet verirler. Artık (Hacı) bundan böyle bütün sağ-lıgınca çok özendiği Hacı Ağa, Hacı Efendi, Hacı Bey ünvanıyla yaşar.

(10) : Kefenlik ismarlayanların hediyesi gönderilirken kefenliği birikte yollanmaz. Ancak bir hafta on gün sonra gönderilir.

Dertlerimiz Sayılmaz ki

"Benden sorun hakayık-ı esrar Ali,
Telif-i raznamei dehr, ezberimdedir!..

II

Sözü içimizden yalnız bir ferdin, bir cemaatin, bir sınıfın değil, hemen hepimizin sözümlü olmuş... Hemen hepimiz bu dâvadayız. Âlemde üstü örtülü ne kadar esrar var ise onun iç yüzünü bizden sorsunlar.. Dehrin bütün esrarını gösteren kitap tamamıyla bizim ezberimizde.. Bütün anahtarlar bizim elimizde. Bütün hazineler, definelere bizde.

Bu söz hiç mübalâğa değil. Memleketimizde, hele günlerimizde herkes ilimsiz ülema, nakilsiz ukalâ.. Parasız nahisatçı.. Ahcısı olsun olmasın, bizim çarşıda şimdilerde çok yapılan meta bu.. Hem de sana bana değil, memlekete, millete, hükümete akıl öğretip öğüt veriyorlar. Sokakta geçenlerden gözün kimi beğenirse onu durdur, sor, bilfarz şu muhavereyi ne yapalım? Nasıl iyi bir neticeye bağlayalım? de! derhal ve gayet kat'i cevap alacaksın!

Dünyanın en mühim meclislerinin, kameraların, rayhiştağların, diyetlerin, şamberlerin, kongrelerin, kortezlerin, dumaların, hepsinin karşısında donup kalacakları ağır meseleleri bunların önlerine atınız, hemen keserler atarlar. Öyle keserler atarlar ki şüpheli bir yer kalmaz. Üste de, dediğim olmazsa ellerimi keserim, diye teminat verirler. Bugün meselâ berber Ali Usta da böyle.. Dellâk Ahmet Ağa da böyle. Sanki biri bir akıllı başı düzeltirken içindekini almış. Öteki bir bilgici keselerken kimyayı bulmuş!

Bunlar şuna buna verdikleri akılları kendi işlerine kullansalar ne hoş olurdu. Yazık ki öyle yapmıyorlar, havalara savuruyorlar.. yolda savuruyorlar.. Vanurda, tramvayda savuruyorlar.. Kâhvehanede, gâzinoda savuruyorlar.

Büyük dent! Lâkin ne yapalım ki başımızda? Bunlara hiç bir şey tesir etmiyor. Bunlar da bu akılları nerelerden, hangi okuldan, hangi kitaptan almışlar? Sormalı da karşı durmalı. Fakat kime söylyorsun?

"Verak-ü mihr-ü vefayı kim okur, kim dinler?"

(En evvel. Kendi ceplerini tanzim et!) ne diyelim.. Bu memlekette her yer lonca, her yer meclis, her yer şûra!

Nerede olursak olalım.. Oturuyorsak, meclis yaparız.. Yolda işek ayak divanı kurarız.

Durduğumuz yerlerde öyle seyler konuşuruz, öyle kararlar veririz ki bunlara Avam kamerası da şaşar, Lordlar Meclisi de.

Sözü uzatmıyalım.. Bizim sabit ve seyyar loncalarımızdan biri de tramvay arabalarıdır. Orada her iş müzakere edilir, her düğüm çözülür, her bağ bağlanır. Orası umurun hal ve akdi yeridir. Orada toplananlar her sefer bir yol-suz harekete tutularak tramvayı, yolları, demir yollarını, dahilde hariçte yolundan çıkık gördükleri bütün işleri düzeltirler. Her şeyi islâh edip lâfla, peynir gemileri yürütürler.

Bir gün yine tramvay ile Aksaray'dan yukarıya çıkıyordum. Yine iş erleri ağızlarını açtı, işler ortaya düştü.. konuşular, pürüzleri ayıkladılar. Her şeyi yoluna koydular.

Aramızda aksakal bir zat nazarımı kendi üstüne çekiyor. Çünkü çelebice giyinmiş. Elinde hem şemsiye, hem baston var.. Hem de sözleri ziyade pişkin ve keskin.

Bayazıt'ı geçince araba epeyce boşaldı. Dört beş kişi kaldı. Baktım, ihtiyarın yanında şemsiyeden, bastondan başka şeyler de var.. Enfiye mendili, temiz mendil.. elde mercan tesbih, dilde zikir ve temcit.. okuyup etrafa üfürmeler de caba! Görünüyor ki efendi babanın bir işi var.. ceplerini arıyor. Ne de çok cepler.. paltoda cepler, istanbolinde cepler, yelekte, pantolonda cepler.. on on iki cep. Bunlar da birer bedesten, birer çarşı dükkânı.. öteki mendillerin yanına abdest mendili ile yemiş mendili de çıktı.. eldekinden başka sedef tesbih, meşin ütün kesesi, kehribar ağızlık, bağa enfiye kutusu, altın saat, İngiliz çakı..

Aradı, aradı, yoruldu, üzüldü.. Zihinlerdeki işleri unutturdu. Aradığını ise bulamadı. Ne arıyordu? Onu da söyledi. Lâkin ben kulak vermemişim.. Kulak versem pay da vermeli, hiç olmazsa,

"Onlar ki verir lâf ile dünyaya nizamat!

"Bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde!..

beytini okumalı. Böyle yapsam belki o da bana bir şey okur. Ah, (Şecaatı medeniyem) ola idi de ona hiç olmazsa, bey efendi baba, en evvel kendi ceplerini tanzim et! diye bile idim!

(21 Mart 1912)

(İslâhata kendi ceplerimizden başlayalım!)

Ben onu arabada aramakta bırakarak, türbeye çıktım, teemmül etsin, tefe'ül etsin? İsterse aramırken kendini de kaybetsin gitsin.. vazifem değil.

Yürüyüp işime gidiyorum. Yazık ki zihni- mi işine gideremiyorum.. O halâ avâre. Çünkü bir kere yolundan çıktı. Sapık sapık gidiyor. Yoldan çıkan tramvay arabası da böyle değil midir? Ah, keşke hatırıma geleni söylemiş, e- fendi babacığım, en evvel kendi ceplerini tan- zim et! diyebilmiş olaydım.

Bununla bir hüç almış olmayacaktım. Ev- velâ ona, ondan sonra da nefsim ve âleme iyi- lik etmiş olacaktım. Memleketi bir (hizmet-i medeniye) de bulunmuş olacaktım. O, belki bu- nu bir iyilik, bir iyi yol gösterme, diye kabul edecekti de ceplerine nizam verecekti. Böyle-likle faraza çakısını tahsis ettiği cebde bulma- yıncı, gaip olmuş deyip, onu başka ceplerde a- ramayacak, kendini yormayacak, vaktini gaip etmeyecek, zihnini şaşırtmayacak, âlemi taciz ve teşevvüş eylemeyecek idi. Belki de bunu her yerde hikâyet edecekti de iyi şeyden ve iyilik- ten anlatanları iyiliğe doğru sürmüş olacaktı. Birçok kimseleri bu kötü alışıklıktan kurtara- caktı. Belki de bu iyilikleri görünce, biraz daha coşup evine de nizam verecekti. Evindeki bin türlü teseyyüpleri süpürüp atacaktı. Evi de e- vindekileri de beyhude üzüntülerden sıyrıp kurtaracaktı. Belki de, bu örnekten birçok hemşeriler ibret alacaktı da bu sayede memle- ketimiz için istenen rahatın ve saadetin mühim bir cüz'ü kendi kendine hasıl olup Osmanlı mil- leti iyiliğe doğru, salâha doğru bir adım daha atmış olacaktı.

Daha neler sayayım, daha ne kadar saya- yım? Hiç şüphe yok ki bu iyiliklerden bana ve âleme düşen hisse gayet mühimdir. Ben isem, bunu masrafsızca, külfetsizce bir sözcükle ya- pacaktım. O ise, bunu bir dikkateikle, ve him- metcikle yoluna koyacaktı.

Ne yapalım ki dünyada ve bizim memle- kette ahlâkın (Adab-ı muâşeret) denen babı bir kimsenin vazifesizce başkasına nasihat verme- sine müsaade etmez. Fakat ben şu müşahede ve mütalâanın verdiği cesaretle şöyle kâğıt ü- zerinde olan vazifemden yükseğe fırlayıp, is- lâhata kendi ceplerimizden başlayalım! diyorum.

(14 Mart 1912)

(Yalandan, çocuklarımızı bari esirgeyelim)

Yalan? İşte, bütün fesatların, yolsuzlukla- rını, bozuklukların başı ve başlangıcı.. İşte, bü- tün kötülükleri filizlendiren kütük. Biliriz, o ol- masa âlemdeki fenâlıklar hemen hemen olma- yacak. Bunu herkes itiraf eder, kimseler inkâr

etmez. Böyle olmakla beraber ondan yakayı kurtarmak ne kadar güç iştir?

Güya ki o, bütün işleyen makinelerin bağı- dır. O olmasa çarhlar işlemez, işler yürümez. Güya ki o bir mayadır, o her hamura girer. O bir sermayedir, her kârı doğurur. Bir halde ki onsuz iş göremeyeceğiz, sanırız. Bu sebeple ol- malı ki korkarız, bırakamayız, onu maden gibi işletiriz. Çokluk haberimiz olmadan yalanlar söyleriz.

Acaba, aramızda bu salgın müstevliye ha- raç vermeyen kimdir ve kaç yüz kişide kaç ki- şidir? İhtimal ki yüzde bir, ihtimal ki binde bir.. İhtimal ki var, ihtimal ki yok. Acaba, cüret mi oluyor? Cüret ise af buyururlar.

Gerçek, bizim yalanlarımız hikmete ve mas- lâhata mebnidir. Hem de elimizde lâteşbih, fet- vaya benzeyen bir şey de var. İş yapar yalan, iş bozar gerçekten yeğdir, deriz. Biri de, düğü-ü maslâhat âmiz, bize rest fitne engiz, demiş. Bunlara tutunarak, belki çıkışız. Müftü kendi- mizden olduğu için, belki haklı da çıkarız.

Fakat azıcık insaf edelim. Yalanda maslâ- hat bulan biz hakim büyükler, bunda hikmet anlamayan masum çocuklara acıyalım. Onlar ki yalana karşı korlar, çok zaman bundan korunma- ğa çabalarlar. Hiç olmazsa onların yanında ken- dimizi toplayalım, onları kendimize benzetmek için zorlamayalım. Meselâ onlara karşı babalar, umacı geliyor, demesin... Analar ve büyük ana- lar, çocuğum sakın baban işitmesin, demesin. Çünkü kimse gelmediği görünüp dururken, umacı geliyor, demek yalandır. Çocuk bunu pek iyi anlar. Sakın baban işitmesin, demek, yalan söy- le ve yalan söyleyelim, demektir. Çocuk bunu da pek iyi anlar. Böyle böyle yalana alışır.

Nefsimiz için bir şey yapamıyoruz. Bari çocuklarımızı esirgeyelim, koruyalım. Bunlarla aramıza bir mesafe, karantina gibi bir şey koya- lım. Canlarımız altındaki huylarımızı gevşek tutup, onlara bulaştırmayalım, aşlamayalım.

Yalan dâima yalandır, dâima haramdır.

(21 Mart)

(Gel çocuğum, sana şeker vereceğim!)

Ahlâk, pek büyük bir şeydir. İnsan, onun varlığıyla var olur. Yokluğuyla yok olur. İyilik- lerin fenâlıkların hepsinin anası babası odur.

İnsan için, bu kadar kıymetli, bu kadar e- hemmiyetli olan bir şey ne vakit doğar? Nasıl beslenip kemiklenir? Ne şekil içinde sıhhatini muhafaza veya gaip eder? Bu suallere ilmin el- bette cevapları var. Fakat onları ben ne bilirim, ne söyleyebilirim. Şunu bilirim ve söyleyebil- rim ki her çocuk anasından iyiliğe elverişli ola-

rak doğar. Anası babası ve etrafındakiler bu kaabiliyeti iyi veya fena nakışlarla işlerler, canlandırmaları veya öldürürler. (1)

Bir doktor arkadaşımın başına gelen bir şeyi yazacağı vakit, hatırıma en evvel bu hatıralar geldi. Arkadaşım Doktor sade bir hekim değildir. Bir taraftan tabip, bir taraftan da hekim ve edip kâmil bir insandır ve insanlık örneğidir.

O bana hikâye etti de dedi ki, Avrupa'lı bir dostumun evine gittim. Aşağı yukarı götürüydük. Hizmetçinin gezdirdiği iki buçuk üç yaşında mini miniyi sevmek istedim. Çocuk bana gelmedi. Gel çocuğum, sana şeker vereceğim, dedim.. yine gelmedi.

Biz konuşmaktayız. Çocuğu madamına bırakıp çıkan hizmetçi bir dakika sonra gelerek, usulca yanına sokulup elindeki şekeri uzatınca şaşaladım. Alnız Efendim, dedi, çocuğa veriniz!

Bu ne demek idi? Şu demek idi ki alnız, çocuğa veriniz.. Biliyoruz ki yanınızda şeker yoktur.. Halbuki çocuğa, gel şeker vereceğimin, dediniz. Çocuk bir yalan karşısında, bir yalancı karşısında kaldı.. İşte bunun zararını, tesirini ortadan kaldırmak isteriz..

Bunu anladım.. beynüm döndü. Yalnız şekeri değil, kendimi de yerlere atmak istedim. Yaptığım yalnız bir terbiyesizlik değildi.. Yapılmakta olan bir terbiyeyi yıkıp harap etmek idi. Bu masuma yalan söylemek, ona yalan için örnek vermek onu yalancılığa sürüklemek.. Ne kadar yıkıcı, öldürücü bir terbiyesizlik!..

Bahusus bunun - ahlâkı ikmâl için gelen büyük peygamberin ümmetinden - bir müslîman tarafından olması!..

Arife bir işaret yeter, derler. Hakikat, bu hikâye her demhatırda tutulacak bir işarettir. Bunu hatırda tutmalıyız.. Cebimizde şeker yok iken, bir çocuğa, gel çocuğum sana şeker vereceğim, dememeliyiz.

DETLERİMİZ SAYILAMAZ KI..

— 12 —

(Nahiye Müdürünün Şaheseri)

Gazete sütunlarında yeni vilâyet kanununu süzerken, eski vilâyet memurlarını andım. Görüp tanıyabildiğim valiler, mutasarrıflar, kaymakamlar, müdürler, gelip geçmiş mühim ve muhteşem karaktılar gözüm önünden resmi gibi bir geçişle geçti.

Bunların hepsini de âdet üzere birer tebesümle savuşturup içlerinden bir nahiye müdürüciğiyle gönülden bir aşinalık yapmak istedim.

Vilâyet valilerini bile şöyle böyle geçti-rivermiş iken, seçip alıkoymuşum bu zat kimdir? On beş yıl evvel toprağa karışmış bir küçük memur.. İsparta'nın Eğridir'inde Afsar nahiyesinde müdürlük etmiş Osman Bey. Ona bu iltifat niçin? Sebepsiz değil, sebepli..

Merhum da, bir vaktin vilâyetler memurluğu veya âmirliği mesleğinin en çok adamları gibi, ümmi idi.. Yazacağı vakit kâtibine yazdırır. Fena bir hal ki kâtip (1) hastalanıp yarı diri, yarı ölü uzaklara yollanmış. Nahiye merkezinde ise, ihtimâl başka yazan da yok. Artık iş başa düşer, Osman Bey çaresiz kalem alır yazar. İşte onu geçerken durduruşum, unutulmuş adını rahmetle anışım bundan.

Ne yazmış ?

Acele etme, ey okuyucu! Onu sana takdim edeceğim.. Fakat bir kâtiplik işi diye değil.. katabet için örnek istiyorsan kitaplarda çok.. Ben onu başka örnek olarak ileri sürüyorum.

Ne demek istiyorum? Anlayamadın sanırım. Demek istiyorum ki valiler, mutasarrıflar, kaymakamlar hepsi yazarlar.. Kâtiplerine yazdırırlar, yazılanları kan kırmızı kalemleriy-le çizerler, bozarlar, düzerler. Fakat onlar merhum Müdür Bey gibi çokluk, yalnız başlarına başa düşmüş iş altında kalmazlar. Kalmadıkları için yazıp çizdikleri sade kâğıt üstünde yazı olmakla kalır. Yüz üstünde nakış gibi birden sonra heba olur. Belki mutasarrıflardan birinin kaleminden çıkan nadide bir eser gibi (hebaen mansur) olur gider (2).

Şakayı bırakıyorum.. Aklınca Osman Bey' in nahiye müdürlüğünde geçen icraatının gözde tutulmağa lâyık en baş işi (şaheser) budur. Ah, müdür bey başına düşen işi böyle üstüne alarak çalışı idi. Ah, ondan büyüklerin de böyle işlerin darısı başlarına ola idi! Kim bilir? Belki de bugünkü belâlar başımıza gelmezdi!

İşte böyle düşündüğüm için, o eseri hıfzımda aynıyle çıkartıp takdim ediyorum.. Efendiciğim! İstersen hatırda tut, istersen unut :

"Nahiye tahrirat kâtip Ali Efendi nazimat na umut olup kâyrık rakiben Isbarita gönderildi. Vukuat vefat halde belediye kâtip Halil Efendi kırılması inha istirham olababta" (3).

(1) Rüştî mektebinde sınıf arkadaşım merhum Kınık Ali Efendi.

(2) Mutasarrıfın ismi mazbut ve vesika henüz mevcuttur.

(3) Bu inhanın inşası, edası, intisâı hakkındaki mülahazaları saklarım. Yalnız okunması, anlaşılması için ufaklık bir kalemkârlık etmeli : "Nahiye tahrirat kâtiibi Ali Efendi namızaç ve na ümit olup kayığa rakiben İsparta'ya gönderildi. Vukuat vefatı halinde belediye kâtiibi Halil Efendi'nin kayırılması inha ve istirham olunur.."

Görüp tanıyabildiğim valiler mutasarrıflar kaymakamlar, dedim. Fakat bunu çok geniş mânâsiyle anlamamalı. Ben çok kaymakam ve mutasarrıf görmüş anlamış olsam bile valileri ne zaman, nerede görmüş, tanıyabilmiş olabilirim? Neden ise, bunu kendi kendimden sordum : ne zaman nerde? Benliğim içimden kabarıp cevap verdi : bundan yirmi üç yıl evvel, İsparta'da!

Filhakika 306 yılında Konya valisi İsparta'ya geldiği vakit, beraberinde gelen merhum Abdülhalim Memduh'un zoriyle ben de huzura çıkıp, adam gibi takdim edilmiştim.

O zamanlarda, İsparta'da Ziraat Banka şubesi kâatibi olan ben, Konya'da padişah iradesiyle otuntulan Memduh'la mektuplaşurdım. Merhum beni hangi vasıf ile vasıflıyarak takdim etti, hatırlamam. Şunu hatırlarım ki vali bey bana banka için ve başka bir şey için tek kelime söylemedi. Oturunuz, deyip bir de elle temenna etti.

Bey Efendinin yanında üç paşa var. Mutasarrıf Dede Paşa, Konya'lı Mecidiyevade Tahir Paşa, bizim Afşar'lı Tahir Paşa. Bunlar gibi büyükçe çapta birkaç da bey ve efendi. Galiba meşguller. Vali, vilâyetin toprakları, suları hakkında etrafındakilerden bir şeyler sorup öğreniyor. Senaveriniz, diyor, Alanya'yı Nazilli'nin yanında bildirdim...

İptida anhyamıyorum. Biraz dinledikten sonra anlıyorum ki vali bey valisi olduğu vilâyetin mevkiye, ticaretçe, tarihçe kıymetli, bir kazası olan Alaiye'nin ismini yanlış söylediğinden başka, olduğu yeri hiç hiç bilmiyor.

Doğrusu başım döndü. Çıkınca, Memduh'a en evvel bunu sordum. dedim. Konya'yı eli ve kanadı altında tutan vali, nasıl olur da Alaiye'yi bilmez? Anlamadım!.. Merhum - bahar sabahlarında doğan güneşlere benzeyen, güneşler doğuncuya kadar uyanık kalan o ilâhî gözleriyle bir baktı. Devlet ricâli böyle olur, anla, dedi.

Ma'haza ben yine anlamadım. Büyük adamlar büyük şeylere bakarlar, küçük şeyleri görmezler, demek mi istedi? Yoksa başka bir işaret mi yaptı? Anlamadım. Vakıa bir validen haritacılık beklenmez, fakat Konya valisinin Alaiyye'yi Nazilli yanında bilmesi de anlaşılır şeylerden değildir. Ne bileyim, cebinde ne olduğunu bilmedikten başka cebinin nerede olduğunu da bilmeyen bir adam bir vilâyeti değil, kendini bile kullanamaz sanıyorum, halâ da anhyamıyorum.

Halbuki bu zat Konya'dan sonra başka bir vilâyeti de döndürdü. Demekki devletin değirmenini hangi at olsa döndürecek.

(4 Nisan 1912)

(Türk yurdu) yoldaşlarımdan Tevfik Nurrettin bey bir (Çocuk Dünyası) çıkarmağa başlamış. Çıkan (1,2,3) numaraları yollamış. Aldım.

Bunlara bakarken, bir zaman daldım, dalgın kaldım. Kendimi çocuklukta, çocukluk dünyasında buldum. Ah, çocukluk dünyası! Ah, gâip olmuş cennet! Yollarında yeşil ulu ağaçlar dikili, ağaçları altında sular akan cennet! Ey vah ki çoktan ayaklar altından kaçmışsın, gözlerden nihan olmuşsun!

İlâhî Türk oğlu! Mübarek çocuk! Beni hoplattım. Haydi kuzum, senin de dünya şen olsun.

Dua ettim. Amin, dedim. Fakat... Fakat, deyip kahyorum. Çünkü memleketimizde, babalar ve analar çocuğun başı başına bir dünya olduğunu pek bilmez. Bizler, kendimizi çocuktan küçük sayarız. Aramızda babalar ve analar var ki çocuğa bebek veya çiçek göziyle bakar, çocuğu oyuncak veya eğlence görür, kedi yavrusu veya kanarya itibarında tutar.

Bu meselede, ben babamın yüreğim yerinden oynar, tüylerim ürperir, bilmem, senin çocuğun var mı? Gel de gör ki benim döndürdü. Demekki devletin değirmenini hangi at olsa döndürecek.

(4 Nisan 1912)

(Zamanın Kıymetini Anladık İse...)

Geçmiş zamanların, çocukluk demleriyle gençlik devranlarının sözü açılınca, bizim de çenelerimiz açılır. Söyleriz, söyleriz, söyleriz.

"Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer, sözünden maya tutarız..

Arabi ve farisinin kıyısından bucağından ele geçirdiğimiz hesapsız hasretleri ve nedametleri, hikâyeleri ve şikâyetleri deste deste ortaya dökeriz. Bunların yanında, Türkçede az olsa da eksik olmayan,

"Rüya gibi geçse de çocukluk,

"Birdir göze hâb ile hakikat..

"Halâ o zamana talibim ben,

"Döndürmeğe ömrü olsa kudret..,

gibi,

Birader! şebabet fenayap imiş...,

"Uyandım da bildim o bir hâb imiş!..

gibi,

"Her günü bir sûr idi ol âlimin...,

"Mümkün olaydı, dâvet ederdim sabavete!..

gibi mâruf eserler kendi kendine sökün eder. Bunların katmerlerini aç aça lâkırdıyı uzatır gideriz.

Peki, anladık.. Herkes - hattâ padişahlar - geçmiş zamana hasret çekiyor. Çocukluğa, gençliğe dönmek için, aldığı yolu ve yorgunluğunu da feda etmek istiyor. Niçin? Acaba niçin? Zaman bu hasret niçin? Zaman, kıymeti gayet büyük bir servet olduğu için mi? Çocukluk ve gençlik ile şair ve lefâfet bertaraf edilerek bakılırsa, meseleden çıkan en rühlü mâna budur.. Evet, zaman baha biçilemez bir hazinedir.

Böyle ise, haydi bu hazineye el koyup servetimizden istifade edelim. Metainimizi değerleriyle satıp karşılığına ne alacak işek alalım.

Lâkin?... Ne var? Bu servet bugün elimizde değil.. Elimizde değil de, onun için hasret çekiyoruz. Bundan hiç bir şey kalmamış mı? Kalmış ama, az bir şey.. Hem bundan sonra ne yapabiliriz? Derim ki, her şey yapabiliriz. Fîl-hakika zaman kıymetli bir şey ise.. Biz onun kıymetini, bir azını badhavaya kaçırdıktan sonra, anladık ise.. Pek çok şey yapabiliriz (8).

Bunu yapamıyorsak lâfi, kezafî bırakalım da ölümün gelip bizi bu kötürüm ve kuru ve güdük yaşayıştan çekip götürmesini bekliyelim.

(Biz Adam Olmayız, Nağmesi)

Galiba moda olmuş.. Şimdi de herkesin ağzında bu nağme : Biz adam olmayız...

Biz adam olmayız... Ne vakit? Bugün de, yarın da, öbür gün de.. Gelecek ay da, gelecek yıl da.. Kıyamete kadar da! Niçin? Neden anlıyorsun? Raşımıza gelen hallerden!.. Çünkü gün, geçen günler, geçen aylar, geçen yıllar olan işlerden!.. Bahusus otuz altı yıldanberi..

Bu gibi konferansları hergün dinliyoruz. Bir kere makarayı gözmeğe başladılar mı, ucu gelmiyor.. Falan iş öyle olacağına şöyle yapıldı.. böyle olmayacak idi. Lâkin hata edildi.. Falan paşayı kısaladılar, falan paşayı işe koştular. O ise bunu yapamazdı. Çünkü efendim...

Rica ederim bilgi efendi! Diplomat efendi! Bunları çok dinledik. Daha bu sabah aşmalardan mütekait Hacı Bey söyledi.. Komşu Fatma Hanım söyledi.. hata ibtidalardan olmuş. Hacı Bey bunu tâ on temmuzun haftasında söylemiş. Bizim yoğurtçu Bekir Ağa bile, yerden aldığı taşla bozuk terazinin dârasını düzerken, efendi sana birşey söyleyeyim mi? diyor. Söyle desem, o da bunu söyleyecek, biz adam olmayız, diyecek. Bekir Ağa'ya da yalvardım.. Kuzum Bekir Ağa'cığım, dedim, teraziye dikkat et.. Şimdi dirhemli gözden taş parçasının birini düşürecekisin, taşın ağırlığını da yoğurt yerine

(8) Felekten intikam almak demektir, ehl-i idrâke: "Edip-tezyât-i gayret, müstefit-olmak nedametten!..

- Hayrın karşı gele işallah.
- Hayrını gör.
- Hacı karısı hafız anası ol işallah (İşşallah).
- Hazır hızır yoldaşın olsun işallah.
- Duracağın cennet olsun.
- Eline koluna sağlık.
- Evlere şenlik. (1)
- Git salıcağla. (2)
- Kal sağlıcağla: (3):
- Boyun tenesire gelsin.
- Çenen kurusun.
- Davunlarda git.
- Dilin tutulsun.
- Allah yoluna izine versin.
- Elin ayağın kurusun.

(1): — Bulaşık hastalıklar ve bunlara tutulupta ölenler anılırken söylenen dilek.

(2): İki kişi birbirinden ayrılırken gidin kalana (Kal salıcağla) der kalanda gidene (Git salıcağla) diye karşılık verir. (3):

satacaksın! İşte, size de yalvarıyorum.. Lütfen geçmişleri geçiniz de, bugün ne yapacağınızı söyleyiniz.

Bugün ne yapacağız, ha? Geçti efendim, geçti. Dedim ya.. Biz adam olmayız.

İlâhî yarabbî! Hep bu perdeye basıyorlar. Anlıyoruz, eseflerinden böyle söylüyorlar. Fakat acaba düşünüyorlar mı, bunun kaç dirhem kârı, kaç kantar zararı var? Bilerek söyleseler bile günah.. iyilik isteyerek söyleseler bile kötü. Binaenaleyh bunları susturmak vazife.

Biz adam olmayız, diyen Hatif kafah zata sormayız :

(Biz) tâbirinden maksadın kim? Bütün millet mi? Evet millet içinde sen de var mısın? Elbette. O halde bu sözü hakkına göre söyle.. Biz adam olmayız, deme.. ben adam olmam, de!

Bu teklif gayet haklı bir tekliftir. Çünkü kimse kendi başına millet değildir, milletin vekili ve ağzı değildir. Herkesin sözü ancak kendi nefsi hakkında müteberdir.. Otesi haddi ve hakkı değil.

Bu teklif üzerine insafa gelen vatandaş, adam ol, demek hakkımızdır. Evet, ben adam olmam demiş.. Ben adam olurum, desin. Adam olmak yoluna girsin.. Millet böylece bir adam kazansın.. Değilse, o da sesini kessin!

ÖZ TÜRKÇE KELİMELER

Toplayan ve yazan:
Nuri KATIRCIĞLU

Aziz Ustada Besim Atalay'a

Bu illerde ötedenberi göze garpacak kadar yat ve yabancı dillerin kelimeleri kullanılmaz. Buralarda halk, öz dili olan Türkçeyi konuşur. Mektubunu, Dilekgesini öz diliyle yazar. Hesabını kitabını öz diliyle yapar. Türküsünü, destanını yakımını kendi diliyle söyler.

Allahın öğüt yarattığı Türklüğün içinde, O, özden türe saf, temiz diliyle yaşar.

Buraların mahalli çevreleri içinde henüz kitaba geçmiyen öztürkçe kelimelere raslanmaktadır.

Konuşurken rasladıkça topladığım kelimeleri sıraya koyup yazıyorum:

ÖZTÜRKÇE KELİMELER

ABA = Büyük kız kardeş. Abla. Ve yağmurluk denilen paltonun adı.

ABANMAK = Yaslanmak, ardılmak, talebe lügâtinde bu kelime için hayvanı çökertmek, deveyi ihdirmek denilmekte isede: Isparta ilinde bu anlama kullanılmıyor.

ABANSIZ = Tatsız, tuzsuz, yavan.

ACAR = Genç, dinç, güçlü, kuvvetli.

ACAVİT = Atik: tetik, çevik, ele avuca sığmaz.

ACIMIK = Acımsı, acımtrak.

ADAK = Nezir.

AG = Üzüm asmalarına musallat olan bir nevi haşerenin adı.

AĞARTI = Aklaşmak: ağarmak: aydınlaşmak.

AĞMAK = Düzeni bozulmak, yukarıya doğru çıkmak, dumanın göğe ağması, Bitin bir adamdan öbür adama geçmesi.

"Muhammet ile Miraca ağsun benim yarenele-
rim,, Yunus Emre.

AĞMANDILI aramak = Başa kakmak için müvazenesiz tarafını aramak: eksentirik tarafını kollamak.

AKDARAÇ = Akdarcı alet. Sağ üstünde pişirilen börek, katmer gibi hamur işlerinin altını

üstüne çevirmek için kullanılan tahtadan yapılmış kamaya benzeyen aletin adı.

AMBAK = Ceviz, badem gibi enüsti yeşil kabuklu meyvaların kabuklarının kendi kendine açılması. Meyvadan bu açılmış kabukları temizlemeğe AMBAKLAMAK derler.

ANAÇ = Ana tavuk.

AN = Sınır: hudut, tarla ân. Köy ân.

ANDIZ = Genel ev. Kerhâne.

ANGIN = Adı her yerde anılan namı, şöretli

APALAMAK = Emeklemek.

API = Çocukların aşak oyununda kafalak yerine kullanılan iki tarafı sürtülerek inceltilmiş "DANA Aşığı".

ARIK = Su mecrası: ufak kanal: bağ ve bahçelere açılan su yolu.

ARINTI = Yıkanmış, temizlenmiş.

AYINKA = Kaçak tütün.

AYINKACI = Kaçak tütün satan.

AVUNMAK = Herhangi bir şeyle kendini teselli etmek.

AVKULAMAK = Herhangi birşeyi iki el arasında sıkıştırıp örselemek: düzgünlüğünü bozup buruşturmak.

AYDEŞ = Zafif: sıksa ve cılız çocuklara verilen isim.

AYARTMAK = Aklını çalıp baştan çıkarmak teşvik etmek.

AYIRT etmek = Seçmek. Haklı ve haksız bulup çıkarmak.

AZIRSANMAK = Kendine verileni az görmek. Verilene kanaat etmemek.

AZIMSAMAK = Azırganmanın hafifi.

B

BAPBA = Patik, çocuk ayakkabısı.

BAÇ = Vergi "tut yükümü al bacını. Yanmış örürün bacı olmaz,,

BAGIR = Cığer, göğüs.

BAGIRTLAK = Beşiğe yatırılan çocukların be-

şikten düşmemesi için göğüslerine bağlanan en-
li kuşağın adı.

BAKANAK = Göz "Gönül Allah bakanağı,,
talebe lûgatinde bu isim için koyun ve sığır gibi
hayvanların çatal turnağı denilmekte isede; Is-
parta ilinde göz anlamında kullanılır.

BANMAK = Yenilecek sulu şeylere parmağını
batırmak. "Abı - kevser şerbetine parmağını
ban dediler,, **HATAYI**

BALKIMAK = Parıltı. Aydınlık, ay balkıyor.
"Evlerini doluştım bir aşına yok Ay Balkır o
issiz gambânelerde,, R. T.

BAMBUL = Bir nevi büyük arı. Üzeri benekli
ve sokacı yoktur.

BARI = Bağ ve bahçelerin çevresine örülen
Çit. Hırsıza kilit olmaz yerinde "Hırsıza barı
olmaz,, derler.

BAR = Sirke ve turşu gibi ekşi mayiler üstün-
de hasıl olan **KÜF**.

BARHANA = Çoluk çocuk kalabalığı.

BARANA = Fasulye ve domates fidanlarına
dayaklık için dikilen kazıklar.

BELLİK = İşaret.

BELEMEK = Çocuğu kundaklayıp besişe ya-
tırmak.

BENGİLDEMEK = Sığramak.

BEKETMEK = Kapatmak. Kapuyu beketmek
çekmeceyi beketmek.

BERGİTMEK = Birbiri üzerine istif edip emiş-
dirmek. "Yerden göğe küp dikseler birbirine
bergitseler,,

BESLENGİ = Besleme.. ücretsiz kullanılan hiz-
metçi.

BEZİRME = Pişmiş yufka.

BAZIRMA = Yufkanın küçüğü ve biraz daha
kalını.

BIZLAMA = Bazırmanın daha kalını.

BİBİ = Kuş yavrusu.

BİCİK = Meme. Emme - Emcik.

BİLGİÇ = Herşeyi bilirim iddiasında olan a-
dam. U'kalâ.

BİLDİK = Biliş. Tanıdık. Aşına.

BOYLA = Değirmen suyunu olduğundan çar-
kına geçen koni boru.

BÖCÜ = Böcek.

BURMA = Bilezik. Çeşme musluğu.

BURUK = Ağzı buruşturan ham meyveler.

BÜNGÜLDEK = Su kaynağı. Kaynayararak yer-
den çıkan su.

BÜRGÜ = Örtü. Başörtüsü.

C

CALLAK = Tatsız: yağsız, yavan.

ÇALKAZAN = Dursuz duraksız, kavuz kapçık
söylenen.

CARIS = Kavgacı.

CİCİK = Taze yara.. Yeni doğmuş kızıl ve ya-
lın et balinde "cicik çocuk, cicik kuş, cicik yav-
ru" yeni açılıp üstünün derisi kalkmış kızıl et,
kulağı körpe deri halinde cicik yara, cicik et,
cicik kel.

CILGI = Terbiye, görgü.

CILGISIZ = Görgüsüz - terbiyesiz.

CIRTLAVUK = İçi bozulmuş meyva.

BİĞİŞTAK = Saph çingirdak. Çocuk oyuncuğı.

COMBALAK Kılmak = Taklak atmaı.

ÇALIM = Unvan, gurur. "Tavşanı tazi tutar, ça-
lını avcu satar,,

ÇEÇ = Samanından ayrılmış buğday yığını.

ÇEBİŞ = Erkek keçi. Keçi yavrusu oğlak, oğla-
ğın büyüğüne çebiş; iki yaşına gelince Öveç
derler. Öveç büyür Erkeç veya Teke olur. Bun-
ların hepisine Davar ve dişi davara da keçi der-
ler.

ÇEKİŞ = Kavga, ağız kavgası.

ÇEKENMEK = Arzu etmek.. Canı çekmek. Gö-
nül arzusu.

ÇELİM = Güç, kuvvet, cüsse.

ÇELİMSİZ = Gücsüz, kuvvetsiz, cılız.

ÇEKEN = Uçurtma.

ÇİLBİR = Kendir ipinden yapılan hayvan yuları

ÇİLENTİ = Yağmur serpintisi. Çieeleme.
"Yağmur çileniyor = Yağmur çiseliyor,,

ÇİMLENMEK = Yemek veya yemisten, tadım-
lık kadar yiyebilmek.

ÇİMDİNMEK = İştahsız hastalar hakkında --
azar azar yemeğe başlamak.

ÇİMMEK = Küçük göllerde veya su birikintile-
rinde yüzmek, yıkanmak.

ÇİYNEK = Kıvılcım. "Eşeleme külümü çiyne-
ğim seni yakar,,

ÇİRNAK = İnsanlar hakkında - yurtıcı

ÇİTLİK = Çitlenbik.

ÇIKIN = Küçük torba. Dört ucu birbirine bağ-
lanan bohca.

ÇIVGIN = Sık ve sert yağışlı yağmur.

ÇOBANSALIK = Çoban ücreti, bu tabir koyun sürülerini güden çoban hakkında kullanılır.

ÇOKUNTULUK = Çokluk, kalabalık: Eksanriyet.

ÇOM = Kitle, deste, yağın, toplu.

ÇÖKELEK = Ufalanmış yağsız taze peynir "iyemansız peynirin tazesi,."

ÇOR = Dert, illet, gam, kasavet.

D

DAĞAR = Topraktan yapılmış ağız karnından: geniş ve açık, dibi sivri küp.

DAGARCIK = Koyun veya davardan tulum halinde yüzülüp çıkarılan deri torba.

DALABIMAK = Kimıldanmak, kalkmak, kalkmağa yeltenmek.

DANMAK = Danışmak, oyunu almak.

DARABA = Sınırlar arasında çekilen tahta perde.. Evlerin dışına çekilen tahta perde.

DEBİLDEK = Bir türlü çalgı. Darbukaya benzer.

DEBİZLEMEK = Canı çiğnenmek Mağrurların acizelere hakaaret etmesi.

DUTU = Dutamak - Rehin.

TUTGUN = Tutulmak, bağlanmak, aşkolmak.

TUTŞAK = Tilki kapanı. Rehine

DURUTMEK = Yalan uydurmak.

DURMEK = Katlak, katlayup role haline koymak.

DÜDEN = Yiyüp doymuyan, yutan, girdap.

DÜVELEK = Kavun ve karpuzun döküntüsü.

DEDİRGİN = Talebe lügâtinde: "Yerini yadır-gamak,, anlamında yazılı isede İsparta ilinde rahatı bozulmak, dirliği bozulmak ,anlamına kullanılır.

DEĞİŞ - TOKUŞ = İki malı birbiriyle başabaş değiştirmek, tıranpa etmek, - mübadelemin tam türkçesi.

DEĞİRMİ = Yuvarlak, müdevver. Dört köşesi birbirine müsavi.

DENK durmak = Müvazeneli durmak. Ağır ve kibar durmak. "Yenililik etmemek,."

DENKLEŞTİRMEK = Müvazene hasıl etmek. Ağdırmamak.

DENKLEŞMEK = Tamamlamak.

DEVRE = Ters. Aksi.

DİDOK = Gaga, Kuş gagası, horoz gagası.

DİGAN = Ağız geniş tava.

DİRENMEK = Hakkını müdafaa yolunda - kuvvete karşı koymak.

Atasözleri

-- Gel geç yokluk görme.

-- Bayramın mübarek olsun.

-- Bayramın kutlu olsun.

-- Birin bin olsun.

-- Allah yanan çiramiyi karartmışın.

-- Allah yoğundan ırağ etsin

-- Allah yolunuzu yolsuza düşürmesin.

-- Allah yurt yoksulluğu göstermesin.

-- Başın sağolsun.

-- Başın bedenin dert görmesin.

-- Kuzu dişlerin çıksın; dirseğinde aktüyle bitsin işallah. (4):

(4): Çok yaşayanların dirseğinde aktüyle biter. ağzunda kuzu dişleri çıkmış. bundan ötürü uzun ömürlü ol yerinde kullanılır.

DİŞEMEK = Çocukların dişlerini değiştirmesi. Bıçkı dişlerini, değirmen taşlarının bilenmesi.

DİVLİM = Eski parçası. Bu kelime Divlüm divlüm suretiyle kullanılır. Divlüm divlüm olmuş em-tari, devlim divlim olmuş yorgan.

DİRGİN = Harmanda sap atmak için kullanılan iki üç parmaklı çatal gibi ağaçtan yapılmış alet. "Harmanda Dirgen yiyen öküz yılmadek ofardır,."

DİRGİT = Suda haşlanmış: buğday, mısır bürülce gibi yiyeceğin adı.

DÖMBELEK = Çalgı. Darbukanın büyüğü. Kinâye olarak "Ukalâ dömbeleği,, diye kullanırlar.

DÖŞ = Göğüş ortası. "Davarın döşü = bulgurun aşı,, diye bir ata sözü de vardır.

DÜGE = Doğurmamış genç inek.

DUMAĞI = Engin, nezle.

E

EBİ = Bakım. Dikkat ve itina.

EBİLEMEK = Ağırlamak. İzzet ve ikram etmek.

EDİK = Eskimiş ve altı delinmiş ayakkabı.

ELETMEK = Götürmek. Götürüvermek.

ELET = Götür.

ELLİK = Eldiven.

EM = Melhem. Derman, takat.

EMSİZ = Beceriksiz, dermansız, takatsız.

EMEN = Tohum atılan, fide dikilen çukur.

K Ö Y D Ü Ğ Ü N Ü

Tevfik TIGLI

B — Köylerde kız kaçırma ve bu yolla evlenme:

Köy toplumsal çevrelerimizde sık sık görülen ve duyulan olaylardan en önemlisi kız kaçırma vakalarıdır. Önceleri köylerimizde çok daha göze batan ve yer yer köylü âileleri için felâketler doğuran bu olayların son yıllarda azaldığını görüyoruz. Bu azalmada, medenî kanunun belli yaş haddini geçmiş olan gençlere serbestçe evlenme yetkisini veren hükümlerinin âmîl olduğu şüphesiz götürmez.

Köylü âilede, genel olarak, normal bir evlilik yolu bu yol olmamakla beraber ve bir çok köylerde bu vakaların husule getirdiği nefrete karşılık ormanlık bölgede, çok daha primitif yaşayışta olan bazı köylerde bir heyecan dahi yaratmaz.

Kız kaçırmanın, kızın ve onun mensup olduğu aile fertlerinden birisinin rızası, olmadan, zor kullanılarak yapıldığı da iddia edilemez. İncelemelerimizde bu olayların; çoğu zaman kız ile, ve nadiren de olsa kızın anası ile kendi aileleri ve köyleri çevresinden gizli tutulmuş olan bir anlaşmaya dayandığı sonucuna vardığımız da olmuştur. Ayrıca akraba arasında; Hala, Teyze, Yenge'lerden birisinin bu fikir ve teşebbüsü desteklediklerini de öğrendik. Binaenaleyh bu konuyu 1 — anlaşmaya dayanan, 2 — zor kullanılarak kaçırma; diye iki bölüme ayırabiliriz.

1 — Anlaşmaya dayanan kaçırma:

Bu bölüme giren kaçırmalarda, köylü ailelerin çeşitli iş - güç şekillerinin icapları içinde, türlü tesadüflerle ve türlü temas ve münasebetlerle kızla erkeğin sevişip anlaşmaları kaçırma-yı zarurî kılan ilk ve esash bir âmîldir. Aileler arasında sosyal, ekonomik ve şeref yapısı ayrılıklarından veya iki âilede ötedenberi sürüp gelen anlaşmazlıklar ve husumetler gibi sebeplerle, ana ve babalarının rızalarına aykırı olarak; sevişen gençlerin kaçma yoluna baş vur-

maktan başka yapacakları bir iş kalmaz. Erkek, sevdiği kıza sahip olabilmek için bir çok yollara baş vurarak bir başarı sağlayamamış olmakla kızla anlaştıktan sonra, kesin olarak kaçırma kararını verince kaçırmanın yapılacağı zaman; kızın saklanacağı yer, bu teşebbüs sırasında akla gelebilen hertürlü muhtemel meseleler, erkek ile onun yakın arkadaşları arasında, enine boyuna konuşulur. Bütüz tertipler kız da bildirilir. Bu işi bir aracı kadın yapar. Tertipten haberli olan kız, önceden belli edilen zamanda kendisini kaçırmağa gelecek olanlarla bulunduğu ev veyahut bir mahalden kolaylıkla çıkabilmek için kendisince gereken tertibatı da alır. Bir iki kat çamaşır, yükte hafif ve fakat kendisi için birer kıymet olan öteberisini bobça içersine koyarak onu münasip bir yere yerleştirir. Şüphesiz bu teşebbüs kızın âilesinden ve komşulardan gizli tutulduğu için erkek ile yardımcıları, belli edilen zamanı sessizce beklerler. Sonradan doğacak birçok ihtimalleri de hesaba alarak izlerini kaybetmek maksadıyla o akşam birçok yerlere gider ve oralarda görünürler. Gece, herkesin derin bir uykuya daldıkları bir zamanda kızın bulunduğu yere varırlar. Kendisini kaçırmağa gelecek olanları, korku ve heyecan içersinde bekleyen kız, parolayı alınca evinden çıkar. Sevgilisinin, ya elini tutar veyahut da onu arkadan takip etmek suretiyle muhafızlar arasında köyden uzaklaşır. Gençlerin kendi köylerinde bir ev veya bir yerde saklanmalarını, vakalanmalarına imkân vereceği için yine önceden hazırlanan, komşu köyden bir akrabasının veyahutta bir dostun evine sığınmalarını, kaçırma mutlak ve her zaman gece yapılmaz. Yerine ve uygun şartlara göre her zaman ve her yerde bu kaçırma yapılabilir.

Kız ile Erkeğin evden çıkarak önceden kararlaştırılan bir eve veyahut bir yere sığınmış olmalarıyla kaçırma işi tamamlanmış olur. Fakat mesele kızın âilesi tarafından öğrenilince, vak'a bir bomba gibi patlar ve köye yayılır. Komşular için bu olay, bir dedî kodu konusu olmakla

beraber kız ile erkeğin âileleri arasında hemen bir busumet başlar ve husumet eskidenberi devam ediyorsa büyük bir şiddet kazanır, birbirlerine girerler. Kızın, varsa kardeşleri, yoksa yakın akrabaları hıdetle köy dışına çıkarak kaçıranlara aramağa koyulurlar. Muhtara, Karakola, ve adliyeye başvurulur. Fakat bütün bu kvgalar, gürlütüler ve aramalar çok kere boşa gider. Çünkü kaçan gençler sığındıkları yerde hiç olmazsa iki gün kendilerini gizliyebilir ve büyük bir zaruret olmadıkça dışarıya çıkmazlar. Kaçırma işi anlaşmaya dayandığından gıftlerin doğruca Savcılığa başvurarak hemen evlenmelerini sağlamak yoluna girdikleri de olur.

Kaçırmadan sonra yapılacak işin tayininde gençlerin akıl hocaları önemli rol oynarlar. Bu suretle sağa sola başvurular, âileler arasında anlaşma teklifleri, para fedakârlıkları, tehditler ihtimaller ve dedi kodular alır yürür. Bu teşebbüs ve kaynaşmalardan da iyi bir netice alınamayınca ve mesele adliyeye intikal etmiş ise verilecek karar beklenir. Kızın âilesi kaçırma dolayısıyla erkeğe ceza verilmesini ve kızlarının evlerine dönmelerini beklerken, yaşını almış olan bu gençlerin anlaşarak kaçmış olmaları itibariyle evlenmelerinde bir mahzur olmadığı bildirilince, âileler arasındaki kerginlikler fiili alandan çekilerek içlerinde düğümlenir ve hemen kız kaçırana taraf nikâh işine başvurur.

Yaş bakımından kız, evlenme yetkisini taşımıyorsa çok kere onun kendi âilesi evine dönmemesini sağlarlar. Ve hemsin yaş tashihi cihetine başvurular. Bu gibi olaylarda kıza dokunulmamış ve kız, onu kaçırmanın elinden kurtarılabilmiş ise çoğu zaman kendi âilesinden çekinen kız, istemiyerek ve zorla kaçırıldığı ifade eder. Ailesi kızı, bu erkeğe vermemekte inad eder. Bu itibarla ister anlaşmaya dayansın, isterse zor kullanılsın, kaçırılmalarda, genel olarak erkeğin kızla münasebette bulunması ön plânda yer alır. Ve sonradan nikâh yoluna başvurulur. Bu suretle de evlenme işi sağlama bağlanmış olur. Bu olayların sonunda çuklukla, erkeğin malî yetkisine göre düğün de yapılır. Ancak kızın ailesi, rızalarını almadan kaçtığından dolayı baysiyetlerinin kırılmış olduğunu göz önünde tutarak kız evlâthıktan silmiş görünürler. Bu noktadan da ne onun ne düğünüyle ve nede bu yolla kurulan yeni yuva ile ilgilenmedikleri gibi ona hiç bir fedakârlıkta bulunmayı da istemezler. Bu darçınlık ve gerginlikler bazan uzun sürdüğü gibi kısa bir zamanda normal münasebetlere döndüğü de görülür. Köy halkı bu gibi evlenmelere, "iki gönül bir olunca dağlar seyran olur," der ve geçerler.

2 — Zor kullanma yoluyla yapılan kaçırılmalar:

Bu olaylarda tarafların anlaşması bahis konusu olmadığından teşebbüsün, çoğu zaman felâketle neticelendiği görülür.

Köylü âileler geleneklere sadık insanlardır. Ailede sosyal denklik, görgü, şöhret, sülâle, soy - sop, oymak anlayışı, ekonomik yapı ve varlık, din telâkkisi, namus ve şeref kaygısı bu geleneklerde nazım bir rol oynar. Ailelerin bu anlayışlarda topluca birleştikleri noktalar olduğu gibi bir kısmında birleşip bir kısmında ayrıldıkları noktalar da vardır. Bir köyde Ağa gurpu, yakın geçinişte kökü göçebelige dayanan yörük gurupu, şeyhler, bektâşi, kızılbaş gibi ayrı ayrı mezhepler içinde bulunanlar, asâletli asâletsiz, zengin fakir, yabancılık yerlilik diye ayrılan âile gurupları evlenme münasebetlerinde önemli rol oynayan toplulukları kurarlar. Bu münasebetlerle âilece düğünlük yapmanın mümkün olamayacağı noktada ısrar edildiği hallerde, gençler için sevmek ve sevilme bahis konusu olsa da istedikleri ile evlenmek çetin bir mesele olur. Bu konuya, normal evlenmelerde tekrar temas edeceğiz.

Zorla yapılan kaçırılmalarda kızın rızası olmadığına göre, erkek tarafından yapılan tertiplerin mahiyetinden de onun bir ilgisi yoktur. Gerçi aracı kadınlar tarafından kız üzerinde bir hayli durulmuş da değildir. Fakat kız kendisiyle ilgilenen erkeği hem sevmemiş hem de âilesiyle denk olmadığı için bu erkekle ilerde mesut bir yuva kurabilmelerine imkân olmadığına inam vardır. Lâkin uzun zaman kendisiyle ilgilenilmiş olduğuna göre de kaçırılacağını aklına getirebilir. Bu itibarla âilece, karşı tedbirler de alınmıştır. Kızı takip eden erkek, kaçırılmayı göze almış bulunduğu takdirde onu kaçırma için münasip zaman ve mevsimi kollamaya ve gereken tedbirleri almağa başlar. Onlar içi, kızın, evden uzakta ve mesela ormanda, yaylada bir işinin oluşu komsu köylerdeki akrabalarına yapacağı bir ziyaret, köylülerin kırlarda iş yaptığı bir zamanda kızın evde yalnız başına kalması gibi haller müsait fırsatlardır. Kızın kaçırılması ihtimali göz önünde tutulduğu zamanlarda, kızın âilesi tarafından buna meydan ve imkân vermeyecek karşı tedbirleri almak da ihtimal edilmez. Kızı hemen bir münasibiyle evlendirmek, onu evde ve dışarda yalnız başına bırakmamak gibi tedbirler bu cümledendir. Bütün bu tedbirlere rağmen kız kaçırma isteyen taraftan yapılan sebatlı kovalamalarla köylü âilelerin is-güc sekilleri erkek için günün birisinde müsait bir fırsat hazırlamakta gecikmez. Bövle bir fırsat doğunca kız, yatağında veya herhangi bir yerde masızın bastırılır. O anda ağzını mendil ile tıkamak, onu sırtlamak, sırca parmağını bükerek şidetli tazvik ile sürümek, saçlarından çekmek gibi hareketlerle kız kaçırılır. Bu şidetli hareketlerle kızın feryadı

noktasından bir çok vasıfların mevcudiyeti göz önünde tutulur.

Bütün bunlardan başka kızın ağzının kopuk kokmadığı evlenmede mühim bir konudur. Bunu öğrenmek de çok ince ve önemli bir iştir. Bunun için köylüler türlü yollara başvururlar. Srkeğin mensup olduğu kadınlardan birisi bu işin incelenmesini üzerine alır. Bu kadın için kızla karşılaşmak ve onunla misafirlikte beraber yatmak, onu bir komşu evinde vakalamak, bir vesile ile onu kucaklamak gibi fırsatlar bu işin anlaşılmasına imkân verir. Bu yollarla kızın inceleme işi sona erince görücülük safhası başlamış olur.

Kızı, çoklukla köyün ve âilenin yaşlıları ve ileri gelenleri isterler. Kız isteyicilere birçok verlerde olduğu gibi köylerde de görücü denir. Bu iste görücülerin şahsiyetlerinin önemli tesirleri olur. Kız istemek için kendilerine bas vurulan görücüler, yeniden akrabalık kurmak isteyen bu iki âilenin sosyal ve ekonomik yapılarına göre işin münasebetini göz önünde tutarak, bu aracılığı yapıp yapmamakta küçük bir tereddüt safhası yaşarlar. Bunlar, önceden bazı tahminler yaparak teşebbüsün bir başarı verip vermeyeceğini kestirebilirler. Bu türlü ve herhangi bir sebeple görücülüğe gitmek istemiyenler kendilerini mazur saydırabildikleri gibi ister istemez bu görevi yerine getirmekle komşu âileyi kırmamak yolunu tutanlar çok olur.

İlk görücülük safhası çok kere bir nezaket havası içinde geçer. Yine ilk görücüler kızın âlesinden "düşünelim, tasunalım, Allah kismet etmişse kullar ne yapsın., gibi karşılıklar alarak dönerler. Bu ilk yoklamada görücüler için kızın âlesinin tavırlarından teşebbüsün sonunu kestirmek az çok kaabil olmakla beraber yine kadınlı erkekli guruplar, ayrı ayrı zamanlarda kızın evini aşındırmaktan da vaz geçmezler. "Kız kapısı kale kapısı., diye son sözü alınca kadar bu âileler, bir çok ihtimaller içinde heyecan yaşarlar. Bazı köylerde bu gidip gelmelerde kızın âilesi, görücülere helva gibi şeyler pişirir ve genel olarak tatlı şeyler ikram ederse, bu tezahürler kızın verileceğine bir işaret sayılır. Görücüler yalnız bir kahve ile kalırlarsa ümitsizlik başlamış olur.

Görücülerin faaliyeti müsbet bir sonuç vermeyecekse âilece kızın küçüklüğü, hal ve vakitlerinin onu evlendirmeye daha uzun zaman imkân vermeyeceği gibi sebepler ileri sürülerek erkek tarafını kırmadan sözlü keserler. "Ne kız vermeli, ne de düğünü küstürmeli., tekerlemesi buna bir misaldir.

Atasözleri

- Nakha Allah ummadığın yerden güvendiğin.
- Nahha işallah sakalın ağarsın.
- Nahha işallah sakalın zemzemle yünstün.
- Nur gölünde balkısın.
- Ömürler göresice.
- Sabah ola hayrola.
- Sabah ola hayrı gele.
- Sağolsunda dağ ardında olsun.
- Tuttuğun kolay gelsin.
- Tavlada atın kişnesin.
- Tarlasına nur yağsın.
- Uğurlar olsun.
- Üstünüze afiyet.
- Veren eller dert görmesin.
- Yaradan nazardan saklasın.
- Yaşı benzemesin.
- Yaşı başı büyük olsun.
- Yapıdığı toprak altın olsun.
- Elin kolun kötürüm olsun.
- Elin nime olsun.

Görücülerin faaliyeti müsbet bir sonuç vermiş ise, buna söz kesimi denir. Söz kesimin yağlık alma, (nişan) töreni kovalar.

Nişan töreni kız evinde yapılır. Erkek evinin hisım ve akrabaları, eş ve dostları kız evine toplanırlar.

Tarafların malî ve sosyal durumlarına göre kıza yüzük, külpe; lira çeyreğinden beşbir verdeye kadar altınlar takılır. Buna karşılık kız evinden sadece gevre ve mendil gibi şeyler alınır. Çevre ve mendiller; yerine göre kıvrılan sırma, kılaptan ve gümüş işlemeli veya alelade kumaşlardandır. Bunlar dışardan satın alınır. Bunlardan sonra şerbetler içilir, dua edilir. Kadınlık arasında def çalınır ve bu eğlentiler bu zen gece yarısına kadar sürer. Bir çok köylerde nişanlanan kıza, bu törende ortava çıkarılır omatılır, ona oğlan evini temsil edenlerin hepsi para verir. Bu türlü nişan töreni yanında fakir ve kimsesiz âilelerin nişanları, şüphesiz sessizce yapılır. Nişanlanan kız ve oğlanın arkadaşları, tebrik yerinde onların kulaklarını süsler ve davet vadettirirler. Bu münasebetle dinlediğim entresan bir hikâyeyi yazmaktan kesimi alamadım.

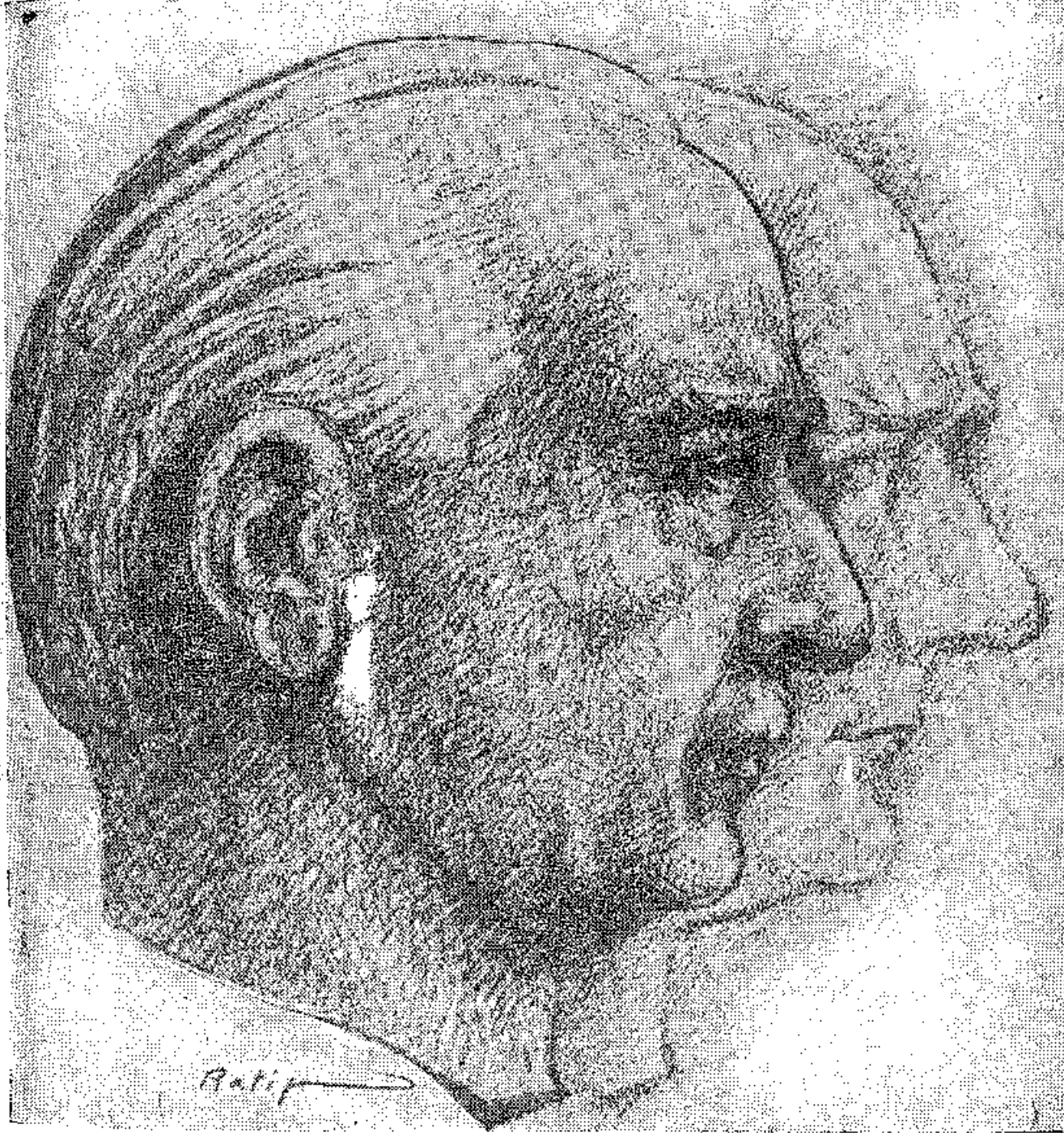
(Devamı var)

ÜN - İSPARTA HALKEVİ DERGİSİ

Umumi Neşriyatı idare eden : Kemal TURAN - İmtiyaz sahibi : Hilmi ÇAKMAKÇI

Yıllık Abonesi 240, Sayısı 40 Kuruştur.

Antip

ÖLÜMÜNÜN SEKİZİNCİ YILINDA

Kemal TURAN

Atatürk, devirlerin yetiştirdiği her müstesna adam gibi, fani vücudundan ayrılmadan önce, tarihin derinliklerine intikal etmişti. O'nun başında bulunduğu Millî Mücadelemiz ile bu yoldan yakın doğuda kavuşulan barış nizamını, Birinci Dünya Harbi sonunun tarafsız politikacıları, her zaman insanlık için bir örnek ve bir kazanç saydılar. İkinci Dünya Harbi içinde de bu sağlam temelli barış bozulmadı, Avrupa'da, Afrika kuzeyinde, Uzak Doğu'da büyük boğazlaşmalar olurken Türkiye çevresindeki milletler kardeşlik havası içinde kaldılar. Şimdi hepşi de birleşmiş milletler camiasının yaratmağa çalıştığı büyük güvenlik cihazının samimi bir organıdır. Bu cihazın iyice kurulup gelişmesi, artık milletleri boyuna boğazlaşmadan alkoyunması, yüz milyonların dileğidir. Bu iyi dilek gerçekleştikçe Türk Millî Mücadelesinin ve onun başında bulunan Atatürk'ün insanlığa hizmetleri daha iyi anlaşılacaktır. Böylece O'nun ölümlünden beri geçen sekiz yıl içinde dünya efkârının Türk politikasını ve Atatürk adını andıkça memleketimiz için duyduğu hayranlığın ileriki yıllarda kat kat artmasını tabii buluruz. Bu hal, bizim büyük acı için bulduğumuz tesellilerin asıl kaynaklarından biridir.

Atatürk'ün millî tarihimizdeki yerine geçince O, "Yaşadığı günler uzaklaştıkça, büyüklüğü, anlayışımızda daha ziyade kıymetlenecek ve daha ziyade artacak bir varlıktır.. Ölümlünden beri geçen sekiz yıl içinde, harbe tutuşmuş bir cihan ortasında yaşama şartlarının bizim için çok ağırlaştığı günler oldu. Şerefle ve az zararla İkinci Dünya Harbinin sonuna eriştik. Kurulmasında Atatürk'ün baş olduğu rejim, bu çetin günlerin imtihanından başarıyla çıktı.

Atatürk'ün millî tarihimizdeki ilk vasfı kurtarıcılıktır. Askerî dehâsının ezilmiş bir vatani nasıl bir mücadele serbliği içinde büsbütün yıkılmaktan kurtarıldığını Türk gençliğine hitabesinden birkaç satırla hatırlanmış olalım :

"İstiklâl ve Cumhuriyetine kâsededecek düşmanlar bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile

ile aziz vatanın, bütün kaleleri zaptedilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elim ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve delâlet ve hattâ hiyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevhilerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler. Millet, fakr-ı zaruret içinde harap ve bitap düşmüş olabilir..

Gelecek için söylenen bu sözler Millî Mücadelemizin başladığı günleri anlatan bir destan parçasıdır.

Atatürk Millî Mücadeleyi şerefle sona erdirdikten sonra daha büyük bir sefere çıktı. Kendisini harp meydanlarında şevkle takibeden millet, yeni sefende de, birçok şaşımna ve yanılma ihtimallerine rağmen, ondan ayrılmadı. Memlekette birçok devrimler oldu. Köhne bir idareden, zihinleri daima demir çember içinde tutan geleneklerden kurtulduk. İleri bir millet olma kararına sarıldık. Kültürde, ekonomide birçok yeniliklere kavuştuk. Türk tarihinin yeni bir faslına girdik.

Kurulmasına Atatürk'ün önderlik ettiği millî rejim, fani vücudundan ayrıldığıımızın sekizinci yılında Türkiye'yi bütün kuvvetiyle dimdik ayakta tutuyor. Dışarıya kânsı heybetli ve egemenliği için kararlı olan Türkiye, içerde de yine o rejimin gerektiği hamleleri devam ettirmektedir. Atatürk'ün dehâsiyle yoğrulan millî rejimin yüceliği yanında gerçi sekiz yıl, çok kısa bir zamandır. O'nun Türk milletine mal ettiği fikrî ve siyasi prensiplerin isabeti yıllar ilerledikçe bir kat daha anlaşılacaktır. Ancak geçen sekiz yılın bir cihan harbi yüzünden ağırlaşan şartları içinde kültürde, ekonomide, kısaca memleket hayatında başarılan işler göz önüne alınınca büyük adamın ölümlünden sonraki zaman mesafesinin, onun dehâsına bağlı olan değeri ve şerefi, daha iyi kavranmış olur. Bu değer ve şeref, yılların artışıy-

BÜYÜK KURULTAY VE HALK İDARESİNİN YENİ HAMLESİ

Cumhuriyet Halk Partisi Büyük Kurultayı, dün Genel Başkanın bir söyleviyle tarihî işine başladı. Kurtuluş ve kuruluşumuzun asil kadrosu olan Cumhuriyet Halk Partisinin en yetkili organı Büyük Kurultayın üyeleri; Yüce Şefin sözlerinde yeni görevlerinin geniş ufkunu gördüler, memleket idaresinin kazanacağı yeni hamlelerin heyecanını duyduklar.

Cumhuriyet Halk Partisinin kökü millî kurtuluşa bağlı olan tarihinde; İnönü, Sakarya, Dumlupınar zaferleriyle Lozan sulhu, arkadan Cumhuriyet rejimi ve böyle bir rejim içinde bir sıra devrimler, her zaman şerefle yaşayacaktır. Bu şeref kitabının ilk sayfalarının başında Atatürk ve onun hemen yanında ve beraberinde İnönü'yi buluruz. Ebedî Şef'in fânî vücudu bizlerden ayıldıktan sonra sayfalar, aziz İnönü'nün dehâ ışığında gene şerefle dolup gidiyor. Büyük Kurultayın dükkânı engin heyecanı bir daha göstermiştir ki bu gurur verici akış durmayacak, Türk'ün altın kitabı nesiller boyunca hep şeref kaydedecektir.

Cumhuriyet Halk Partisi için verilecek böyle bir hükümün teminatı, millet çoğunluğunun her zaman Partiyle beraber oluşu ve milletçe güveni şahsında temsil edenin Partinin Şefi bulunuşudur. Bu Şef Partinin yüzyıllar sürecek tarihine yeni bir başkanlık sistemi koymak istiyor. Kendilerine, imanın enginliği içinde bu arzularını yerine getirmek, Büyük Kurultayın görevleri arasına girmiştir. C. H. Partisinin kurtuluşundan beri devam eden idaresi, her iki Şefini de - seçim formaliteleri içinde ve üstünde - kendisine baş yapmasını bildi ve böyle bir nasibe erişmenin bütün bahtlılığını duydu. Onları Cumhurbaşkanı olarak her dört yılda bir seçmek nasıl bir gerçeği sevgi ve saygı duyarak ifade etmek fırsatı olmuş ise, Partinin Genel Başkanını seçmek işi de ona katılanlar için ayrı bir vicdan rahatlığı unsuru olacaktır. Hayatı boyunca Cumhuriyet Halk Partisinin üyesi olacağını ve kabul ettiği müddetçe Başkanlığını yapacağını söylediklerinde Büyük Kurultayda dün görülen engin heyecan; aziz Şef'e saygının her zaman bir vicdan rahatlığı olacağını bir daha belirtti.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin ta temelinden bugün eriştiği yüceliğe kadar bütün yapısında Millî Şef'in varlığını görmiyenler; Partinin "zayıflatılması için tesirli bir çare,, arayanlar ve "bu maksadı saklıyarak,, çeşitli propaganda yapanlardır. Bunu yapanların sayısı az da olsa, Millî Şef işi ele aldılar ve bütün partililerin olgunlukla karşılıklarını ve asla bir an tereddüt etmedikleri bağlılığa yeni bir ışık daha verdiler.

Böyle kuvvetli bir bağlılıklardır ki Cumhuriyet Halk Partisi, memlekette halk idaresinde yeni hamleler yapmağa hazırlanıyor. Büyük Kurultaydan milletvekillerinin tek dereceli usulle seçilmesi, cemiyet kurma şartlarının genişletilmesi kararı istenildi.

K. T.

le yükselerek Türk milletinin altın destanı olacaktır.

10 Kasım sabahının donuk havası altında O'nu topluca bir daha andık. Yılın hemen her günü bir fırsatla tek tek hatırlayışımız dışında, her Kasımın onuncu sabahında toplanıp sadece kendisini anmamız ruhlarımızın ayrı bir ihtiyacı halindedir. Bu tören saatlerini hep huşûla yaşıyoruz. Halkevi'nin çatısı altında 10 Kasım günü genç, ihtiyar, kadın, erkek yüzlerce göğsün hıçkırıkları arasında ATA'yı her günküden daha ayrı duyuyoruz. O saatlerin vediti bambaşka oluyor. İnsanlık ruhunun tarihten önceki devirlere beri törenlerle ulaştığı ruh enginli-

ğini, cumhuriyet çocukları her yıl 10 Kasım sabahı kendi benliklerinde bütün hislilikleriyle duyuyorlar.

10 Kasım 1946 günü de bütün memleket, geçen yedi yılda olduğu gibi, ATA'yı minnetle andı; göz yaşlarını güçlükle zapteden başların vekarı ile O'na olan saygısını sundu. Vefasına güvendiği Türk milleti, ATA'sına vefaların en coşkununu, en derinini gösterdi. Millî tarihin sonsuzluğu içinde 10 Kasımlar ilerledikçe bütün bunlar tazeleneyecektir. Her zaman Türk milleti, Aziz İnönü ile beraber O'na şunu diyecektir: "Eşsiz kahraman Atatürk! Vatan sana minnetlidir.,,

Bahçelerde Gül Derleyen Kızlar

ISPARTA ÖZLEMİ

Rüveyde SİNANOĞLU

Büyük şehirlerin gürültüsüne katılıp, seldeki saman çöpü gibi, o yana, bu yana çalkandıkça yanan başımı serinletmek ve bunalan ruhumu yıkamak istediğim an, suyu idrak etmeye başladığım ilk çocukluk günlerimde ilk gördüğüm fıskıran su, Isparta'nın hükümet meydanındaki şadırvan gözümün öntüne gelir.

Tayyareyi, treni, otomobili, bütün o gürültülü şeyleri bir kenara bırakmak ve bir al ata binip köpüklü yeleler gibi kabaran Isparta çağlıyanlarına ulaşmak isterim. Her yol Roma'ya çıkar derler. Ben de, Roma'dayken bile her hülyaya yolu, her tek başına gezinti yolu, Isparta'ya çıkardı. Kaç feerin pembeliğini Isparta'nın gül bahçelerinden geliyor sanarak Kapri'nin yollarında kalbim çarpa çarpa ve içim çocukluğumla dolu, yürüdüm, yürüdüm...

İsviçre'nin koyu ve gür çamları arasında yeşillik kuyusuna idalarken pembenin düzlüğü ve şadırvanın minaresi beni kendine çağırdı. Kaç defa çamların aralığından sızan sarı ve beyaz ışıktaki Ispartam var sauarak, uzun bir ge-

ceden sabaha çıkar gibi şevkle o başluğa atıldığımı hatırlıyorum.

Böylece, uzak gurbetin kaç büyük ve güzel şehrinde, yanına varmak ve seyrine dalmak için mesafeler, hattâ hudutlar aşılın güzelliklerin yanı başında, gecelerimi dolduran ve uykuyu dadı gibi baş ucunda bekleten dutüssıla nöbeti ile sabahleyin erkenden kendi elimle nokulumu hazırlayıp bir gül bahçesinde kahvaltı etmek ihtirasıyla yola çıktım. (Isparta'da, yaz sabahları evlerden götürülüp gül bahçeleri içinde, bülbül sesleri arasında kahvaltı etmek için nokul'lar hazırlanır.)

Hangi bahar, hangi dille konuşulan bir şehirde olursa olsun kiraz mânasına gelen bir kelime işitsem, yerinden fırlar, kiraz bayramlarına katılmaya hazırlanırım. Çocukluğumda tâ Aydın'dan, İzmir'den, Manisa'dan bu bayramlara katılmaya gelen insanlara bu sefer yabancı dil konuşan memleketlerden de meraklılar katılmış ve bunlardan biri kendi dilindeki adı ile kiraza sesleniyor sanıyorum.

Ah o kiraz bahçeleri! Boylu boslu bir dilberin güzelliğini tamamlamak için bir çift küpe yeter. Açık yeşil yaprakları en hafif rüzgârlarda âşık gönüller gibi çırpınan bu güzel ağaçta da bir dalı ucunda yalnız bir çift uzun kulplu küpe olsa yine güzelliği, yine sevimliliği, yine altında seyrine gelinmesi, toplanılması ve çoşulması için yeter. Halbuki onun her dalından yüz çiftten fazla uzun kulplu mercan küpe sarkar. İlk fecrin alacalığı içinde, üstündeki çiğlerle pırl pırl yanan ve en taze göğüsteki mercan gerdanlıklardan daha güzel, daha yakışıklı duran bu kirazlar, insana şiir zevki ve memleket aşkı vermek için tek başına yetici ve başarılıdır. İnsan kanında baharın ilk coşkuluğunu uyandırdığı ve insan damağında yazın ilk lezzetini tattığı için olacak âşuklar (halk şairleri) bağlamalarına (sazlarına) onun kabuğundan mızrap yaparlar :

Bahar gelir yaz gelir.
Bülbül gelir saz gelir,
Gül gelir kiraz gelir,
Gönlüm senden vaz gelir.

Âşık, Isparta'nın gülü, kirazı, çağlayanı ve bülbülü ortasında, sevgilisinden vazgeçmiş bir artık... Kirazlar kızarmaya, olmağa başladı mı dört yana haberler gider; vilâyet aşırı yerlerden misafirler gelir; kiraz bahçelerinde, Kiraz bahçelerini gölgede bırakan toplanılar, şenlikler olur. Bir arada oturmak için büyük yer soforaları hazırlanır : her evin misafirlerini komşu ev, baştaç eder. Daldan koparılan ilk kirazlar, al yanaklı Isparta kızları gibi, İzmirlilere, Aydınlılara, Manisalılara gelin edilir. Mevsimin, ilk kirazı damağınızda kütür kütür ezilirken nâlaşamadığınız ufuklardan bir şey elde etmiş, şafaktan bir şey dişliyor gibi olursunuz.

Hangi şehirde, hangi gündüz uykusundan gözünü sokağın gürültüleriyle açsam, kendimi bir Isparta sabahında, kiraz bahçelerinin yolunu tutmuş kalabalığın yakınında sanırım. İşte şu şen çocuk çığırması, açıp içini su ile doldurduktan sonra üstünü çalı çırpı ve toprakla örtükleri çukurcuklardan birine kayıveren bir kadının ayağı içindir. Her kiraz bayramı sabahı, böyle bir muzipliğe kurban giden bir iki iskaripin topuğu bulunur. Sokakta ne zaman dalgın yürüsem, ne zaman iskaripinin topuğu bir bozuk kaldırım çukurunda çamurlu suya batsa etrafıma bakınır, kiraz bahçemin yolunda bu çukuru eşmiş muzip çocuklardan birinin gülmesini bekler ve kulağını hafifçe çekmek arzusuyla yazarım.

Yaz, Isparta'nın gülle haşır neşir olduğu mevsimdir. Şafakla beraber gül bahçeleri için

de kahvaltı ederek başlayan bu âlem, akşam tizerleri imbiklerden gül suyu ve gül yağını sızdırmakla biter. Isparta, âşukların en tutkunu ve en egoistidir : gülü en iyi yetiştiren, en iyi büyüten, üstüne en çok titreyen, kadını en çok bilen odur; onu muhafazada saklanacak bir purlanta, bir gönülde saklanacak sevgi ihtimamıyla ahr, bir yandan mücevher mahfazasına, bir yandan gönlüne benzeyen bir imbiğe atar; basar, kaynatır, suyunu çıkarır...

Yolumun ucunda bir kiraz bahçesini, bir gül tarlasını ve bir kestaneliği bulmadan boş ve yongun döndüğüm gezintilerden odama kapandığım zaman, bir dolap veya sandık köşesinde unutulmuş duran gülsuyu şişesiyle şakaklarımı ovar veya bir damla gül yağını bir yastığa damlatarak üstüne kaparıyorum. Odama Isparta dolar ve karanlıkla beraber ben Isparta'da dolayırım.

Bazı yaz günleri, etrafın mânasız, hattâ sıkıcı alâkasını üstümüze toplayacağımızı düşünmeden geniş ve düz, kalabalık yollarda gezintiye çıktığımız ahabaplar, benim birden sustuğumu, daldığımı, dönüp dönüp bir yere veya birine baktığımı görürler, şaşırırlar. "Ne var sanki bunda dalecek?" diye birbirlerine sorarlar. Ya bir tarhta, ya bir yakada gül görmüştümdür. Gül ki Isparta'nın çiçeğidir, ben ki Isparta'nın kıziyım, o gül başka yakada ve başka tarhta ne arar? Çoktandır kaybettiğim ve "neye kaybetmiş? nasıl kaybeder?" diye ayıplarlar korkusuyla gazeteye bile ilân veremediğim bir mücevherimi ansızın bir yerde, birinin üzeriude bulmuş gibi irkilirim. "Nerden aldınız onu? bu, burada ne arıyor?," diye soracağım tutar. Kaç defa yakasındaki güzel güle daldığım, gülerек baktığım, konuşacak gibi gülmüsedüğüm için beni tanıdık zanneden, selâm veren "nereden tanışıyoruz?," diye sormaya yeltenen insanlar oldu. Güllü seven dikenine katlanır, derler. Güllü seven hasretine zor katlanıyor. İnsana tabiat aşkı veren, insanı bülbüle eş eden, şair eden muhakkak ki, her şeyden, her çiçekten ziyade gül olsa gerek.

Güllerin en çok, en güzel yetiştiği iki yerin tabiat aşkı ile tabiatın alınmış renkleri ve örneklerde yaptığı halıları meşhurdur : İsfahan'ın ve Isparta'nın. Acaba şair Isparta'nın güllerine bakıp bakıp da mı söyledi?

Güller var : ateşin, sarı, esmer, açık, beyaz.
Güller var : eyliyor şeb-i hicrana itiraz.
Bilmem ki böyle gülleri görmüş mü İsfahan,
İran, o mehd-i gül, o kadim arz-ı hüsn-ü an?

Şarkın bütün şiiri, gül ve bülbülle doludur. Isparta'da gül ve bülbül koyun koyuna yaşar.

lar. Bu ebedî asil visal, Isparta'ya şevk ve sevinç bağışlar. Halktan sıhhat, neşe ve sanat taşır. Ispartalının kahkahası, çağkdayan sularla yarış eder. Ben, yüz metre öteden bir Isparta'lıyı, adını bilmeden ve yüzünü görmeden tanıdım : güllüyorsa kahkahasından bellidir, gönülden kopan ve çınhyan bir kahkaha... Her ne ise, tarifini yapamam, fakat iddiamda sabittim. Ispartalının yalnız bahçesinde değil, yavaşında da gül açar; dişlerini sarartan ve kemiren suyu olmasa onu her zaman gülenken görmek ister-siniz.

Hep ötenizde, hep başınızın üstünde, hep uzaklarda gördüğünüz şafakları ayağınızın altına serilmiş, yanı başınıza uzanmış görmek ister misiniz? Isparta'nın gül bahçelerine gidiniz.

Isparta'da çıkılan yollar, kestaneliklere varır. Kirazların köpelerinden ve güllerin güllüşle-rinden sonra, kestanelerin bakışları; koyu elâ gözlerin dungun halleri...

Kestanelikler, kestanelikler... Kestaneler, ne kirazlar gibi yenmeğe hazır, ne güller gibi koklamağa. Onlar kendi üzerlerine kapanık, di-kenler ve kabuklar ardında saklı lezzetlerdir. Kirazın hazır suyundan sonra kestanelenin gizli sütü... Kiraz dalları, meyvelerini yere sarkıtır-lar, kestane dalları ise göğe kaldırırlar ve yıldızlara sunmaya heveslidirler. Sıcak son bahar ikindilerinde onların top top koyu gölgeleri altına uzanmak, kendini hulyaya kapıp koyuver-niek için biricik çaredir.

Baharları kiraz bahçelerine, yazları gül tarlalarına, güzleri kestaneliklere gidecek şen ve dost kalabalığa katılmak için erkenden ev-den fırlayanlar, meydana kimseyi bulamayınca ve vakit çok erken olduğunu anlayınca ge-ri, eve dönmezler; Sidre yolunu tutarlar. Is-parta'yı çepçevre kaplıyan dağ ve tepelerden en yakışıklısının, en cana yakın olanının adı Sidre'dir. Sidre yolunu her dönüşte Süleyman Dede'nin mevludünü hatırladım.

Miracı ne sade bir eda ve ne güzel bir müba-lâğa ile anlatır : Muhammed'le Cebrail, Allah'a varan yoldadırlar. Sidre'ye varınca Cebrail du-rur : "Ötaye ben kanat salamam, kanadım yanı-veriz. Sen yalnız gideceksin ya Muhammet!" diye boynunu bükür; Muhammed'e de bir hü-zün çöker. Derken ona sesier gelir. Artık tek-başına yoluna devam edecektir. Vatan ve halk sevgisinin, vatan ve halk visadının ne canlı, ne güzel bir timsali bu! Bizim Sidre ile bu Sidre'yi bir arada düşündü... Bir gün bir daha Sidre'ye çıkmam nasip olursa, bütün gurbet gamları, bütün gönül yükleri eteklerde kalacak ve ben yeni baştan, memnun, mes'ut ve mağrur o te-pe de büyük bir visale ereceğim sanıyorum.

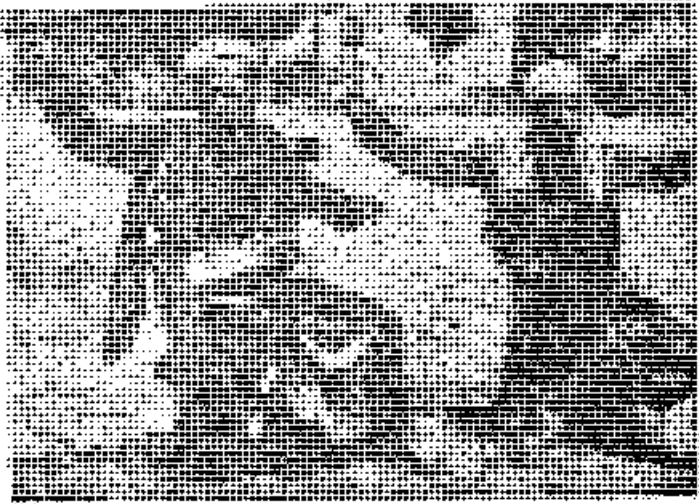
Ispartalı, yaz demez, güz demez hayatını

hep dışarda, hep tabiatla başbaşa, hep çiçek ve meyva içinde geçirir. Ispartalı, yerin altından taşan pınar gibi evinden taşan ve toprağa dü-şen insandır. Yemek, içmek, gezmek, gülmek hep dışarda... Ispartalı evinde ya düşünür, ya ibadet eder, ya halı dokur.

Üç mevsim, binbir rengi içine sindiren bin-bir şekli hayaline nakşeden Ispartalı kadın, kışın, onları bir tezgâhın karşısında, elin-de mekükler, dudagında maniler ve gönlünde hasretlerle halısına döver. Isparta halısının renkleri ve şekilleri, tabiat alışkanlığının ve düşkünlüğünün mahsulleridir.

Artık dudagında maniler yok. Isparta tür-külerinin hem makamlarını, hem sözlerini un-utmuşum. Ama halı dokunmasını hâlâ beceriyorum. Büyük şehirlerde mahalleden mahallere muhaceret şeldinde devam e-den, evden daireye, daireden eve gelip gitmek-le geçen avare ve yorucu hayatımın akşamların-da, en güzel dinlenme çaremi size ifşa ediyor-um : hiç bir evde unutmadan beraberimde gezdirdiğim ve her yeni evde ilk defa yerini ka-rarlaştırdığım şey, küçük tezgâhımdır. Bütün hasretimi ona dokurum ve bütün yorgunluğum onda unuturum. Her biri bir kaygının, bir azabın, bir hasretin meküklerle yazılmış ace-mi, fakat içli manzumeleri olan bu halıcıkları bir gün meküklerle yazılmış bir hatıra defterin-den parçalar gibi sergiye koyacağım.

NOT — Bu yazı, Üm'ün 99 - 102 sayılarında eksik ve yanlış basılmış olduğundan bu nüshaya tekrar ko-nulmuştur .

Isparta Tarihine Ait Kısa Notlar

H. T. DAĞLIOĞLU

1 — Hamit sancağı mutasarrıfı Tahir Paşa Alâiye'ye tahvil edilmiştir. 1245 yıl cemazi-yelahir başlangıcı, 1829 yılı kasım ayı başları. Bu tarihlerde Hamit Sancağı tekrar Teke Sancağı ile birleştirilmiş valiliğine sabık Halep valisi İbrahim Paşa tayin edilmiştir.

2 — Tekeli oğlu İbrahim Beyin zulmünden vatanlarını terkedip İsparta'ya gelen Türkmenler hakkında ilâm 25. rebiülevvel 1230 - 1814 yılı aralık ayı.

3 — Sabık Hamit Bey'i Nesli Zadeyi cümle tevabü ile yanına almak iyi bir sancak beyi ile taltif etmek üzere Anadolu Beylerbeyi Nuh Paşa'ya buyuruldu. 26 Muharrem 1012 - 1603 senes.

4 — Hamit Sancağı sancak beyi Osman Bey İngrus sefirine gitmesi için emir. 23 Muharrem 1603 senesi.

5 — Sofya'da maktulen vefateden Hamit Beylerbeyi Ali Paşa. 2 Şevval 1101 - 1689 senesi.

6 — Hamit ve Alâiye sancakları mutasarrıfı ve İzmir muhafızı Hasan Paşa. Sefer 1240 (1824)

1203 - 1788 Osmanlı - Rus seferinde Hamit sancağından Tuna boylarındaki orduya gönderilen kuvvet hakkındaki listeye dair.

Devlet, Abdülhamit I. zamanında Rusya ile yine çetin ve ümitsiz bir savaşa girişmişti. Özi kalesinin Rusların eline düşmesinden sonra Abdülhamit yeis içinde 1203 - 1788 senesi recebinin on yedinci günü irtihal eylemişti.

Yirmi yıldanberi hemen harp halinde bulunan devlet nüfusu ve maliye birçok zarara uğramıştı.

Üçüncü Selim tahta çıkınca harbe bütün şiddetiyle devama karar verildi. Bir taraftan Ruslar diğer taraftan Avusturyalılar bize durmadan saldırıyorlardı. Sadrazam Koca Yusuf Paşa seferde bulunuyordu.

Rusların başkumandanı Mareşal Ronyançof, Avusturyalıların da prens Koburg idi.

Bu muharebelerde meşhur Rus Generali Souvorof on bin kişi ile Sereth nehrini geçerek Osmanlı ordusuna hücum etti ve Fokşami de bir yılda birçok askerlerimizi kılıçtan geçirdi, Kemankes Mustafa Paşa'yı mağlûp etti.

Bu Rus kumandanı daha sonra İsmail Kalesi'ndeki 30 bin nüfusu zalimane katletmiştir. Fakat Ruslar'da bu muharebede on bin asker ve bir general kayıp etti. Bizim için hiç elverişli olmayan bu muharebe Yaş andlaşmasıyla bitti. 1792 - 1205 senesi rabiiülahirinde (1790 M.) memalikinin her tarafına gönderildiği gibi Hamit Sancağına da gönderilen emirde seferin üç yıl kadar uzaması münasebetiyle cepheye asker gönderilmesi ve gönderilenlerin aceze makulesinden olmaması tasrih edilmekte ve Hamit Sancağının her ilçesinden ne kadar süvari askeri istenildiği ve bunların kimlerin idaresinde olması lâzım geldiği bildirilmektedir. Bu listeyi ve emirlerin kimlere yazılmış olduğunu aynen aşağıya yazıyoruz:

1 — Yalvaç kazası müteayyinanın'dan Elhaç Muhammed'e	150 svr. Nfr.
2 — Yalvaç - Karaağaç naibine ve kaza mezkûr müteayyinanından Ramazan'a	200 " "
3 — Hoyran naibine ve kaza-i mezkûrdan Mercan oğlu Yakub'a	50 " "
4 — Afşar naibine ve mezkûr kazadan Sarı Hacı Ahmet Paşa ve Şatır oğlu Abdullah'a	100 " "
5 — Ağrus naibine ve Seyit İbrahim'e	50 " "
6 — Uhuborlu naibine ve Pişkince oğulları Hüseyin ve Osman'a	300 " "
7 — Ağlasun naibine ve Seyit Ali'ye	50 " "
8 — İsparta naibine ve kazanın müteayyinanından Kurt Hasan oğlu Hacı Süleyman'a	200 " "
9 — Eğridir naibine münasip sergerdeleriyle	50 " "

10 — Pavlu Naibine münasip	„	30	„	„
11 — Barla naibine	„	20	„	„
12 — Keçiborlu	„	30	„	„
13 — Gönan	„	20	„	„
14 — İncir pazarı naibine	„	30	„	„
15 — Burdur kazasına Dervişza- de Abdülkadir ile		200	„	„
16 — Garbi Karaağaç naibine Os- manbey sergerdeliği ile		150	„	„
17 — Kızılıhsar naibine Hacı Salih sergerdeliği ile		150	„	„
18 — Kemer Hamit naibine ve ka- za-i mezkûr müteayyınanından Ka- tırıcıoğlulu Salih ve Hacı Mehmet sergerdeliği ile		150	„	„
19 — Siroz namıdiğer Tefeuni ka- zasında Çumra Oğlu Mahmut ve Kara İsmail Bey sergerdeliği ile		200	„	„
20 — Gölhisar Hamit naibine ve Şeyh Hüseyin oğlu Hacı Hasan ile		150	„	„
21 — İrla - Yavicca'dan (*) mü- nasip bir sergerde ile		100	„	„

2380

İstenilen bu kuvvetlerin gönderilmesi için 1205 senesi sefer ayında (1790 M.) bir tekit daha gönderilmiştir. Bu tekitte şöyle denilmektedir:

Dergâh-ı muallâm kapucu başlarından Hamit sancağı ve havaıhsinden sefer-i hümayununa memur olan asakirin ihracına bundan akdem deraliyemden hasseten sürücü tayin olunan Ali Bey'e ve Kemer Hamit kazası naibine ve kaza-i mezkûr müteayyınanından Katırcı Oğlu Salih ve Hacı Mehmet ve ayan ve zabitan ve eshabı nüfuz ve iş erlerine: İşbu sena-i mübarekede evvel baharda sefer-i hümayununa mürettep olan askerlerin gönderilmesi ve Kemer Hamit'den gönderilecek 150 askerin Salih ve Hacı Mehmet marifetleri ve munaileyhlerin sergerdelikleriyle hareket etmeleri.

Fi evail Zilkade sene 1205 (1790 M.) Dördüncü Mustafa devrinde yine Hamit sancağın-
dan asker istenildiğine dair 195 numaralı or-
du mühimme defterinde şöyle bir kayda rasla-
dık. Hamit sancağında vaki İsparta, Güllühisar

Siroz namı diğeri Tefenni ve Kemer Hamit ve Ağlasun, ve İncir Pazarı ve Burdur ve İrla, Eğridir, Ağrus, Pavlu, Barla, Yalvaç, Yalvaç - Karaağaç, Uluborlu, Keçiborlu, Hoyran, Karaağaç (Garbi), Afşar, Gönan Hamit ve Yavricca kazalarının naibine ve Hamit Sancağı mütesellim ve mübaşirlerine gönderilen emirlerde 850 naferin hazırlanması istenilmiştir.

Emrin tarihi 1222 senesi camaziyelevvel'in başlangıcı sıralarındadır. (M. 1807 senesi).

Bu vesikalar bize her harp vukuunda vatanın her tarafından olduğu gibi Hamit sancağında da cebheye asker gönderildiğini ve bu askerlerin miktarile kimlerin konutası ve idaresi altında gönderilmiş olduğu gösterilmektedir.

(Bu vesikalar İstanbul'da Başbakanlık arşiv dairesindeki defter ve vesikalardan alınmıştır).

(*) Yavicca veya Yuvacca Dinar'la Uluborlu arasındaki yerdir.

Tarih, Arkeoloji, Etnoğrafya ve Folklor bakımından..

TETKİK GEZİSİ NOTLARIM

Akşehir - Yalvaç - Serinlet - Uluborlu - Keçiborlu - Isparta - Barla
Eğridir ve bazı Köyleri

Atabeyli Naci KUM
Adana Müzesi Müdürü

Ş. I. İLK MERHALE :

Memurluk ödevlerimin on yıl ve daha uzun zaman kendinden uzaklaştığı Isparta çevresine bir gezinti fırsatı aramakta iken 1946 yılı haziran ve temmuz aylarında bu fırsata kavuştum. Yedi yıldır içinde bulunduğum Çukurova'nın bu en sıcak günlerini ata yurdumun yayla havası içinde yaşamak sevinciyle 24 haziranda, serin bir sabah esintisi Sultandağları tepesinden kanatlanmış, Akşehir'in şirin kucagında beni okşayordu. Yalvaç otobüsünü beklemek icabeden birkaç saatımı, eskiden iyi tanıdığım Akşehir'in başlıca ziyaret yerlerini gezmeye verdim. Selçuklulardan önce tarihte FLOMELYOM adını taşıyan bu şehir ezelden FİSİDYA'nın başlayıp, bittiği bölgeye dahildi. Burada şimdi görülebilecek başlıca eserler : Selçuk camii, medrese ve imaret binalarıyla MAHMUD HAYRANİ, BABA NİMETÜLLAH NAHCEVANİ ve NASRADDİN HOCA türbeleridir.

İmaret Camisi, Akşehir'de pek bol olan Selçuk ve daha önceki devirlere ait eski eserleri içine alacak güzel bir müze haline konmakta idi.

Bu yıl başlarında Akşehir'e uğrayan Müzeler Genel Müdürü Hamid Koşay, Akşehir'in bu yönden önemini takdir ederek burada bir Müze Deposu açılmasını böylece sağlamıştır. Bununla birlikte, şimdi Halkevi binası içinde bulunan Millî Kitap Evinde de çok değerli yazma eserler vardır. Ben Akşehir'e indiğim gün, Millî Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürü Aziz Beyle burada buluştuk; kendisi Akşehir Kütüphanesinin tanzim ve tasnifini gözden geçirmeye gelmiş ve buraya bu yönden de bir kaymet verilmiştir.

Akşehir'e ayak basanlar için ilk uğranması gerekli olan NASRADDİN HOCA'yı bir defa daha ziyaret ediyorum. Bizim şairimiz İSPARTALI SEYRANİ, Seyahat Destanında :

"Akşehir'in çokdur yiğidi merdi
Erenler sofrasının ol yere serdi
Aşkta mahir olan maksada erdi
Anda naedfun Nasraddin Hocagâni,, (1)

(1) İSPARTALI SEYRANİ hakkında : "ÜN, dergilerine bakınız.

diye bu şehiri ve meşhur hocasını öğmüştür. Hoca'nın bir şadırvan kubbesi gibi kenarları a-
çık olan türbesinin içinde kendi mezarından
başka birkaç mezar daha vardır. Fakat Hoca'-
nın mezarının taşı, tip ve yazı itibariyle Os-
manlı neshi olarak sonradan yazılmıştır, baki-
mız :

Hazihi ettürbetil merhum
Elmagfur ilâ abdihi
Elgafur Nasr-üddin
Efendi Ruhuna
Fatiha 386

Görülüyor ki bu kitabe asıl mezar taşı de-
ğildir ve bir tuhaflık olmak üzere tarihi ters yaz-
ılmıştır (yani 688 ?) olacak. İsmail Hami Da-
nişmend'in Cumhuriyet gazetesinin 23-11-1940
tarihli sayısında "Nasraddin Hoca Kim?" baş-
lıklı bir yazısı ile yine bu suralarda benim Cum-
huriyet gazetesinde bu makale üzerine yazdım :
"Kayseri Müzesinde 1408 No. da kayıtlı
Nasraddin Hoca Lahdi., başlıklı yazılarımızdan
hasıl olan kanaat Nasraddin Hoca'nın Selçuklu-
lar devri micalinden olduğunu ve Akşehirdeki
mezarının kat'i olmadığını oldukça belirtmiştir.
Her ne ise? (Bu şen ve şöhretli Türk Hakimi
Sivrihisar'a, Akşehir'e malolmuştur.

Gelelim : Seyid Mahmud Hayranî, Selçuk
devri şeyhlerinden ve Hacı Bektaş Velî'yi as-
lanın üzerine binmiş ve eline yılanı kamçı ola-
rak almış olduğu halde ziyarete geldiği Vilâ-
yetnamedeki fasıldan anlaşılan bir ulu kişi idi.
Türbesi harap olmağa yüz tutmuştur. Rivayete
göre Temür Han'a tutsak olan Osmanlı padişahı
Yıldırım Bayazıt bu türbenin bitişiğindeki
hücrede mahbus iken intihar etmiştir... Bu hü-
crenin kapısı ceviz tahtasına oyma nalıuş ve ya-
zılı olub yerinde durmaktadır.

Baba Nimetullah (MAHMUD) Nahcuvani
ise : 1946 tarihlerinde yaşamış Nakşibendî Türk
Bilginlerindedir. Azerbaycan'dan Akşehir'e ge-
lererek yerleşmiştir. "Fevatihül İlahiyye velmefatihül
gaybiyye., adlı Kur'anı Kerim tercümesi
sırf mânevî bakımdan Kur'an'ın özünü anlatan
çok değerli bir eseridir. Bundan başka Şeyh
Şebisterî'nin "Gülşeni Raz" ına farsça mu-
fessal bir şerhi vardır. Muhiiddini Arabî'nin
"FUSUS" una ve "Tefsiri Kazî"ya haşiyeler

yazmıştır. Tasavvufa ait "Hidâyetil İhvan., ve
"Risaletilvücut., adlı eserleri de vardır. (2).

Ş. II. YALVAÇ :

Seyahatımın asıl hedefi ikinci merhaleden
sonra başlar.

Akşehir'den bizi Yalvac'a götüren Beledi-
ye otobüsü hemen Sultan Dağlarına tırmanarak
bir hamlede Yörük Yaylasına yükseldi : Yıllar-
ca hasretini çektiğim yayda havasını derin derin
ciğerlerime acırırken Örkenezli Derviş Ahmed'-
in adını taşıyan buz gibi pınar suyundan içimin
yankısını kana kana gıderdim. (Bu yayda yüce-
liğinden Beyşehir ve Eğridir gölleri yere seril-
miş bir ayna gibi ve çevredeki yeşil dağlar bu
aynalara akseden şirin manzaralar halinde...

Yalvac'a ait elimizde zengin tetkik malze-
memiz vardır. M. Ö. 280 surlarında, İskender'-
in haleflerinden Antiohos tarafından kurulan
bu eski şehir, M. Ö. 189 tarihinde Romalılar ta-
rafından serbest bir şehir haline sokulmuştu.
Bu suretle Romalılar idaresindeki Antiohya,
birinci asır başlangıcında Roma İmparatoru
Avgostos-Ogust- tarafından Galatya eyaletinin
merkezi olarak kendi adına yaptırılan büyük öl-
çüde resmî ve özel yapılarla süslettilmişti.
Bu yapıların bulunduğu Hisar Tepesinde 1833,
1912, 13, 24, 25, 26, 1927 tarihlerinde İngiliz ve
Amerikalı arkeoloji heyetleri tarafından yapı-
lan kazılarda en son komiser olarak Millî Eği-
tim Bakanlığını temsil ettiğinden bu kazılara
ait bilgileri ÜN okuyucularına ayrıca bir ma-
kale ile sunuyorum. Şehrin harabelerinden sö-
külüp getirilen birçok kıymetli taşlar bugünkü
Yalvacın yapılarını kurmuştur. Böylece yer,
yer eski eserler göze çarpar. Benim buraya şim-
diki uğradığım sıra, mebus seçimleri arifesin-
de idi. Memlekette çoktanberi sürüp gelen halk
arası bozukluğundan hasıl olan ikilik burasını
günden güne körletmiş bir durumda buldum :
20 yıl evvel büyük bir emek ve gayretle kurul-

(2) Akşehir hakkında, Akşehir Belediyesi'nin
gayreti ve İbrahim Hakkı Konyalı'nın kalem himmeti
ile mufassal bir eser neşredilmiştir. Her yönden bu
güzel ilceyi tanıtan bu eseri tavsiye ederiz.

(3) Bu hedeften demek istediğim : Isparta muhi-
tinden hayli zamandır ayrı kaldığımdan ÜN okuyucu-
larına arzedecek malzemeden de mahrum kalmışım.
Bu seyahat işte şu notların yazılmasına yardım ediyor.

masını temin ettiğimiz (Sanayi ve Ticaret Türk Anonim Şirketi Dabağ Fabrikası) muhtal bir hale sokulmuş, ilçe halkındaki birleşme ve ilerleme kabiliyetleri süflü ihtiraslara feda edilerek burada ne temiz işme snyu ve ne elektrik tesisleri yapılmıştır. On gün kadar içinde içim sızlayarak kaldığım güzel Yalvac'a acıyarak buradan Senirkend'e yollandım...

Ş. III. SENİRKEND ve ILUGÜB; (ULUBEK)

29 - 6 - 1946 Yalvac'tan İsparta'ya giden bir otobüsle Senirkend'e geldim. Burada birçok eski aşinalarla buluştum. Bu bucak merkezinde bugün bir Dr. Hemşeri Demokrat Parti teşkilâtının başına geçmiş ve ortaklık allak bullak olmuş bir halde, tozdan, dumandan ferman okunmuyor. Eski meslekdaşım Ali Ragıp'la birleştiğimiz park bahçesinde buna tanıtılan İlügüb'li hemşerilerin davetini bu gece kabuledip buradan uzaklaşmağı uygun buldum; Tjemen yollandık. Akşam karanlığında Veli Dede zaviyesinin önünde arabadan indim ve Koca Türk Erenlerinin tepusuna yüz sürdük. Bütün gece bu can ve gerçek iman dolu köyde gözümüzü kırpmadan enfüsi bir muhabbet ve sohbetle seher vaktine erdik. Veli Dede zaviyesi mütevellilerinden merhum Hoca Mehmed Takıddin oğullarından Bay Hüseyin elindeki (VELİ DEDE ME-NAKİBİ) kitabı ile, aile şecerelerinin de dahil olduğu nebiler, veliler şecerelerini tetkik ettim. Bu menakib hakkında ÜN'de Tahir Erdem tarafından yazılan makalelere bakıla...

Şafak sökerken tetkike başladığım Velide Türbesi yanındaki cami ve tekke ile beraber bir zaviye halinde ve tamamen eski bir Bizans enkızı ile yapılmıştır; bu kilisenin Senirkend önünde (Kara Arslan veya Haçlı Kilise) denilen harabeden getirilmiş olduğu söylenmiştir. Cami ve dergâhın duvarlarındaki taşlarda birçok motifler gördüm, bunların krokilerini çiziyorum. Türbede 9 mezar vardır. Türbedar Rıza Durmuş'un söylediği ve mezarların başuçlarına yazılan sonraki yazılara göre isim ve sıralarını aşağıya yazıyorum :

1 — Hasan Gazi Asgar ve Hüseyin Gazi Ekber (ki Battal Gazi amucası? diye rivayet edilir) ikisi bir kabirde gömülü gösterilmektedir.

- 2 — Hüseyin Gazi Paşa,
- 3 — Veli Baba Sultan zevcesi Fatma,
- 4 — Veli Baba Sultan (Bodin'de medfun GÜLBABA'nın babası)
- 5 — Veli Baba anası Hatice,
- 6 — Velîyüddin Gazi,
- 7 — Mustafa,
- 8 — Ali Müfred,
- 9 — (Burada mezarı olmayan CAFER diğer adıyla GÜLBABA ki Bodin şehrinde medfundur, burada makamı gösterilmiştir).

İlügüb (menakip kitabına ve kelimenin etimolojisine göre aslı ULUBEK olacaktır). Bu köy halkı (950) nüfus teşkil eden kamilen Alevî - Bektaşî'dirler. Saf, temiz ruhlu güzel huylu kimselerdir. Köyde temizliğe son derece riayet ederler; Ahırlarına varıncaya kadar beyaz toprakla badana yapılmıştır. Köyün başlıca geliri bağcılık olduğundan burada iyi şarap yaparlar. Bu köydeki tarihi binalar ve âileler üzerinde daha geniş incelemeler yapılmak gerektir.

"İsparta ve çevresinde Alevî-Bektaşîler, adlı bir yazımı bu seyahat notlarına ek olarak ayrıca ÜN okuyucularına sunuyorum. Bu itibarla geziş ve görüşlerimizin seyrine devam edeceğim. Ancak, (GÜLBABA) hakkında elimdeki cöndlerden birinde tesadüf ettiğim bir medhiyeyi buraya yazacağım; burada da görülecektir ki Gülbaba, Veli Dede'nin gözü nuru, yani, oğludur :

Gel yine bugün dost iline varalım
Hallac Mansur gibi dârim Gülbaba
Yarden ayrınışam feryad ederim
Kalmadı namusu ârim Gülbaba

Kan revandır gözümüzden yaşımız
Şükür geldik bir araya beşimiz
Şimdengeru HU demektir işimiz
Arş'a direk direk zarım Gülbaba

(4) Veli Dede menakibnamesinin tetkiki, şeceredeki sayıtlar, bu avrenlerin İK Anadolu fatihleri olan ve Battal Gazi soyuna bağlanan DANIŞMENDİlerden olduğunnu pek âfâ göstermektedir. Nitekim Veli Dede makamı bir büyük zaviye olduğu halde bunların mürid kapıları Eskişehirin Seydi Gazi Dergâhi postnişinleridir. İlgübitler oraya bağlı taliplerdir. Seydi Gazi müridleri de Haçlı Bektaş ocağına bağlıdır. Su halde Veli Baba ve âilesi bir Komutan ve ünlü başbuğlardandır. Nitekim Gülbaba da Kamuni Sultan Süleyman ordusunun bayraktarı olarak kalenin fethinde almından yaralanmış, şehid düşmüştür.

Gördüm kılıncını tutar elinde
Keskin Erenleri (5) vardır yolunda
Yardımcımız olsun Mahşer yerinde
Dünya ve ahrette varım Gülbaba

Yedi iklim dört köşeye yürürsün
İsteklinin muradını verirsin
PİR VELİ DEDEDENİN GÖZÜ NURUSUN
Gel dinim imanım şahım Gülbaba

PIRGAYIP ABDAL'ım dutalım yasın
Turnaya vermiştir garibce sesin
Yedi iklim dört köşeye bekeisin
BODİN'e uğradı rahım Gülbaba

Ş. IV. ULUBORLU :

Senirkent ve İlügüpte bu kısa eğlenmeden sonra o gün 30 - 6 - 1946 pazar, Uluborlu'nun pehlivan güreşi bayramına yetiştim. Bu ilçe merkezinde her yıl böyle bir güreş töreni tertiplenmek âtedenberi âdettir. Bundan hasıl olacak gelir, memleketin bir hayır işine harcanır. Kasabanın yeni kurulmakta olduğu (MUSLUK) mevkiinde, genişçe bir alanda yapılan güreşlere merkez ve civar kasaba ve köylerden binlerce halk seyirci gelir ve burası âdeta büyük bir bayram, panayır yeri haline gelir; işte bugün de aynı idi.

Bayram yerindeki kalabalık arasında eski dostlarımdan öğretmen Said Demirdal ve halkevi başkanı Rıza beylerle buluştum. Müsabakaları zevk ve heyecanla bir müddet seyrettikten sonra Musluktaki yeni çarşı, pazar yerine geldim. Burada resmî ve hususî yapılar, dükkânlar kurulmuş. Kasabayı, eski yeri olan yüksek ve kayalık, sarp bir yer olan durağından bu bahçeler semtine indirmek en yerinde bir iş olduğu halde, yine halkın bir kısmı yukarıda kale etrafındaki evlerinde kışlamakta ve bir kısmı hükümet konağının bulunduğu aşağıdaki Zencirli mevkiindeki bahçe evlerinde ve bir kısmı da asıl kasabanın göğürtülmek istendiği MUSLUK'ta dağınık bir şekilde oturmaktadır. Bu hal ve vaziyet Uluborlu'yu üç kısma ayırmış ve parçalamış olduğundan burada devlet ve millet işleri selâmetle yürümekle beraber şehir topluluğu ve imarı da bozuk düzen kalacağı gerçektir.

Bu yüzden Uluborluların bir çoğu başka diyarlara göçetmektedirler.

Said Demirdal'la biraz sonra birleşerek Zencirli mevkiinde ve evinin bulunduğu BAHAR ÇEŞMESİ yanlarında yerlere serilmiş olan yazık ve işlentili eski eserleri tetkike koyulduk; buraları, çok eski olan (APOLONYA) şehrinin harabeleridir. UN'de Hamid Dereli tarafından seyahat hatıraları yazılan İngiliz rahibi T. V. J. Arondel'in 1833 de ziyaretle bir hayli bilgi verdiği Apolonya hakkındaki tarihi vukufumuzu, bilâhare 1880 yıllarında İngiliz arkeolog ve profesörlerinden S. W. M. Ramsay ve onun talebesi STRET artırmışlardır. Bilindiği gibi Prof. Ramsay, Yalvaç'ta Antiyoh şehri harabelerinde 1912 - 1927 kazılarını yapan ve "Küçük Asya'nın Tarihi Coğrafyası,, adlı değerli eserin sahibidir.

1930 yılında, nisan ayında yine İngiliz profesörü Kaldar, Uluborlu'ya gelerek buradaki Greko-Romen kitabeleri tesbit etmiştir. Bu zat ta Ramsay'ın talebesidir. Bu kitabeler ve tercümeleri hakkında UN'de Said Demirdal'ın değerli makaleleri neşredilmiştir.

Geceyi Said Demirdal'ın bahçeli evinde öğretmen ve halkevi başkanı Rıza ve öğretmen Tefrik beylerle birlikte samimi bir sohbet havası içinde geçirerek ertesi gün Keçiborlu'ya hareket ettim. Şurada yeri gelmişken bu iki (BOR) kelimesi üzerinde biraz duralım : BOR kelimesi Türk sözlüğünde şu anlamlara gelir : "Bahadır, gayri mevrû, gubar, hali erazi, metruk, mey, şarab, tebşir,,. Kelimenin başlarına geçen Ulu, Kiçi ise bu iki kasabanın büyük ve küçüklüğünü anlatır. Artık Bor kelimesinin hangi anlamının buralara ad konmakta kasdedildiğini iyice kestirmek kolay değilse de benim kanaatim, dağlık, taşlık, gayri mevrû erazi anlamına verilmiş olması üzerindedir.. Bizim SEYRANI'miz de :

"Uluborlu şehri hayh yücedir
Sagiri kebiri hacı hocadır
Senirkend İlügüb gizli hecedir
Veli Dede evliyası bürhanı....,

kıtasıyla bu güzel yurt köşesini ne güzel tanıtmış!

(Devam edecek)

Bahar gelince bizim illere,
Buru burcu kokar gayri
Bizim ilin, taşı, toprağı.

Düzünde kekik açan,
Yamacında keklik öten dağlar
Anamas dağları;

Destan olur dillere...
Suyundan şifa unar hasta
Mevsimlerle haşır neşir toprak;
Tepeler, renklerin rakısında,
Eksik olmaz yücesinden kar
Anamas'ın

Ihlamur ihlamur kokar,
Zindan dere boyunca Deli Su.
Suyu, havası ile Sorkun yaylası,
Başka görünüş, başka bir âlem.

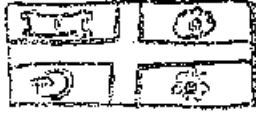
Bu mevsimde.
Duramaz olur köyllü köyünde
Taranır oba oba yörük çadırları...
Yurt olmuş, sürüsüne yaylak olmuştur
Bizim İller...

Toprak, hava, su ve insan,
Bayram yapar

Bu yeni ahenk içinde...

Isparta

Reyzan Oğuz HARZEM

İlçüüp, Velidede Türbesinde
görülen eserler

ΡΟΔΩΝΑΙΣ
ΝΕΡΝΟΣ ΒΙ
ΘΝΟΣ· ΖΩΝ
ΕΛΥΤΩΑΝΕ
ΘΗΚ ΕΝ· ΚΑΙ
ΤΟΙΣ Ι· ΔΙΟΙΣ

Çömür Camisi avlusundaki
iki direk taşı kitabeleri

////// ΠΙΔΙΕ
////// ΑΜ ΜΑΝΙ
ΙΘΙΟΝΕ ΥΕΙ
ΙΑΘΕΒΤΥΔΕ
ΓΑΡΝΕΕΤΟ Υ
ΕΠΟΙΗΣΕ

////// ΜΝΟΝΙΑΝΟC ΖΩ
////// ΓΙΜΟCΙ ΔΙΩΜΗΤΡΩ
////// ΝΙΜΝΗΜΕΧΑΔΙΝ

Aşkışöyündeki mezar
başta ve yazısı

Α· ΤΟΡΑ
Θ· Α· Ν[ΤΟ]
ΝΟΝ
ΑΡ· Α
ΕΤΡ· Ν
ΝΙΚΟΝ
ΚΟΝ...
ΟΣ
ΑΜΕΝΤΟ

Naci Kum'un yazısına ait klişeler

KIZIL SEVDALIYA

"Elden geldiği kadar onun dilile yazılmış enki bir deneme,

Yahu.. biraz dur.
Biraz dur, beni dinle.
İstersen kız,
İstersen küplere bin.
Kudur.
İstersen kıpkızıl avucuna
Suratına tokat vur.
Evet :
Tokat vur suratıma.
Fakat beni dinle,
Konuşalım seninle ,
Hattâ.. kendi diñle.
Gel diz çök, çömel,
Sen ister hoşver, ister duy
Bildığın gibi hiddet et solu.
İskanbil oynar gibi karşına al dinle beni.
Konuşalım istersen,
Nâre atarak iki yoldaş gibi
İstersen kucaklaşarak
Anlaşalım iki vatandaş gibi
Bak iki gözüm ben
Seni görmeden,
İzine düşüp hülyalar örmeden,
Seni bir peygambere benzetmiş
Seni evet şaşma seni,
— Gözü yeni açılan bir kör gibi —
Seni sevmiş, seni saymıştım.
Fakat :
Eserlerini tümünden okumamış.
— Yolunuz ayrı olduğunu bilmem — kulaktan
gelenlere
Kızmanmış, sana aldırmamıştım.
Geçende bir dost,
Uzattı elime kitabını.
Zımdandan karına,
Yazdığın mektubu okumuştum.
Yaşarmıştı gözlerimde yaş,
Şaşmıştım vukarına
Acımıştım karına.
Evet, zavallı karın kadar
Benim de sırlamıştı yüreğim,
Bürümüştü gözlerimi şiirlerinden çıkan
Buram buram duman
Eyvah.. ne oldu bana
Tabii senin gibi ben de,
Görüyordum her yeri
Kıpkızıl kan.
Ah zavallı, ah vazallılar dedim.
Geceün boşluklarında,
Saatlerce
Boşluğu dinledim.
O dakikada ah..
Çıksaydı karşıma eğer.
Sana zencir vuranlar,
Ümidini kıranlar
Çıksaydı karşıma eğer.
Onların ben titremeden
Kırardım kafa taslarımı.
Evet,
İşte o dakikada sevmiştim

Bir azizini
Bir kahraman gibi.
Ölüm karşısında o ne duruş
O ne kuruluş.
Seni dik başlı tutan ne?
Neye gözlerinden şimşek,
Yunuruklarında dev pençesi.
Aman Allah.. bu da nesi?
Birkaç satır içinde
Milyonların göz yaşları.
Dudaklarında bin yılların sırları var.
Gözlerinde, gözlerinde
Yakan değil, ısırın bir alevin
İçe sinen ışığı.
Tâ şimalden esen fırtınalar
Süzgecinden geçince,
Kızıl bir furundan çıkan
Bir alev tesiri yapıyor.
Evet seni dinleyenlerin kalbi
Tıbbi senin gibi atıyor.
Başka bir yerde, şarkın sarı sevdasını
Haykırıyorsun.
Cihanlar vuruyor,
Güneşler doğuruyorsun.
Okudukça onları
Kanıverdim sana.
Bütün onları senin gibi duydum
Senin gibi yandım
Yanılarak onları da
Kara sevdâ sandım.
Sana kandım, inandım sana.
Senin gibi yana, yana,
Didikledim bağrımı gecelerin.
Allah, Allah.. hakikatın kuyusu,
Ne kadar derin, ne kadar derin.
Bilmem ne kadar dalmışım bu uykuya,
Gök görler, yer inler gibi.
Kulağıma geldi benim köylümün sesi.
Silkinerek ben uyumdan :
— Nankör adam..
Melûn adam..
Hayır, hayır dedim.
Sen benden değilsin,
Senin nabzında atan,
Kızıl kan,
Benim kanımdan değil.
Başındaki kara yazmada
Benim yasım yok.
Senin dilin anmaz benim köylümü.
Sen paslı demir parmaklığın altında
Bekle, bekle ölümü.
Bir yaban domuzu gibi
Kır boynunu.
Kızıl çehren görünmesin,
Sin Allah'ın belâsı oraya sin,
Sen benden değilsin.
Sen benim dâvam değilsin.

Bir Pazar Gezintisi

Kemal FURAN

Mektupçu, pazartesi sabahı tizeri dosyalar dolu yazı masasının başına, vücudunda bir tatlı gününün diriliğini duyarak oturdu. Zile bastı. Niyeti Emniyet âmirini çağtırmaktı. Hademe gelinceye kadar çağıracağı adam gelmiş ve masanın önündeki sandalyaya oturmuş gibi kendi kendine şöyle bir konuşmaya, daldı:

“— Emniyet âmiri bey!.. Dün Kestaneli Sular'a gittim. Biliyorsun burası yalnız şehrimiz halkı için değil, çevremize gelecek yerli yabancı turistler için de görülecek, gezilecek bir yer sayılıyor. Bunun için gazetelerde yazıyor yazıldı. Umumi Mecliste birçok konuşuldu. Giden Vali bütün emeğinin, Kestaneli Sular ile şehir arasındaki 35 kilometrelik şosaya harcadı. Gerçi o, birçok tenkidlere uğradı. Bu yoldan daha mühim işler var diyenler oldu, hastanenin ihtiyaçlarından bahsedildi şehrimizle kasabalar arasında artık tekerlekli vasıtalar işlemiyor diye feryadedildi..

Karşısındaki hademenin sallanışından ö-
nündeki hayal adamın sözlerini tasvibedercesi-
ne eğildiğini sanarak:

“— Bu bahis uzun!.. Asıl size anlatacağım şu idi. Giden valinin başladığı işi vekili sıfatıyla ihmal etmemeyi düşündüm. İdare âmirlerini, birinin yaptığını öbürü bozar diye, boyuna tenki-
dederler. Ben böyle olmadığını isbat için dün Kestaneli Sular'a gittim. Bizim Bayındırlık Mü-
dürü de idarenin tamir kamyonuyla oraya gel-
miş, ilkin buna sevindim. Sonra ne göreyim. Mü-
dür karısını, çocuklarını kamyonun önüne bin-
dirmiş, sulara getirmiş, kestane ağaçları altın-
da keyfinde.”

Hademenin sert ve acı soluyuşundan Em-
niyet âmirinin de bayındırlık Müdürünün işini
beğenmediği duygusuna kapıldı.

“— Bu arada dikkat ettim. Kestanelerin
bir ucunda sarı bir kaptıkaçtı duruyor. Tanı-
dım: Tatlı Su Bahçarını Üretme İstasyonu'nun

kaptıkaçtı, biraz ötede İstasyon Müdürü ve
birkaç arkadaşı, hanımlarıyla ağaçlar altına ha-
lılar sermişler kâğıt oynuyorlar, hizmetçileri de
biraz ötede yemek pişirmekle meşgul.”

Hademe öksürdü. Mektupçu Emniyet âmi-
rinin hayaline anlattıklarını artık kesemiyordu.
İşin kendince en dokunaklı tarafına gelmişti.

“— Gerçi ben de ailemi götürmüştüm, an-
cak böyle saatlerce kestaneler altında zevk ve
safaya dalmayı düşünmemiştim. Karım ve iki
çocuğum valilik otomobilinin boş olan yerlerin-
de benimle birlikte Kestaneli Sular'a gittiler,
geldiler. Ne halılar serip oyun oynadık, ne de
sofralar kurup yemek yedik..”

Biraz yutkunduktan sonra;

“— Bayındırlık Müdürünün idare kamyo-
nunu böyle kullanması doğru mu? Üretme İ-
stasyonunun plâkasını taşıyan kaptıkaçtı ile ai-
leler nasıl safaya giderler?..”

Mektupçu sanki emniyet âmiri kendisine
şunları söylüyormuş gibi dikkatle masanın ken-
narına bakarak daldı.

“— Mektupçu bey!.. Aile ile o uzun yolcu-
luğın yaptıktan sonra orada biraz kalıp bir şey-
ler yemekle yememek arasında ne fark var. Siz
Kestaneli Sular'a gitmekle ne hizmet etti iseniz
Bayındırlık Müdürü “Ben de onu yaptım” diyebi-
lir. Üretme İstasyonuna gelince, onlara sorulsa
şöyle diyeceklerini sanırım: “— Tatil gününden
faydalandık, Kestaneli Sular'ın hemen yakını-
daki ufak derede alabalıkların artmasını incele-
dik..”

Mektupçu burada ayağa kalktı. Hademe-
nin önüne doğru yürüdü. Yakasından tutup şim-
 diye kadar iç varlığında yaptığı konuşmalara o-
nunla devam etmek istiyordu. Ayakta hafifçe
mırıldandı:

“— Ben yalnız gitse idim. Onlara hemen o-
rada yapacağımı bildirdim. Bizim çocuklar da ele
avuca sığmaz ki.. Giden vali çocuklarını götü-

rürdü. Sen vekili iken biz neye gitmiyelim diye tutturdular. Ben yollara bakarken onları zapteder düşüncesiyle annelerini aldım. Valilerinki binek otomobilidir. Bayındırlık Müdürü tamir kamyonunu binek için nasıl kullanır? Bu suç değil mi?. İslah İstasyonu bizim kadromuz dışındadır. Bir şey soracak olsam, belki de, "yukarımızdakilere yazınız, cevabını onlara verelim., derler.,

Mektupçu yerine oturdu. Sanki Emniyet âmiri ondan habersiz gelmiş masanın önündeki sandalyaya yerleşmiş gibiydi. Onun hayaline sordu:

"— Şimdi ne yapalım?. Bayındırlık Müdürüne bir şey söylesem, gerçekten "sizden az farklı bir şey yaptım., diyecek. Peki adam bir tatil günü akşama kadar evinde oturup kalea, yahut kahvede vakit geçirirse daha mı iyi idi sanki.. 35 kilometrelik bir yolu görmüş oldu. Devamlı tamirci amele ile görüştü. Onları bir pazar günü yoklamak, hafta içinde neler yaptıklarını sormak az bir şey mi? Böylelikle pazardan başka günlerini öbür yollara, daire işlerine ayırır. Bu da bir kazanç değil mi?

Mektupçu, "Tatlı Su Balıklarının Üretme İstasyonu., için de bazı özürler buldu. Jandarma binbaşısı, Emniyet âmiri de beraber iken gene bu masanın önünde Kestaneli Sular yakınındaki dereden, buradaki ala balıkların tehlikeli durumundan bahsetmemiş miydi?.. Onun anlattıklarına göre yakın köy halkı binbaşısıya yalvarmışlar, burada birtakım adamlar, şişe patlatarak balıkları öldürüyorlar. Bunlara mani olunuz, demişler. Alabalık gece ışık yakılarak avlanıyor. Bunun için uzak yerlerden gıralar taşınacak bütün gece uykusuz kalınacak. Etrafta türeyen adamlar zahmetsiz balık avlamak için şişelere yanmamış kireç doldurup suya atıyorlar. Su doldukça kireç kaynıyor, şişe patlıyor, Bunun su da yaptığı sarsıntı ve şişe kırıklarının su içinde dağılışı yavru balıkları da öldürüyor. Nerede ise alabahağı nesli tükenecek. İslah İstasyonundakilerin oraya uğradıkları duyulsa adamlarda gene bir korku uyanır. Gerçi İstasyon Müdürü, bu kadar cılız derelerle uğraşmayız. Bizim işimiz nehirlerde diyor ama!...

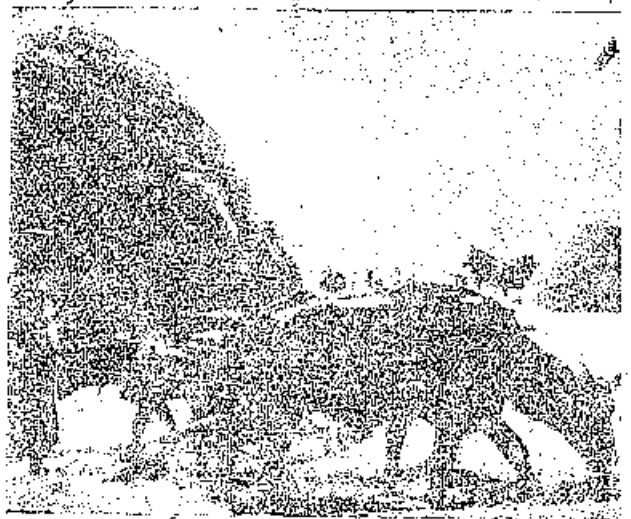
Mektupçunun zihnini yoran meseleyi şimdi bulduğu cevaplar gözümüş olmadı.

Hademeyi gönderdi. Kaleminden çağırttığı kâtime "Kanunlarımız., serisinin fihristini buldur-

du. Nakil vasıtalarının nasıl kullanılacağını gösteren hükümler hangi kanundadır. Arada, bulunduğu kanunda valilere ait otomobillerin yalnız hizmete ait olduğunu okudu. Kendisi de tatil gününü hizmetle geçirmişti. Gerçi bunda ne kadar samimi olduğunu kestiremiyordu. Kanunda daha açık bir kayıt bulursa daha iyi olmaz mıydı? O zaman çocukları ne kadar tepinse onları, gene yanına alınmaz, yalnız gitmiş olunca da Bayındırlık Müdürüyle sertçe konuşur, İslah İstasyonu için yukarıya yazardı. "Kanunlarımızın açık sayfaları üzerinden elini çekemedi. Sanki satırlar yerinden fırlıyor. Ona da "Kanun hizmeti kime gördürürse vasitadan da o faydalandır., diyordu. "Ama hizmet mutlaka yapayalınız mı görülür?..

Mektupçu, kanunları, nizamları hakkiyle bildiğini, onların dilinden iyi anladığını gururla söylerdi. Ona göre kanunda, nizamda yeri bulunmayan hiç bir şey yoktu. Her çareye bunların satırları arasında kavuşmak mümkündü. Fakat kendi içinde, haklı veya haksız olduğunu bir türlü önündeki ciltlerden çıkaramıyordu. Düşündü, Emniyet âmiri gelse acaba bir şey diyebilir miydi? Buna ihtimal vermedi fakat son akhına gelen şey, içinde bocaladığı meselenin tek cevabı oldu. Evet bu iş bir ahlâk meselesi idi, O da bilmez mi ki kanunlar dar bir alanı sınırlayabilir, ötesini ahlâka bırakır. Mektupçu şu dilekle bir iç serinliği duydu:

"Ah şu ahlâka da kanunlar, nizamlar kadar çit cilt herkes için bilinen ve duyulan yaah tarafları olsa.,

ŞİKÂRİNİN KARAMANOĞULLARI TARİHİNDE ISPARTA ÇEVRESİ

Râvi eyder : Ali Bey bir gün Hamid Oğlu İlyas'a geldi. İlyas istikbal edül şehrine götürülüp kondu. Meğer gayetle badepereşti idi, ve hem bir kal'a yapmış idi, yir gök ortasında misli yoğdu, katı binazir kal'a idi. Namını Felek Âbâd konmuş idi.

Râvi eyder : Hamid Oğlu, Ali Bey'e ziyafet eyleyüb, Ali Bey Hamid Oğluna Sultanın mektubunu sundu, okuyub mefhumunu bildi. Kendini Konya'ya dâvet eylemiş idi. İbni Hamid eyder : "İnşallah varub Sultanın hakipayine yüzler sürelim,, didi. Ol zamanda âdet bu idi ki, Sultanın mektubunu getüren ademe bin altun, bir at virirdiler. Eğer virmezlerse âsi dirler idi. İbni Hamid mest -ü- müdam olmağla Ali Bey'e tamam hizmetin virmedi, az viridi. Ali Bey'e kakıyub andan geçüb Teke Paşa'ya geldi. Teke Paşa istikbal edül, Ali Bey'i İstanos'a götürüp muhkem ziyafet eyledi. Ali Bey, İbni Hamid'den sekva eyledi.

Râvi eyder : Teke Paşa, Hamid Oğlunu sevmez idi. Ali Bey'e eyder : "Ey Ali Bey; sen İbni Hamid'den nice riayet umarsın, Kendi namına hutba okutdu, ve sikkeler urdu, Sultana âsi oldu,, didi. Ali Bey eyder : "Varub Sultana bu macarayı bildirmek gerek,,. Götürmek yarağın gördü. Teke Paşa, Ali Bey'e ve Alâeddin'e çok peşkeş virüb, Ali Bey'i gönderdi. Ali Bey'e eyder : "Ben dahi ardanca varırım, sen varub Hamid Oğlun ahvalin bildir,, didi. Ali Bey, Teke diyarından geçüb kona göçe Konya'ya geldi. Gördü ki cümle etraf Beyleri hep gelmiş. Konya sahrasına bangâh kurmuşlar. Ali Bey doğru divana geldi, içeru gindi, göndü sağ ve sol dolmuş. Moğol Beyleri, Babuk Han oğulları gelüb Sultan günahlarını bağışlayub yine mansıpların virmiş idi. Aydın Oğlu gelmiş, Saru Han Oğlu gelmiş, İbni Eşref, İbni Menteşe, İbni Bayburd, İbni Turgud, İbni Koson, İbni Elvan, İbni Kaya hep gelmişler, Mer'aş beyi Melik Nasır, Kayseriyye beyleri, Sivas beyleri cümlesi gelmişler.

Sultan Alâeddin dört yüz bey ile oturub, musahabet ederken, Sinan Bey içeru girüb Sultana mektubunu sundu, Süleyman Paşa alub okudu. Didi ki : "Padişahım! bendene virdiğin üç vilâyeti Germiyan Oğlu elimden aldı ve beni tokuz gün habs eyledi, ben didim ki : "Sultandan kordamazmısın,, didi ki : "Muradın Sultanla cenge sebep olsun,,. Hamid Oğlu ile bir olub namlarına hutbe okudub, sikkeler urdular,,. Alâeddin mektubu dürtüb eyder : "Bu mektub garazdır, Osman, Germiyan ile aramıza adavet bırakmak ister. Ancak ben İbni Germiyan'dan bu fili ummazın, Bizim annula dayı (69) yiğen davamız vardır ve hem annula hem zediz, dedem Mehmed Han, babasma ol diyarı bağışlamıştır. İbni Germiyan bizim eyllüğümüze kemlik eylemeye derin,, didi. Mahmud Paşa eyder : "Padişahım! eğer onda dostluk olaydı cümle beyler geldi, ol dahi gelirdi,, didi. Bunlar bu kelamda iken Ali Bey dahi Teke Paşa'nın mektubunu sundu, açub anı dahi okudu, mefhumunu bildi, taaccüb eyledi. Sultan yirmi gün fikre düşüb, bunlara cevap virmedi. Zira mektubu düzine anladı. Bir gün divan idül, otururken Teke Paşa geldi deyu haber geldi. Sultan emr eyledi, cümle Karaman beyleri istikbal eylediler. Ol gün sakin olub irtesi divana gelüb çok peşkeş çekdi. Hamid diyarında bir maldar kimesne var idi, Sinan Nâib dirlerdi. Teke Paşa ile geldi. Sultan önünde yir öpüb İbni Hamid'den şikâyet eyledi. Teke Paşa eyder "Padişahım! bu sözlere inan. Hamid Oğlu hain olmuştur ve diyarı fethe muhtaç olmuştur,,.

Râvi eyder : Nahak yere bunlar Hamid diyarının harab olmasına sebep oldular. Komşu hakkın yerine getürmediler, niçe hileler eylediler. Sultanın gönlü olub asker cem eyledi.

Râvi eyder : Bir sebep dahi bu oldu ki, bir eyü atı var idi. İbni Hamid'e bir çavuş gönder-